

مندرجہ سی :

ہندستان ایمپراتوری

غیورغ ۷ . نعمة زاده .

میرزا فتح علی آخوندوف .

تورک عالمنگ الوغ ادیب لرنندہر .

عرب لغتی و آنک عالمری

فرانسیہ و مسلمان تبعہ لری .

ع . ف .

فن و قرآن . « المنار » مجلہ

سنن مترجمی : محمد حنفی

مظفر .

جوابار حقندہ فکر لری . محمد

حنفی محمد جان اوغلی مظفری .

نباتات . « فنی اوٹو »

علی رفیقی .

سارت لفظی اصل سزدر .

سمرقندی بقا خواجہ بن سید

مادی خواجہ .

مرجانی حقندہ جواب لری .

برہان شرف .

مدعامہ دلیلم .

عالمجان الادریسی .

تربیمہ و تعلیم .

رضوان ابراہیمی .

ایسکی حکایت لری .

البيان والتبيين .

مراسلہ و ہخابره : چلک ،

نا معلوم ، آخوند و قازان دن .

شعر لری : سکلم ایچون ، دوستم

آغزندن و دلبریمہ .

تقریض : تورک یوردی و تسہیل

جغرافیہ .

حکایہ : « اوطی سونگان جہنم »

ع - جان ابراہیمی .

لطائف .

۵۵ ۵۴ ۵۳ ۵۲ ۵۱

شورا

عدد ۲۴ * سنہ ۱۹۱۱

۲۴

مصری رضاء الدین بن فخر الدین =
ناشر لری . شاکر م . ذاکر راہیف لری

بورتورلی اولمادیغندن یازارغه تیوش کورمادم. مثلاً بر اول خلقی بری اوڭ بوطینه ایکچیسی صول بوطینه باصا در. جمعه قلی، سبوندوکوف شادرین اویازی، بوری ژولستی «فازاقبای» قریه سی.

محمد علی عبدالرحیموف جنابلرینڭ سؤالرینه جوابم :

«قز یغلانئو» حکایه سینده کورسه تلنگان واقعه، بوندن یوز ایلیلی - ایکی بوزیل ئلک شوندا این کوچلی ملی عادت بولغان که حتی واجب، منزلنده بور وتلنگان دیسه م مبالغه اولماز. ساراتوف گو بیر ناسینڭ قوز نیتسقی هم بیتر ووسقی اویازلرنه، عوام خلقی آراسنده، یغلانئمیچه هیچ بر قز کیاوگا اوزاتماغان. جزلرنی ده چغاروچی ایرلر توگل، خاتونلر اوز موڭ زلرینی نچکه قیللرنده صیدرا آلماغاج جراب، یغلاب بوشاتقانلر. اول زمانده میشارلر آراسنده خاتونلرنڭ خصوصاً بیچاره کیلنلرنڭ طورمشی قل و کئیزه کاردن آرتق بولماغانغه، قزلرنی یکرمی بیش یاشدن کیم، کیاوگه بیرمه گانلر، قزلرینی تریلهی تموغغه صالحه آباغان آنالر، اوتوز - اوتوز بیش گه قدر طوتقانلر.

طوی دن ئلک «قز یغلانئو» عادتی: گویا بویچاره نڭ آزادلقدن قلیقغه توشو وینه، کوجندن طش بولغان خدمتلرنی برینه کتوره لمه گاج صوغو فین کورولرینه، زندانغه توشوب دنیا یاقئسی کورولری تمام بولوینه ماتم طوتودر. ۱۸۳۰ نچی یللرده بو عادت کیمی باشلاب ۴۰ - ۵۰ یللرده بتونلای سیره کلنوب، آخرنده تمام بتکان.

صیبه وقتنده، بر فقیره قزغه طوی کوتوگه جبولغان خاتون قزلر آراسینه چاقرلغان ایدم. فقیر کیشیلرنڭ طوینده آش، صو، مول بولماغان کبی اش ده کوب بولمی؛ اوطوروب طورغان خاتونلردن برهوی «طوی کیلوگه بایناق وقت بار ئلی، تیک طورغانچه قایسکز بولسه قز یغلانئو ایدگز!» دیگاج «مین بلهیم» «مین ده بلهیم» دیگان طاوشلر ایشتلدی؛ آرا ده بر «اشله کی توتای» دیگان قارتچق بار ایدی. «ایندنی بور ونغیچه چارشاو یابندروب بولماسه ده بر آز یغلانئیم» دیب تاماغینی قردی. کیاوگه بارا طورغان قز بر چیتده رهک اوطورغان ایدی. یوق اشله کی توتاش آزابلانوب جزلاما! باری بر یغلانئیم، مینم کونم موندن ده یمان بولماز ایندی دیدی؛ قارتچق آگا قارامیچه جزلرغه کرشدی؛ کیاوگه کیمته طورغان قزدن باشلاب، کچکنه قز چقلرغه قدر یغلانئیم کشی فالما دی. من شوندن قایتقا چوق «قز یغلانئو» توغرسنده آنامدن

«شورا» نڭ ۲۳ نچی سانی اداره گه مکتوبلر ایچنده «تورک اوغلو» «شورا» نڭ قابی دیگان سوزنی یاراتمی بلکه آنی «فابقاچ» دیه آیتورگه تیوش، دی. بوسوز بیک درست اولماسه کرک. چونکه «فاب» مونچالادن صوقغان اوچ یاغی نگو لی، بر یاغی نرسه سالور ایچون آچق اولوب روسجه «کولی» دیوله در. «میشوک» ایسه قاب دگل بلکه کیندردن تکولنگان فابچق در. شونڭ ایچون بو اورنده «فاب» دیگان سوز نه قدر بارماسه فابقاچ» دیمک شولایوق تیوش توگل. چونکه «فابقاچ» دیب نرسه نڭ بر یاغنی غنه فابلاغان نرسه گه آیتوله: ترازه فابقاچی، میچ فابقاچی، چاینک فابقاچی. «شورا» اگردنه اوزی یاراتغان وبوگا ندر یازوب کیلنگان اسمنی آلماشدر رغه تلاسه بونڭ اسمی خلق غه بیک معلوم طش دیگان سوز در. کتاب طشی، مندر طشی، طون طشی. بور نغیلردن فالغان سوز: «کتابنڭ طشندده توگل اچنده ده توگل. آبالوچکه ایسه فابقاچ دگل - طش در، فابقاچ - روسجه آیتکانده - قریشقادر.

شولوق سانه تابوشماقلر دیه باشلاغان مقاله ده ع. یولداش ائندی ایکی اورنده «زیره به» دیه آبتوب کیتکان. «زیره به» سوزی روسجه بولوب بونڭ تاتارچه سی خلق غه بیک معلوم «شباغا» در. اوز سوزمزی بر یافغه تاشلامق یاکی ادبیا نمزغه موافق کورلمی.

معتبر «شورا» مجله سی نڭ ۲۰ نچی عدد فابنداغی اوتنوج گه شادرین اویازنده اوچ ژولست باشقردلر وارد. بوری، تولک، امین. شولارنڭ بعضی اوللرینه بورگه لب اوشبو ندر تمقالر جیا آلدوم. مثلاً: بوری قریه سینده «چومچ» تمغا اولوب ۶ روشنده در. خلید قریه سینک یا تمغا اولوب ۷ روشنده در. فوناقبای قریه سینده سالداو تمغا اولوب ۸ روشنده در. فازاقبای قریه سینده سونگو تمغا اولوب ۹ روشنده در. قارا اولنه آی تمغا اولوب (روشنده در. تولک ژولستلرنده منصور قریه سینده تاراق تمغا اولوب II روشنده در. آرق اولنه داغا تمغا اولوب ۱۰ روشنده در. امین وولستلری بونده یازلمادی. بوری وولستنده ۲۲ قریه در. باشقه لرئی ایکنچی خط ایله یازامن. حیوان اعضاسینه باصلو

۱۵ دېكابر ۱۹۱۱ سنه

۸ محرم سنه ۱۳۳۰

شهر آذربايجان و الوغ حادير

هندستان ايمپراتوري غيورغ

بر بوزنده اولان مسلمانانرك الڭ كوب قسمى هندستانه اولوب انگلتره گه تابعلر در. انگلتره فاروللري هندستان مملكتلر ينه نسبت ايله ايمپراتور اولدقلرندن انگلتره تختنه چيقدقلرندن صوڭ هندستان غه واروب هندستان مملكتينڭ ايمپراتورلق تاجنى كيارلر.

اوشبو عادت موجبجه اونكان بلده انگلتره تختنه چيقمش غيورغ ۷ نچى اوشبو كونلر ده هندستان غه واروب ايمپراتورلق تاجينى كيدى. شوشى مناسبت ايله روس مطبوعاتندن اقتباس ايدلنوب مذكور فارول و ايمپراتورنڭ بو برده ترجمه حالى يازلنه در:

فارول غيورغ حقنده يازلغانلر، بعضيلرى سراى دائره لرينه ياقين و بعضيلرى بى طرف حر فكرلى ژور- ناليستلر طرفندن اولغانغه تورليچه اووب چقسده؛ حاضرگى فارولنڭ، اتالق، اوغلق مناسبتنى اوستيننه ايس كپتهراك درجه ده بر برن سويدكلرى و آرالرنده محكم بر دوستلق اولديقى حاله متوفى اتاسى فارول ايدوآرد يدنچى گه اوخشاماديقنه بارچه محررلر اشترك ايتلر.

كيرهك صيبلىق چاقارى، كيرهك تربيه لرى همده عاىلى حياتلرى ياغندن فارالسون - حيات، دنياغه بر برسينه بتون بام باشقه ايكي كشى حاضرلر بيرگان: VII نچى

ايدوآرد، بالا چاغنده اونكون، تيران قاراشلى هم نيز جوابلى بولغان؛ كچوك باشندن اوق - هر نى قدر شخص و حيثيتينه حرمت ايتووى ايله برابر آرزو و هواسينه غالب آدملردن اولوب اما پرينس غيورغ ايسه صاف درون، شاد و اوبناق طبيعتلى بولغان. بو حقه بر نيچه غريب واقعه لر ده نقل ايتوله در. جمله دن برسى: بر كونده پرينس غيورغ آتا و آناسى هم باشقه بپوك حكومت آدملى اولديقى حاله، قرالپچه و بكتور ياده كوندزگى آشده حاضر بولونغانلر. طبيعى، بوندای مجلسلر غايت تكلفلى و رسمى روشده بولا. آش آخرنده فونافلرنڭ برسى، كچوك پرينس نڭ كينهت بوغالديفن سيزوب خبر بپرووينه، هر برى تعجب ايدوب ازله نه باشلاغانلر. تيره ياق ايشكلرنڭ هر برنه تورغان خادملر ده، هپچ كمنڭ چقديقن كورمدكلرن سويله گانلر. نهايت ازلى تورغاچ اوستال آستندن، بر بالانڭ پالان آياغى كورنووى اوزرينه، اورنسز هم وقتسز اوبناق لقه هپچه چداشا آللى تورغان قرالپچه و بكتور يا، قطعى و شدتلى صورتده كچكنه غيورغ غه اوستال آستندن چاغره فوشووى ايله، مذكور، اطلوب چفرووينه نى كورسونلر؟ باشدن آياق بالانغاچ! . . . . .

فوناق و مرپلر ينڭ نفرت و تعجب فانتوش قاراب طورولرينه، پرينس غيورغ برده قاوشامبچه: - اوستال ياننده، آرتقى ايله رسمى و جدى بر

عالم سفرینه اوزاتقانلر. بو سفرنده آق دیکز آرقیلی
آوسترالیا، قطای هم یاپونیاده بولوب ینه سینغاپور، سویس
آرقیلی انگلتره گه نایتقان.

ساعت ماشینلاری کبک همان بر کویده بر توقنامی،
آرمی نالی اشله ب طورغه، آغراقلرغه تحمل اینوب،
بهری نظام و قاعده لرنی رعایت ده باشقه اییداشلرندن
آیورمسز روشده حرکت ایتارگه چنغور ایچون دیکز سفر
لری ابک مفید بر مکتب ایگن توشوندیگندن فارول
ایدوآرد، پرینس غیورغنی دیکز سفرلرنده دوام ایتدروب،
زور اوغلان ایدوآردنی کیله چکده تفت گه حاضر له و مقصدینه
مبنی، «اوکسفورد» اونورستیتینه و بروب کچوک غیورغنی،
ینه، سویگان دیکزینه بوللادی.

فلونده خدمت ایتو پرینس غیورغ ایچون هر حالده
یکل اش توکل ایدی؛ شونده ده بولسه اول، چن کوکلی
ایله بیریلوب، (ماریاق)لق وظیفه سن توگال بر تسلیمیت
بلهن - اوز اشی اینوب - سویوب ایفا ایته.

تله سه نینده مشقتلر، کومر و فرولرغه بو بالغان خدمتلر
بولسون آنی بالقدرمی، اشله گان صابین ایشینه بیرله ایدی.
حتی بر کون ده، «فانادا» (پرینس اوطورغان فلوت)،
کومر آلور ایچون آمریکا صورلرنده طوقتاغان چاغنده، بر
آمریقالی میلیاردر، پرینس نك بونده بولندغن ایشتوب،
کرر ایچون، فانادا پراخودن فارارغه دیگان بولوب
آپروم رخصت آلارق، کیلوب قاراب یوروگان. بو وقت،
اشنك فایناب تورغان چاغی بولوب، فرومغه بو بالغان،
فارا ایشچیلرگه مخصوص، پچرانغان کوك فوفايقه کیگان بر
باش یکت، آمریقالی غه پراخودنی کورسه توب یوروگان
آراده، میلیاردر، پراخودنك هیچ بر برنده پرینس نی
کورمدیگینه عجبسنوب: «بونده پرینس غیورغ بار، دیگانلر
ایدی، نیک مین آنی اوچرانا آلیم، خیر... اول ایندی
کوزگیلی دیوارلر اچنده گنه اوزکیفنده اوتورادر شول!...»
دیب امیدسنلوب سویله نووبینه فارشی، الوگی «قارا ایشچی»:
- اول، مین بولام، دیوبینه میلیاردرنك آغزی
آچیلوب فالهاسونمی؟..

بوکا اوخشاشلی بر واقعه نی، ترکیه صورلرنه کیلگانده،
ترکیه پاشاسی ایله بولغان نی نقل ایتلر.
شویله که غیر تسوغ ایدینبورغسکی فوماندا سنده
«آلیکساندرا» نام دیکز پراخودی استانبول لیماننه بر
یوموش ایله توقتاغان و شونده پرینس غیورغ نك بولنون

وضعینده، مینم بیک اچم پوشدی، البته، الیگه حادی هیچ
کمده بولدرآلمغان بر اش اشله سم کیلدی، دیمشدر.

**

حیاتنك هر باغی آکا بر توزاق کبک کورینه، هیچ
بر برده آنی طوقراو آلمی ایدی. شونك ایچون بعض یافنلری
«بزم پرینس بورچ-بالا» دیب تعبیر ایتلر ایدی.
آناسی فارول ایدوآرد ایسه بالا چاغنده بیک جدی،
صالقون، مستقل بر مونارخ یتوشدرو مقصدینه مبنی تیوش
کورلگان بر اصول تربیه ایله تربیه لندی: اول، آرانزیر
قدر اسسی باغلغان بولمه لرده صالقون و آمرانه بافشلی،
آغ طبیعتلی معلمنك فارشوسنده ساعتلر چه اوطوررغه
مجبور ایتلورن؛ جوانچلی ضیافتلردن، شاد و اویناق
آدملر محیطندن منع ایتلورن بارنده، عمری بوینده تیگز-
لگن بوزمای طوروب تخطر ایته آلمی ایدی؛ شوکا کوره
اوغلی غیورغنی ساده وحر بر اصول اوزره تربیه ایتارگه
قرار بیرمش هم هر نرسه دن اول، اوغلن بر انگلیز، هر
بر خطرله رگه تیگز فان ایله فاری نورغان جیتز بر انگلیز
یعنی، بتون معناسی ایله بر بحر (صو عسکری) یتوشدرومک
بولن توتمش.

فایچان، پرینس غه ۱۱ یاش تولار تولماس، ۱۸۷۷نجی
یلنك غنوار آینده پرینس غیورغ، الوغ فرداشی ایدوآرد
ایله، «بریتانیا» نام بحر مکتب پراخودی ایله دیکزگه
بیارلدی. بو پراخودده طبیعی، پرینس غیورغ نك اوزینه
آپروم یناق بولمه سی (فایوت) بولسه ده باشقه هر خصوصلرده،
عادی قادیلر ایله برلکده اوگره نگان، «مکتب» نك هر
بر شدتلی قاعده و عادتلرینه اختیاری بر تسلیمیت ایله
بوی صونغان؛ آباق کیوملرن اوزی پاکلاب، ایوق
وکولمک برتقلرن اوزی یاماغان، «ماچتا» لر باشینه باشقه لر
ایله برلکده طرناشقان. فوق العاده فعالک ایله معروف
اولوب اییداشلری ایله تکلفسز معامله ایتکانگه، آکاده بر
«اییداش» دیب گنه فاراغانلر و آکا فی مناسبت ایله ندر
توزلی بالقی معناسنده اولغان «سیلیودقه» لقبن تافتانلر.
بونك ایله برابر اول هنوز بورونقی - «بورچ - پرینس»
لکدن چغوب یتمگان، آنك اویناق و «شالون» لغی دفعه
لر چه تکرار ایدیلوب، هر برسی ایچون، معلم و باشقلر
طرفندن تیوشلی جزالر بپیرلگان.

**

ایکی یلدن سوک (۱۴نجی یاشده) اوزون، دور

اول بوندنده اورکهدی: الکیگی، دیکز آفسرلگنده گی صافی درونک و وظیفه شناساق ایله، بتون همین-بولاق بیوک بریتانیا فاروللی و عظمی هند ایپراتورلی ایچون، حاضرلنوگه صرف ابتدی؛ ایگ باشد، تونلرنی کونلرگه قاتوب مطالعهغه بیرلدی هم، سیاسیونلر وسرای اطرافنی گیکش مجلسلرندن هیچ برندن قالمی بوری باشلادی. طبیعی، آکا بو طوغریلرده ایگ کوب یاردم ایچون آتاسی فارول ایپوآرد ایدی. اول، اوغان بیک بش زیارت ایته هم اوزینک، مینیسترلر ایله گیکاشنده، هم انگنتره حکومتینک یاوروپا سیاسیونی ایله معاملهلری حقنده آنی دائم تنبیه ایته؛ رسمی مجلسلرده، پرینس نک سویله گان نطقلرن توزه ایدی. شول حاللر ایله برابری، جدی وصیهی، برقاتلی آیتسارنی کیله چکده بیوک حکمدارلقغه حاضرلهو ایچون بونلار کفایه ایتمه چکینه فارول ایپوآرداشاناییدی. اون بش بللر قدر اوزلکسز، اوزون دیکز حیانتندن فالغان، دیکز «اشچی» سینک (ماریاق) طبیعتن تاشلان، تیمر قدرتی، طبیعی احوالن، هر توری عوارضنی تیگز فان ایله تلقی ایپاردای بوموشارتوب صنعی، نازک و تکلفلی بر حالگه آشددر ایچون، هر دقیقه ده تأثیر ایپوآرد تورمقده اولان بر خاتون فلبینه احتیاج بارلق آکلاشغان ایدی. بونک ایچون، پرینسیسا ویکتور مہری-تیق، ایگ مناسب ایپدائش بولدی.

**

فرالیهجه مہری--تیق، کبرک طشقی کورنش باغندن، کبرک هوبت اخلافیه باغندن فارالسون بتون معناسیله بر انگلیز خاتونیدر.

اول، غایت واسع احاطه اچنده آچق هواده سالغان سرایده تربیه لندی کچوک باشندن اویناق، شاد هم طاروشلی اوینلر ایله جوانه ایرته دن کیچکه حدلی اویناسده آرومی طالمی، یوکررکه، آطقه آطلانوب یورورگه، حاصل نیچوگکنه بولسده دائم بر حرکتده بولنورغه سویه؛ مر بیلری طرفندن بوکا کامل اختیار بیر بلوب، فقط «سویتسقی عالم» آدملری ایله فاطشورغه، سلامت لیکگه ضرر ایپدیگی ایچون، آلا آراسته مقبول بولغان جوانچلردن قطعی صورتده منع ایپوله ایدی.

(موٹھی کیلهچک)

نعمه زاده

ایشونکان ترکیه حکومتی طرفندن، عثمانلی نشانن تقدیم ایپار ایچون بر پاشا بیار بلوب، پرینس گه تابشدر ایچون، نشاننی مذکور قوماندانغه تقدیم ایپوب تورغان آراده، قوماندیر (پزاغود ماشینالری آراسته، اوستونده قروم، وکومر توزانلرینه بویالوب بالتراب بتکان قسقه بر فورتنه کیگان بر «فاچیغار» نی کورسه توب) «مونه اول اوزی ده یاقونده غده ایگان» دیووبنه فارشی پاشا حضرتلری، بونی اوزی ایچون بر کولکی گه حمل ایپوب، کیتورگان نشانن فوتلرینه کبری فویاده آلوب کیمته. سوکندن، «لوندون» سفیرلری آرفیلی تیلبراملر ایله خبرله شکاچکنه کوچ بلا ایله ترکیه حکومتن اشاندراغانلر.

**

فقط طالع آنی، آتایینک تله ونجه بر صوعسکری توکل - بر حاکم لیکگه حاضرله مکده بولنغان چونکه الوغ قرداشی ایپوآرد وفات اولوب، کوب اوزمای پرینس غیورغنی «لوندون» غه چاقرتغانلر.

کچوک وقتندن آلوب اوگرهنگان اش و «ایپدائش» لرندن آیریلوب، حاضرلکسز حاله، بتوننه ی بات عالم بولغان، فرالیهچا و یقتور بانک مظنن سرایینه، بولاچق فارول صفتیله فارشو آلتو؛ ساده و طبیعی، تکلفسز، اچیلک حیانتندن - بالتراولی، مصنوعی، سرای دائره لری تکلفاتی آراسته، نازک و بارد کبارلر محیطینه کرو، بالایکت غیورغ ایچون طبیعی حاللردن بولمغانغه بر نهچی دفعه لرده حتی، کوتاره آلمارلق کورندی.

اول اوزینک، توغری و حقیقت پرستلیگی ایله نازک طبیعتلی «میستر» لر نک تکلفلی معاملهلرن قروب، سوتوب تاشلاوی؛ سیاسی مسئله لرده حیل و خدعه لی فکرلرینه فارشی بی طرفانه محاکمه لرن توغریچه یوزلرینه آیتووی، حاصل، آلدینه عرض ایپولگان هر مسئله نی بلا استئنا یوزبه یوز آچق توغری یوروتووی ایله، سرای آدملرن و سیاسیونلرن غیلی مشکل لیکگه دوچار ایته؛ عموما، «سویتسقی عالم» دینلگان محیطنک قاعدلرنجه - بعضا چداملی و اچلیکلی اولوب، بعضا قاینار و فزولانو تیوش بولو کبی، توری وقتده حال و مسئله نک کیدشینه قاراب توری کورنشلرده بولنودن عبارت - صنعی «رول» لرنی کوتاره آلمی هم بولدراده آلمی ایدی.

حالبوکه کیلهچک حیاتی و بولندیفی محیطی، آکا بو «یتوشمکانک» لرنی توگالرگه مجبور ایته ایدی، فقط

ميرزا فتح علي آخوندوف.

تورك عالمنده الوغ اديبلردن سانالمش اوشبو ميرزا فتح علي آخوندوف جنابلرينڭ دنياعه كلكمينه يوز سنه طولديغي مناسبت ايله قافقاز يده «باكو» شهرنده اوشبو ديكابرنڭ ۲ نچي كوندنه ملي بايرام (يوييلى) ياصلدى . بايرام گه قافقازنڭ مشهور آدملىرى و روسيه ايچنده اولان مطبوعات و ادبيات دنياسى اشتراك ايتمشدر .

ميرزا فتح علي ۱۸۱۱ نچي سنهده شكى (نوخا) ده دنياعه كامشيدى (آي وكونى معلوم دگلدر). آنا و آناسندن يدى ياشنده وقتنده يتيم قالدغيغدن آناسينڭ طوغمه سى اولان حاجى علي اصغر تربيه سنده اوسمشدر . بو كيمسه عقللى و بصيرتلى بر ذات اولديغندن فتح علي تربيه سينه دقت ايتمش و گوزل فكر صاحى اولوب يتشميكنه كوب ياردمى اولمشدر .

حاجى علي اصغر، كنديسى دين عالمرندن اولديغي ايچون بونى هم دينى عالم قيلمق قصدى ايله مدرسه گه و يروب علوم دينيه تحصيل ايتدمشيدى . فقط قدر ، بونى باشقه اشلرگه حاضرلر ايمش . ۱۷ ياشلارنده وقتنده اهل تصوف مسلگنده اولان شاعر و حكيم ميرزا شفيح ايله صحبت اينديكندن آنڭ مسلگنى قبول ايتدى و روحانى اولمقدن بتون بتونه دوندى .

روسچه لسان تحصيل ايدرگه رغبت فيلوب «شكى» ده يا كا آچلمش شهر مكنبنه (غرادسقوى اشقولاغه) كروب ۲۲ ياشينه قدر شونده دوام ايتمشدر .

بوندى صوڭ ميرزا فتح علي «تفليس» شهرينه واروب ۱۸۳۲ ده قافقاز ناميستنيگى (قالغايى) حضورده مترجم اولق صفتى ايله حكومت خدمتته كرمشدر .

فتح علي عقللى، ذكى و اجتهادلى بر ذات اولديغندن وقتنى بوش يبرده تلف ايتمامش، خدمتلردن بوشانوب قابتديغي ايله دائم مطالعه و تحصيل اوستنده اولور، علم و ادب اهللى ايله صحبت ، افاده و استفاده ييلور اولمشدر . روس اديبلردن پوشكين ، غوغل اثرلرينه آرتق محبت ايتديكى مرويدر . پوشكين نڭ وقتسز وفات ايتديكندن متأثر اولوب توركيچه بر مرثيه سويلامشيدى . بو مرثيه

ايسه صوڭره روسچهغه ترجمه ايدلمشدر .

ميرزا فتح علي، علوم شرعيهده، اجتماعى مسئلهلرده ماهر بر آدم اولوب، عرب و فارس ، روس و تورك لسانلرينڭ ادبياتنه آشنا اولمشدر . روسيهده ملي ادبياتنڭ نام و شان كسب ايتمكينه باشلاب اوشبو كيمسه سبب اولديغي روايت ايدانور .

بونڭ حقدنه محترم ريفقمز «ترجمان» اوشبو سوز- لرنى يازمشيدى : «انگليزلر و آلمانلرنڭ بيلديكلرى، تقدير ايتديكلرى اوشبو اديبمنى ، اوز وطنى اولان قافقاز خار جنة مع التأسف اوچ بيش آدم با بيلدر يا بيلمار . . . . . بو بيوك اديبه نڭ صداسى آلپ تاغلرينى آشوب « سن » و «تاميز» ساحلارنده طنين انداز اولديغي حاله مع التأسف قافقاز تاغلرينى آشمامشدر . مع مافيه بزارنى « اتفاق اترك » و «اتفاق اسلام» افكارى ايله تهمتلندرمك بدلانغنده اولانلرده وار . . . بو ايسه استهزادن باشقه بر شى دگلدر .»

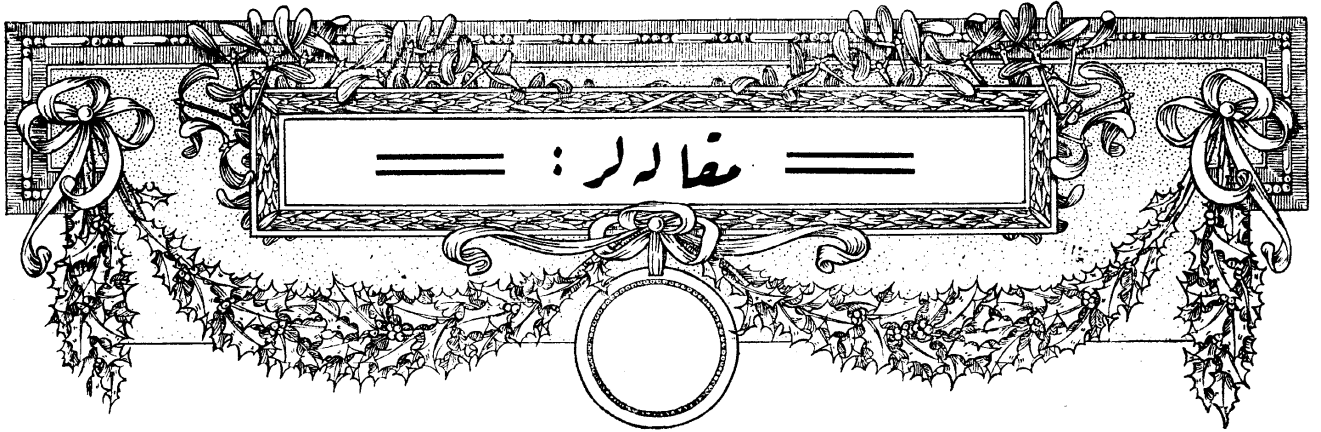
ميرزا فتح علي ، هر كيم گه خير خواه اولوب اطرافينه جيولمش كيمسه لرنڭ ادب و علم يوللرينه كرمكلرينه ، فكر- لرينڭ نورلانمقينه اجتهاد قيلور ايدى . دشمنلرينڭ سعائتلىرى سببندن قافقاز نڭ معروف اديبلردن و شاعرلردن اولان ذاكر حضر ستانى قاسم بك سيبيرياعه نفى ايدلنور ايچون عائلهسى ايله حبس اولنوب اشياسى مصادره ايدلديكنده فتح علي طرشيلغى سببندن خيانتسزلىگى اثبات ايدلوب اوشبو فلاكندن خلاص اولمشدر .

فتح علي نڭ اوشبو ذاكر ايله يازشمش اولديغي مکتوبلىرى و شعرلرى گيرمانياده لپسغ « شهرنده باصلوب نشر اولنديغي مرويدر .

ميرزا فتح علي ، مقتدر و «ايجاد» قوننى جامع محرر لردندر . انتقاد يوللو مقاله لرى و گوزل گوزل حكاياتلىرى وار . بوكونه قدر باصلمامش اثرلردن «حق اليقين» اسمنه بر تاليفى و ارفلى روايت ايدلنور .

قافقاز توركلرينڭ اوشبو استعدادلى اديبلرى و مقتدر محررلرى ۱۸۷۸ نچي ييل ۲۶ نچي مايده وفات ايتدى . ياشى ۶۷ ده ايدى . «تفليس» شهرينڭ اسلام قبرلگينه دفن اولدى . الله تعالى نصيرائينى عفو بيورسون !

عرب لغتى و آنڭ عالمارى .

«مىمىه» سى مشهور و مطبوعدر . عفيف بر آدم اولديغى
حالده سارانلق ايله شهرتى چىقىشىدر .

***

امام محترم حضرت على توصيه سینه بناء، عرب لسانىڭ
نحوسىنى ترتيب ايدىن ذات اوشبو ابوالاسودالدؤلى اولوب،
اڭ ايلك بعض قاعده لر ترتيب ايتىشىدى، صوگره ايسه هر
مناسبت توشدىكى ايله مذکور قاعده لرنى كىنگايتوب، فرعلرنى
اصلارغه الحاق ايدوب طورمشدر .

مثلا: بر كىچده صاف هواده، يولذرلرنڭ كوكنى زينىلاب
طورديغىنى كوردىكندى اوشبو خوش منظره نى خبر ويرمك
فصدى ايله ابوالاسودنڭ قزى آتاسينه خطاب ايله: «يا ايت
ما احسن (نوننڭ ضمه سى ايله) السماء» ديمش. بو عبارت نڭ
معناسى خبر دگل بلكه استفهام يعنى: «كوكنڭ نه نرسه سى
زينتلى؟» ديه صورمق اولديغىدىن ابوالاسودده: «اي بنىة،
نجوما» (اي قزچم كوكنڭ زينتلى شيلرى يولذرلر يدر)
ديه جواب ويرمش. قزى ايسه بوڭا فارشو: «بنم مرادم
استفهام دگل بلكه تعجب فيلمق ايدى» ديدىكندى ابوالاسودده:
«اويله ايسه احسن كلمه سنده نوننڭ فتحه سى ايله ما احسن
السماء - دييورگه تيوشلى ايدى» ديمش و اوشبو ماجرا مناسبتى
ايله اولگى قاعده لر ينه «تعجب» بابنى قوشمشدر (۱).

«ان» بابىنى ترتيب ايتدىكندى صوڭ حضرت على گه
كوسترمش و مشار اليه ده بونلر آراسينه «لكن» نى آرتدرمشدر.
ابوالاسودالدؤلى طرفندن ترتيب ايدلمش رساله، ضايع
اولديغى سببلى مندرجه سى نڭ تمامى حقتده معلومات يوقدر.
هر حالده اسلام دنيا سنده ايلك ظاهر اولان «اصول جدیده»

ابوالاسودالدؤلى. (ظالم بن عمرو بن سفیان بن
جندل). قریش عربلر ينڭ طوغمه لرى اولان «كنانه» قبيله سینه
منسوب اولوب «كوفه» ده دنياعه كلدى و «بصره» شهرنده
عمر سوروب «طاغون جارف» ديه مشهور وباده آلتمش
توقزنجى (۶۹) ييل وفات ايتدى. ياشى ۸۵ده ايدى.

ابوالاسودالدؤلى، آفساق همده فالج خسته لگينه مبتلا
اولوب، عالملر، حكيملر، اديبلر، داهيلر، شاعرلر، ظريفلر،
شريف و اميرلر، نحوى و شيعه لر، فقيهلر، محدثلر طبقه لر ينڭ
هر برنده سانالور و هر بر طبقه ده اڭ بيوك آدم اولمق
اوزره كوسترلور.

جوابى سريع و مناسب اولمق ايله مشهور اولوب
تابعينلرنڭ بيوكلرندن و عصر دشلرى نظرنده محترم همده
طوغرى فكرلى و عقللى بر كيمسه ايدى. موثوق و اناپتلى
اولديغىدىن روايت ايتمش حدیثلرى محدثلر فاشده مقبولدر.
حضرت عمر و حضرت على همده ابوذر و ابن عباس كيملردن
حدیث روايت ايتدى و بر قدر وقتلر «بصره» ده والى
اولمق طوردى. صوگره حضرت على صحبتنه ملازمت قیامدى
و آنكله برابر «صفین» (صادنڭ كسرى و فانڭ تشدیدى
هم كسرى ايله) محاربه سنده اولدى.

امام محترم حضرت على وفاتندن صوڭ شامغه واروب
معاويه حضور ينه كردى و اكراملر ينه مظهر اولدى ايسه ده
شيعه لردن اولديغى جهتله هر وقت امويلرنڭ مضایقه سنده
طورمشدر .

نوادى و اشعارى كوپ اولوب: «حسد و الفتى اذلم
ينالوا سعيه * فالقوم اعداء له و خصوم» «كضائر الحسنة
فلن لوجهها * حسدا و بغضا انه لك ميم» ديه ابتدا ايدلمش

(۱) بو ماجرا «افغانى» ده قزو كوندى «ما اشالحى» ديه وانع
اولدى، ديه كوسترلشدى (ج ۱۱ ص ۱۰۱). فقط عرب قزى نه اولمشدر.
اوزى نڭ آنا تىلىنى ياڭكشمش؟ بوڭا بز وجه نابا آلمادى.

اوزينه تاشلار آتارلر ايدى. بر وقت اوشبو كورشيلرينه: «بنى نيچون بوقدر جفا قيله سز، كورشيلك حقى بويله ميدر؟» ديديكندە آنارده: «تاش آتوچى بز دگل بلسكه الله تعالى در، اوزكنك ياوز عملك ايچون آنمقده اولسه كرك» ديه استهزالي جواب ويرديار. ابوالاسود بونلرغه: «اگرده الله تعالى آتسه نيدرر، چاليش يبارماز ايدى سزنگ چاليش قولكنز ايله آتلكلرى ايچون تاشلر چيت كه كيتهلر» ديمشدر.

معاويه حضورنده آولاق اوطوردىغي وقتنده خاتالى ايله ييل اچقندر مش. معاويه ايسه بونى عمرو بن العاص سويلامش. ايكنچى بر وقت، معاويه حضورنده عمرو بن العاص معاوم اش حقنده ابوالاسوددن كولرگه باشلادىغنده، بونى فاش قيلوچى معاويه ايديكندە شهبهسى اولمادىغندن ابوالاسود، معاويه گه خطاب ايله: بونلرى يوشامش، تامر وسكرلرى بوشامش بر فارتنگ اوصراغنى فاش ايتمازلك امانتده اولمادىغندن صوگ نيچون خليفه اولدك؟ ايمدى مسامانلرنگ فانلرينى، جان وماللرينى صافلاراق امانت نه يركك اولسون؟» ديه هم تكدير هم الزام ايتمشدر.

كورشيلرينك جفالرندن عاجز اولدىغندن يورتنى ساتوب باشقه بر طرفغه كتمشيدى. بردوستى اوچرابده: «درستمى، يورتنكى ساتمشسبن ايمش؟» ديديكندە ابوالاسودده: «يوق، يورتمنى دگل بلسكه كورشيلرمنى ساتدم» ديه جواب ويرمش.

مشهور آدملردن برى ابوالاسودگه خطاب ايدوب: «هيچ شهبه يوق، سن علم وادب ساتوتيسك لكن سارانلنگ گوزل اش دگل» ديديكندە ابوالاسودده: «اى قارنداش، توبسز ساتونده حكمت اولماز» ديمش.

بر وقت خاتونى ايله آشارغه اوطوردىغنده خاتونينه: «ياولغكنى آل، آچيق باش اوطور!» ديمشده «بسم الله» ايتوب آشارغه باشلامش. خاتونى بونك سببى صورديغنده: «بسم الله ايتمك سببندن آشغه شيطان قانتشماز و سنك باشك يالانچ اولدىغنده فرشتهلر ياقين يورمازلر، آش ايكرگه گنه قالورده ايركنلاب آشارمز» ديمش.

بالالرينه: «جومردلق طوغروسنده الله تعالى ايله ياريشماكنز، الله تعالى نك خزينهسى شول درجهده كيكندر نه اگرده ايتسه ايدى دنياده برگنه فقيرده قويماز ايدى، الله تعالى فقير قيلمش كپهسهلرني سزگنه باي قيله آلماسز، شونك ايچون ايركن قوللى اوله گز، فقيرانى قزغانوب مال ويرر اولسهق، اوزمز آنلردن ده بدتر حاللرگه توشه چكمز!»

فنلر و هنرلر اول وقتلرندە ناقص بر صورتده ظاهر اولوب صوكره كوب تجربهلر و كوب آدملرنگ فسكرلرى قوشلك يغنده كهالات تابار. بونك ايچون ايسكى نگو ماشينه لر ينى كورمك يتسه كرك. شونك ايچون ابوالاسود الدؤلى طرفندن تدوين ايدلمش نعوده مكممل دگل ايدى، بلسكه اوزندن صوگ، شاگردلرى استاذلرى يولنده دائماسعى قيلميلر، قرعربلرى آرارلنده يوروب لغتلر، شعرلر جهج ايتديلر، كامه و عبارتلى ادا و استعمال كيفيتلر ينى اوگرنديلر مختلف قيلميلرنگ شيوه لر ينى و مختلف لغتلر ينى برلكده جيوب عمومى برلسان تشكيل قيلميلر.

ابوالاسود الدؤلى نك نعو علمنده متخصص اولان شاگردلرى و اوشبو فننى نشر ايتمك خدمتنده خليفه لر ينگ مشهورلرى بونلردر: (۱) عنسبة بن معدان الفيل. «ميسان، اهالي سندن اولوب بصره» ده طوردى. ابوالاسود شاگردلر ينگ اكمل و ابرع، اعلم و افضل اوشبو ذات ايدى، ديهورلر. نعو فننده ماهر اولدىغي كبي جريز ايله فرزدق شعرلر ينى ده روايت قيلور ايدى آناسى معدان، «الفيل» ديه مشهور اولمشدر. (۲) ميمون الاقرن. (۳) نصر بن عاصم اللينى. بوكيمسه، علوم عربيه ده ماهر و فصيح بر آدم اولوب زهرى اقرانندن ايدى. ايلك وقتنده خوارج مسلكنه طرفدارلق ايتمش ايسه ده صوكره بوندى رجوع ايتدى. سكسان توفز (۸۹) و ايكنچى بر روايت كه كوره توفسان (۹۰) تاريغنده «بصره» ده وفاتدر. (۴) معاذ بن مسلم الهراء. (۴) يحيى بن يعمر. (۶-۷) اوزينك اوغللرى عطا ايله ابو حرب وغيرلر.

***

دوستلرندن برى ابوالاسودكه: «مفلوج و قارت اولدىنگ حالده مسجدارگه يورماسك و اوراملرده كيزماسك دغى ده مناسبرك اولور ايدى» ديه نصيحت ايتديكينه فارشو: «سوزك درستدر، لكن يورمك سببندن اوزمده قوت حى قيلم، ياكا خبرلر ايشدوب ايتله نم، دوستلرمنى كورهم، ياخشى هوا ايسناب خوشلانام، اگرده اوده گنه اوطوروب طورسهم اوزمدهن اهلم يالفور، صيلردن حرمتسزلك كوررم، خادملر استخفاف قيله باشلارلر حتى قوى برانلرى اوستومه بنوب سيارلرده! شوگافارشو- هس!- ديه قوغوب يباروچى ده اولماز، شونك ايچون طشه ده يورمكم موافق كورلدر» ديه جواب ويرمشدر.

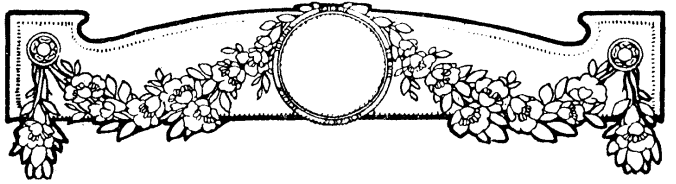
شيعه لردن اولدىغي ايچون حضرت عثمان طرفدارى اولان كورشيلرى ابوالاسودنى هر وقت اذا قيلورلر و كيچه لرده

ديه نصيحت فيلديغى روايت ايدالنور.

«آچ ايدم، الله رضا اولسون طويدره كورگز!» ديه فچقرغوجى بر آدمنى يورتينه چاقرتوب كتوردىكىدن صوگ آشاتوب كامل طويدرمش. مسافر: «الله يارلقاسون» ديه فوزغالوب كينه باشلادىغنده ابوالاسودالدؤلى: «سن بوندن چىقديغك ايله دخى يورتدن يورتغه كروب، كيبندن كيبت كه و كشىدن كشى كه كوچوب صوراشوب يوريه چكسين، بن سنى برگنه كون اولسه ده خلقلرنى جفالاب يورماسون ديه صيلادم، ايمدى ممكن دگل بن سنى چىقارميه چغم» ديمش و فللرينى چاقروب مسافرنى بغاولاتوب قويمشدر.

**

دؤلى، «دئل» گه منسوب ديمكدر. دئل ايسه دالنگ ضى وهمزه نك كسرى ايله بر قيميله باشاغينك اسمى اولوب، ابوالاسود اوشبو قبيله دن ايدى. نسبت ياسى ايله برلكه دخى ده ايكي كسره (همزه ايله لام ده) چيولمقنى مكر وه كوردىكلرنى دن نسبت وقتنده همزه نك فتحى ايله «دؤلى» و بعض وقت همزه نى واوغه قلب ايله «دولى» دييورلر.

فرانسىيه ومسلمان تبعه لرى

«ن. ۋريمه» غزته سى، پارىژ نخبى نك تونس و جزائر مسلمانلرى آراسنده فرانسىيه گه قارشى حركتلر باشلانونك سببلرن بيان ايتوب يازغان بيك ياخشى بر مقاله سن نشر ايتدى. بو مقاله، احتمال كه ن. ۋريمه طرفندن مسلمانلر حقنده بر نچى دفعه تعصب سز وي طرفانه يازغان مقاله بولغا. نلقدن بعض اورنلرن كوچررگه لازم تابامز:

«فرانسىيه جمهوريتى اوزينه فاسنى قوشوب الك كوب مسلمانلى بر دولت بولورغه طريشمقده ايكن، آنك كوبدن بيله گان مسلمان تبعه لرى آراسنده، جدى و خطر هلى حركت بارادر. مثلا تونس و جزائر مسلمانلرى گروه گروه اولارق صحراغه يا كه تركبه نك آنا طوليسنه كينه باشلاديلر. وطنلر نده فالغانلرى آراسنده «بر له شورگه و فرصت كبلو ايله ظالمه رگه قارشى قيام ايتهرگه» اونده ب قزو خطا بنامه لر تارالا. ايكي آنا الك تونسده بولغان حادثه لر، بو خطا بنامه لرنك اثر سز

فالما ديغىنى كورسه ته در. بو حادثه لر فرانسوزلرنى بيك نعبكه فالدر ديار. عربلرگه بونت چقار و نيك كرك؟ هر سنه، يل باشنده وملى بايرام كوننده فرانسىيه نك فخرى ليگيون نشانن آلوچيلر آراسنده خيلى عربلر ده بولا. ديهك عربلر آراسنده مملكته كه ياخشى خدمت ايتوچيلر ده بار، فرانسىيه حكومتى ده بونلر نك خدمتن تقدير ايتنه. فرانسىيه صودلرى ده عربلرنى جبرله ميلر؛ حكم وقتنده مسلمانلر ايله «روميلر» نى بر تيگنر كورلر. شولاي بولا طور وب ده هر جاي باشنده مزبن آق بور كانچكلر ده پارىژ اوراملرنده پيدا بولوب بتون خلقك دقتن جلب ايتكان طنچ وعظمتلى عربلر نيدن در، راضى توگللر، نيك؟ بونى، فاس نك جزائر ايله چيكته ش شاوبه ولايتن اشغال ايتكان عسكرينك قوما. ندانى گينبرال «طوته» بر آز آچدى.

بر كون «اودجه» شهر ندىن، مذكور محترم گينبرال حكومتكه خبر ايتماينچه اوزلگىدن اوبلستنك واليسن (فرانسوز) وايكى زور مامورنى قواغه آلوب عسكرى صود حكيمنه بيرديكى حقنده خبر آلتدى.

پارىژ ده «طوته عقلمن يازغاندر» ديديلر. آچولانوب پارىژغه آلدر ديلر. گينبرال، مذكور مامورلر نك نظامه خلاف روشده عرب بلرن اوز ملىكلر بنه آلورن، مسلمانلردن نالوع ديه آنچه چيوب اوز كيفار بنه صرف قبولورن، قوماندانغه حساب بيرمه ولرن بيان ايتدى. لىكن آلاى ده مطبوعات ده، مجلس مبعوثان كشىلرى ده «طوته» نك حركتنه نفرت بلدر ديلر. هيچ اساس سز قىلانا، صامادور؛ ديديلر. محبوسلر نك دوستلرى گينبرال نك شخصى غرضارى حقته خبرلر، اقتدرالر تاراتديلر.

لىكن گينبرال نك بيك وجدانلى، انسانيتلى كشى بولوب، درست حركت ايتديكى اثبات ايتلدى. اول باشدن آياق درست بولده بولوب. نالانغان مظلوم مسلمانلر نك حقوقى ايله برگه فرانسىيه نك «ياخشى اسمن» صاقلارغه طرشقان ايكن.

طوته، پرده نك بر پوچماغىغنه كونارگان ايدى. آنى بتونله ي كوناروب پرده آرتنده نه قدر قباحته لكار، نه قدر وحشتلر اجرا ايتلدىكىنى كورسه تو ايسه مستملىك اتدن وكيل بولوب كبلگىن وبوكاچه شهرتى چقماغان دىپوتات لاغرو ز پليمه اوستينه توشدى. اول «تونسده بر ومعدن اوچاقلرى نك دىپوتاتلرغه بيزيلو شرطلرى» حقنده ديه بواشغنه اسم ايله كرتكان زاپروصنده، مجلس مبعوثان نك تورلى پارتى به ارغه

منسوب وجدانن یوغالتماغان اعضالارینه مراجعت ایئتوب فرانسوز الوغلاری نڭ عربلرگه قیلغان جبرلری حقنده مهم معلومات بیردی .

واقعہ بویله در: تونس مملکتی «فرانسیه حمایت سنه کرو» اسمیله فرانسیه ملکی بولغاچ آندهغی تونس حکومتنه فاراغان برلر ارزان بها ایله فرانسیه مهاجرلرینه ساتیلورغه یاصالدیلر. بونده زیتون آغاچی اوطریتلو شرط اینلدی . لکن بوندی برلر آز بولوب آنلرنڭده کوبسی اورمانلر ایله مشغول ایدیله . شول سببلی فرانسوز مهاجرلری کوچو آفرن بارا ایدی. قالغان همه منبت برلر محلی خلق طرفندن مشغول ایدیله . بونلر یا آیرم آیرم مسلمانلرنڭ باکه بتون بتون قبیللر نڭ خصوصی ملکاری سانالا ایدی .

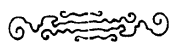
۱۸۹۷ نچی یلده فرانسیه نڭ تجارت مینیستری بوشه، مالیه مینیستری فوشهری و عدلیه مینیستری دارلان تونس که باروب تونس نڭ طبیعی بایلغن کوروب حیران قالدیلر و اوزلری فائده لانو ایسانه توشدیله . بر نیچه آیدن بوشه تونس ده ۸۸۰۰، فوشیری ۶۰۰ دیساتینه بر صاحبی بولدیلر الکیکی زراعت مینیستری مؤرد ۷۶۰۰ دیساتینه، تونس مسئله سنده دافلاچی دیپوتات ۲۰۰ دیساتینه بر آلدی . بونلر آرتندن همه الکیکی و حاضرگی مینیسترلر، آنلرنڭ دوستلری، یاقنلری، آنلر یاقلی دیپوتاتلر، آنارنی یافلاوچی غزته چیلر همه سی چین کبی تونس که یاوریلوب یابشالار و آنده بر، معدن اوچاقلری، تورلی فونسیسیسبلر آلا باشلیله . برنی باری دیساتینه سن ۱۱-۱۲ فرانقدن [۴ صوم - ۴ صوم ۵۰ تین] ألنوب بونڭده باریمن غنه باشدن تولهرگه یاصالدی .

معدن اوچاقلری دخی ارزانراق کیتدی [اسلام دینینه و مسلمانلرنڭ مدنیتکه استعداد سز لکلری حقنده اثرلر صاحبی] مینیستر هونوتو هر مربع صازینن ۷ تینگه حسابلاب ئلله نه قدر بر آلدی بر نیچه یلدن شول برنڭ صاؤبنی ۱۳-۲۰ صومغه مندی . دیپوتات «شایه» بلغه ۲۲ صوم تولهرگه بولوب تیمر معدنی اوچاغی آلقان ایدی . نهایت بر شرکتکه شول برنی ۴ میلیون فرانق آفچه و هر برنی ۲۵۰ فرانق ۲۴ مڭ آفسیه برابرینه یعنی ۶ میلیون فرانق [۲ میلیون ۲۵۰ مڭ صوم] غه صاندى .

فرانسیه حکومت اربابی نڭ اوز سویهرکه و دوستلرینه تار اتقان بو برلر فایدن تابلدی صوڭ؟ ۱۸۹۷ نچی یلغه چه بوندی بوش برلر تابله ایدی بیت! حاضر آڭلاشلدی، که:

مسئله بیک آنسات حل ایتلگان: الک بر بر قبیلله نڭ مشترک ملکی بولغان بر، خصوصی ملک سانالا ایدی . فرانسیه حکومتی بو برلرنی طوندی ده خزینه ملکی اعلان ایندی . تورلی «حیاء شرعیله» یاصی یاصی مسلمانلرنڭ باشقه کوب برلرندن ده تارتوب آلدی بونلر ده اوطورغان همه کشیلرنی قوا باشلادی بیچاره فقیر عربلر عدالتدن امید اوزوب فرانسیه گه فارشورغه یاراماغانلقنی بلوب نرسه لرن توبه . دیلرده صجراغه طولاشورغه کیتدیله . بعضا، حقوقلرن فورال ایله صافلارغه طرشوچیلر ده بولدی مثلا سابق مینیستر مؤزوغه بر قبیلله نڭ ۶۱۱ یلدن بیرلی یبله گان برن تارتوب آلوب بیرگانه قبیلله، برن بیر مهسکه تلهب فارشدی لکن فرانسوزلر سپاهیله کیتروب «قانلی قوهات» یاصادیلر . منه شوشی تالاولر نتیجه سی اولارق تونس ده عربلر آزایدی، فقیرلر نڭ آرارلرنده فرانسیه گه آچو باشلاندى .

مسلمان خلقی عمومیتله هر نرسه دن الک طنچلق سو بگانلک معلومدر . اول طنچلق ایران، فاس حتی ترکیه کبی مستقل اسلام حکومتلرنده هیچ بولا آلماماغانلقنی همه مسلمانلر بیک یاخشی بله لر . مسلمانلر اوزلری حقنده ایتلگان یاخشی معامله نی تقدیرده ایته بله لر . اگر فرانسوزلر جزا ئرلر و تونس ایله بر حقنه انسانیتچه، معامله قیلوب، آنلرنڭ ترقیلرینه یاردمه لشمه لر، دین و خصوصیتلرینه تیماسه لر، کوبدن آندهغی عربلر بر فرانسوزدن وطنپرور ره فرانسیه غرازدانی بولورلر؛ فرانسیه ده کورشیلری نڭ تیمر یودر و غندن فورقودن قوطلور ایدی .

شعر:

سکلم ایچون .

دنیا نڭ جبری بله ن بومشاردی تاش کوکلم مینم فایسی کون ئولدی چه چه کده ی صاف و یاش سکلم مینم اول سکلمگه کیمچیلک بیرمی ایدی هیچ به شلگی چونکه چیکدن طش ایدی او کغانلغی به پته شلگی سوندی یانماسقه چچک بتدی آنڭ خوش ایسلیری، کیتدی، فایتماسقه اوزاندیلر، آنڭ دوس ایسلیری . شاولاغان ملت گلندن بوقغه چقدی اول چچک، ماته میلیون زبان آه! چن کوکلم اولچه سهک!

«ح . اسعانی»

فن و قرآن

(باشی ۲۳ نچی عددده)

مؤلفی: دوكتور تونيق صدى . مترجمی: محمد حنفى مظفر.

بروجلر ثوابتنڭ بر برسى ياننده اجتماعندن ناشى اوله رق خيال قينلغان وهى صورتلردر. آنلر اون ايكى معروف برجلردر كه ظاهرده قوباش آنلرنڭ برسندن ايكنچسینه كوچكان كى كوريله در. (واقعه اول برجلرنڭ برسى توغرىسندن ايكنچسى توغرىسینه اوزينڭ حركت سنويه سيله بر كوچه در) ثوابتنڭ بر برسى ياننده اجتماع لرى سببلى برجلرگه باشقه دب اصغر، دب اكبر، جائى على ركبتيه، نسر طائر و غيريلر كى صورتلرده حاصل اوله در قرآن شريفده مذكور اولغان «سدره المنتهى» ده شول صورتلر كى (۱) بر صورت اولسه كرك. پيغمبرمز (صلى الله عليه وسلم) جبرائيل (عليه السلام) نى حقيقى واصلى صورتنده ايكى مرتبه كورگان. برى افق ده و برى ده سدره منتهى ده (۲) اوله رق ملاء اعلا دن اينهش ايدى. بويله اولديغنده بو سدره (۳) نڭ شجره نبق گه اوخشاغان

(۱) سز اوقوچيلر بو صور مجامع ايله مشبه بهلر آراسنده كامل مشابته بار ديب اويلاماڭز، حقيقتده بو مشابته يوق غه بائين اولوب وجودده خيالى و وهميدر. شويله اولسه بو مجموعه لرنڭ برسینی شجره نبق «سدره» گه اوخشانو برده عجب توگل. زيرا اصطلاحى اسملرده بوندن بعيدرك و عجيبركلرده اولوب مشبه ايله مشبه به آراسنده اصلا نسبت تونمغانلرى ده باردر.

(۲) منتهى - يوم قيامتده حساب موڭنده بارچه خلقنڭ ايرشه چك غايهسى ديمكدر «وان الى ربك المنتهى». ايندگو اولغانلرنى الله تعالى سياراتده اولغان اوچماخلرينه كرتچكدر. «عندها جنة المأوى» ديمكى ده شولدر. اوچماخلنڭ عرضى بر وكوكولرنڭ عرضى كى اولوده برده عقلدن يرافاق يوق، زيرا برهم، بزم قوباشمز تهبله نسنده اولوبده قرآنده سبع سموات اسملنگان باشقه سياره لرنڭ مجموعه سندن زور اولغان يولدرلر بار. ياوز اولغانلرنى، مجموعه لرنڭ قوباشلورنده اولغان يانوب تورا تورغان نوموخلرينه كرتچكدر. بوده بر وكوكولرده توروچيلرنڭ بارنده هم باشقه مجموعه لرده توروچيلرنى ده ميدرا و بارچه باوزلر آخرده شوگا قايتوب قالدر. سدره منتهى ديب آتامق مجموعه لرنڭ عرش كه اڭ يانينى اولديغى اچون ديگان سوزده بار بونڭ هم عرشنڭ معنالرينى آڭلاتوردى سوزلر كيله چكده اولور.

(۳) سدره كلمه سينڭ يولدن معنى سنده اولغان لاتينچه كلمه دن معرب اولوى ده احتمال بو تقديرده «سدره منتهى» كوكب انتها ديمك اولادر. لاتينچه اولغان بو كلمه اجدى لغتارڭ كويسنده شول معنى ده

صورتنده اولوى برده بعيد توگل (نجم، تكوير سورهلرينه مراجعت اولنه) بوده باشقه لرنڭ (مثلا نسر طائر صورتينه) اوخشانلوى كى بر تشبيهدر.

(اذ يقشى السدره ما يغشى) آية كريمه سينڭ معنى سى بويله در: پيغمبر (عليه السلام) جبرائيل (عليه السلام) نى سدره منتهى ده كوردى، ارواح هم فرشته لر آنده اينوب آنى چولغاب آلوب اورنكان وقتده بو كورولر ايسه الله تعالى پيغمبرمزنڭ بصر هم بصيره سيني نورلندرورى سببلى اولدى (لقدرأى من آيات ربه الكبرى). بو ارواح هم فرشته لرنى كورو جبرائيل (عليه السلام) نى افقده كورو قيبيلندن حقيقى و عيائى رؤيت ايدى پيغمبرمزه بردن كوچه مش ايدى (ما زاغ البصر و ما طعى - افتمارونه على ما يرى). سدره نڭ حديث معراجده مذكور كوريلوى ايكنچى مرتبه اولوب آنسى منامى (رؤيا) ايدى. بونڭ بيانى حاشيه ده هم كيلور. «نجم» سورهنده مذكور كورلو اوباغ حالنده اولديغندن بو ايكى كورلو آراسنده علاقه يوق سدره منتهانڭ فالال هجر كى يمشلرى (نبق) كورلوى، دورت نهر نڭ (نيل و فراتده شونلردن) هم شوندن چغه كورلوى بارده رؤيتنڭ منامى اولديغنددر (۱).

راويلرنڭ بعضسى آرتدروب سويله مه دكده شويله ديه مز، لىكن بو سوزلر اسرئيليات غه اوخشيدر هم سفر تكوين باشلورنڭ آدمنڭ جنتينى وصف ده سويله ننگان سوزلرگه ياقيندر. يوفسه بوسدره منتهى بزم اعتقادمزچه كواكب مجموعه سى اولاره ق آنڭ يمش (نبق) لرى بو قدر. نيل، فراتده ماء سحابده آنندن چقمايدر. زيرا قرآننڭ كوب اورنده نص قيبليغى كى يغمورلر باودرا، يغمورلردن نهرلر حاصل ايتنه تورغان بولونلر اصلده برنڭ صلورلردن بوغارى آشقان «بوو» لردر. شونڭ اچون ده الله تعالى «اخرج منها (من الارض) ماء ها و مرعاها» ديدى. هم «انزل من السماء ماء فسلكه ينابيع فى الارض» ديدى هم «انزل من السماء ماء فسالت اودية بقدرها» ديدى بو ايسه

آلنغان. عرب خلقى ده اوزلرينڭ فانتشدفلىرى بلا درومدن يا باشقه لردن آلغان اولورلرده باشقه اصلى هم معرب كلمه لر يا آنلرنڭ معنالرى اونلغان كى بوده اونلغان بر معنى اولور. سدره منتهى دن كوب يولدرلر مراد اولويده جائز، زيرا مفرد مضاف عام اولادر. مثلا: «احل لكم ليلة الصيام» ليالى الصيام ديمكدر.

(۱) يوسف عه مغه قورنداشلرينڭ كواكب ساجده اولوب كورلوى كى، عزيز مصرغه توفلق و آچلق يللرينڭ يدى سيمز ويدى آرق صخر اولوب كورلوى كى.

آخر نك فونده اولديغندن « سبع سموات طباقا » درلر.

***

قوياش، بو اولاك سبعة نك مركز يدر. بو سبع سياره، نور هم حرارتنى شول قوياشدن الادر. قوياش سراج وهاجدر. نوري ده نور سراج كيدر كه باشقه نرسه لردن آلنى بلكه ماده لر نك يانوندن ناشيدر. آپلرغه كبلسه ك آنلر كوزگى كيدر قوياش نك نوري آنلرغه توشه درده آنلرني ياقنى كور ساته در، يوقسه آي حد ذاتده نور سدر. قرآنده آپلرني سراج ديمه وده شول سبب ندر. الله تعالى كلام شريف ده: « الم تروا كيف خلق الله سبع سموات طباقا. وجعل القمر (جنس القمر) فيهن نورا وجعل الشمس سراجا » ديهشدر. « الشمس » نك الی لامی جنس ايچون اولور، چونكه قوياشلر نك هر قابوسى ده سراجدر. مونه بو آيت كريمه ده قوياش و آينك قرآنده مراد اولغان سبع سمواتدن اولماوينه اشارت باردر. لغته بونلرني سموات ديمك صحيح ايسه ده قرآنده سموات سبع دن باشقه لار اراده قيلنميشدر.

قدما، نبنون واورانوس سياره لرى كشف ايتلودن مقدم، قوياش هم آي نى سموات سبع دن صاناب، ييرني مركز عالم اعتبار قبله لار ايدى. قرآن شريف ايسه بو خطا نك خلافيه باروب بو آيت هم باشقه آيلر ايله سموات ايله شمس وقمر نك باشقه لغينى بلردى هم آدملر ييردن باشقه لرنك آيلرى بوق ديب طن قيلغان زمانده، آيلر كوكلرده اولغان نور ديدى. « وجعل القمر فيهن نورا » آيت كريمه سى باشقه سياره لر (كوكلر) نك ده آيلرى اولوينه صراحتا دلالت ايتهدر. ايندى قرآن كريم نك صحتينه، امي پيغمبر نك وحى ده راستلغينه دلالت ايتكان بو

بزم بو اورنده سويله دكمز سوزلر كوپ مسلمانلرنك حتى پيغمبر مز نك خانولر ندرن صحابه و تابعينلر ندرن بعضيلر نك سوزلرى اولديغندن، دينى بر بدعت احداث قىلو توكلدر. ديمك اسراهم جبرائل (عم) و باشقه فرشته لارنى كورو يقظه ده، معراج ايسه اويقوده وتورليسى نورلى وقتلرده ايدى. شونك ايچون ده معراج حديثنده (اجماعا روايتلر نك الك درستى اولغان بخارى روايتنچه) پيغمبر مز نك اول بيت المقدس كه باروى ذكر ايتلامش بلكه نوغرى مكدن اولگى كوك گه باروى سويلانميشدر. اوشناق جبرائل عم پيغمبر مز دن آير يلوب ده سكره حقيقي صورتده سدره منتهيه ظاهر اولوى ده ذكر ايتلامش بلكه معراج نك اولندن آخريته قسر بر صورتده پيغمبر مز گه يولداش اولديغنى سويلنميشدر. بوندن بلنهدر كه قرآنده مذكور اولغان اسراء، حديثك مذكور اولغان ۲ چى وقتده غي معراج غه باشقه در. باشقه اولماسه قرآنده يا اصح احاديث ده بر گه ذكر ايتلور ايدى. بعض ضعيف روايتلرده بر گه سويلنميشلر ده. و هود نك برسني آخر ايله فاشدرودن كيلگان خطادر.

ير نك سولرى كوك دن يعنى بولوتدن ديمك كيدر. زيرا الله تعالى « ارسل الرياح فتنير سحابا فسقناه الى بلد ميت فاحيينا به الارض بعد موتها » ديدى سحاب حقدده « فترى الودق (المطر) يخرج من خلاله » ديدى. اولگى آيتدن سحاب نك اوجه اخدن چقادىغى بلكه بردن چقانلغى معلوم اولدى. بويله اولدقه نيل وفرات اوجه اخدن نيچك كيلسون؟ بونلر نك، ير نك اوزندن چقان يغمور سولر ندرن حاصل اولوچيغنى ايله حس هم قرآن شهادت بيروب نورادر.

معراج حديثنده پيغمبر مز نك كوكرا گينى باروب قلبينى چغروب آلنون صاوندده صو ايله بومق حقدده هم شولوق حديث ده باشقه توغر يلرده وارد اولغان سوزلرده ده، عقل و علم گه الك ياقينى. آنلر نك كلسينك رؤيا اولوويدر كه مراد، الله تعالى نك پيغمبر مز نك قلبينى و نفسينى پاكللاوى، آنلرني علم و حكمت ايله توتروى وكوب غيبلر گه مطلع قيلويدر.

سوز مزه قايتيق: « سماء » لفظى، علوم معنى سنده اولغان سمودن ماخوذ اولديغندن، لغته آدم نك يوغار يسنده اولغان هر شى گه اطلاق قيلنهدر كه ايونك توشامى ده سماءدر. الله تعالى نك « فليمد بسبب الى السماء ثم ليقطع » ديمكى: فليمد بجبل الى سقف بيته ديمك اولاره ق سماء دن سقف بيت (ايونك توشامى) مراددر. بونهايه سز فضا ايسه. سماءدر: « كشجرة طيبة اصلها ثابت وفرعها فى السماء » آيت كريمه سنده اولغان سماء شول معنى ده در. سحاب ده سماءدر « انزل من السماء ماء » آيت كريمه سنده سماء سحاب ديمكدر. يولدلر ده سماءدر. قرآن كريم ده كوب ذكر ايتولگان يدى فات كوك، سبع سياره در كه (۱) برى

(۱) معراج حديثنده كوكلر ده پيغمبر لرنك وجودى وارد اولسه ده بنم ناشمده معراج نك منامى. روحانى رؤيا اولوى راجع ريك. بش نماز ايسه شول رؤيا ده فرض قيلدى. زيرا انبيانك رؤياسى ده وحى در. ابراهيم عم نك بالاسينى تبعن كوروى كى معراج، قرآنده ذكر ايتلامش: نجم، تكوير سورسند، وارد اولغانلر پيغمبر مز نك يرده توروب جبرائل (عم) نى حقيقي صورتده كورويدر كه معراج غه علاقه سى يوقدر. اما اسراء، قرآن شريف ده مذكوردر هم جسد ايله اولوى راجع ريك، ظاهر قرآنده شونى بلرهدر. شونك ايچون قرآنده اسراء غه اقتصار قيلنوب معراج ذكر ايتلادى. اسراء كيچمه سنده جسد ايله معراج ده اولسه ايدى اسراء ايله اولده ذكر ايتلور ايدى. زيرا اول عجب ريك و غريب ريك اولوب قدرت الهيه گده اسراء غه قاراغانده آرتغراق دلالت ايتهدر. اسراء ده اولغان سرعت عجيبه نى سيدر ماسلق عقل، بو زمانده اولماسقه توش، زيرا يولدلر نك حركات سر يعسني كوروب بلوب تورماقز اوستينه بخار هم اياقتريق زوتاريله اختراع قيلنغان سرعت حركتنى هم شاهده قيلنقه مز.

يېرى، يوغارىدە ھەم سويلانگانچە، سياراتنىڭ بىرى اولسەدە انساننىڭ مەيشتىنى آنىڭ اوزرنىدە اولدىغىدىن انسانغە نىسبەت ايله سماۋ آنا لىدىر. الوغ سيارەلەر سىز اولسەدە انساندىن يوغارى اولغانلىرى بىدىگنە اولدىغىدىن انسانغە نىسبەت ايله سموات بىدىر. علماڭنىڭ تەقىقىنە كورە بو سياراتدە حيوانات ايله مسكون اولوب ھەر بولدىز اوز حيواناتىنە نىسبەتە يېرى، باشقە بولدىلار دە آڭا نىسبەت ايله سموات در. بو بولدىلار دە حيواناتنىڭ وجودى ايله قول، درستدر. زىرا الله تعالى: «ومن آياته خلق السموات والارض وما بث فيهما من دابة (۱) وهو على جمعم اذا يشاء قدير» ھم: «يسأله من فى السموات والارض كل يوم هو فى شان» دېمىشدر. (آخى بار).

۷

۱۳ نچى عدد «شورا» مجلە علمبەسندە اوشبو طرىقە بر سؤال بار ايدى: «علمگە رغبتلىرى ومجبتلىرى ھىچ بر ملتدىن توبان اولمادىقى حالده باشقە لرغە نىسبەت ايله عوموما اهل اسلام آراسىندە لازم درجەدە علم تارالا آلمايدىغىنىڭ سببى ويا كە سببلىرى نە شىدر؟»

بوسؤالغە حقىقى بر جواب بىرىمك اىچون يېرىوزندە اولغان عوموم ملتلىرىڭ علمگە رغبت ومجبتلىرىنىڭ درجە لرىنى بلوب مسلمانلر ايله باشقە لرنى چاغشىدروب قارامق ضرور اولادر. سؤالنىڭ صوكفى جىزئى يعنى باشقە لرغە نىسبەت ايله عوموما اهل اسلام آراسىندە لازم درجە دە علم تارالا آلماوى ظاهر بر حقىقتىر كە عقلا دن بو سىنە انكار ايدوچى اولماسە كرك.

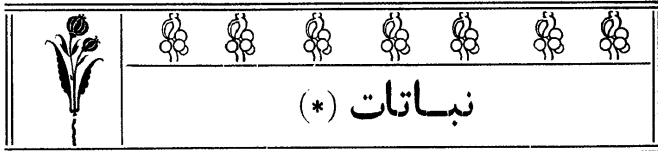
۱۹ نچى عدد «شورا» دەغى صوكفى جواب بىدىھى بر

(۱) دابة، ھر بوى نورغان حيواندر. «واذا وقع القول عليهم اخرجناهم دابة من الارض تكلمهم» آيت كرىمەسىنىڭ معناسى شولدىر كە: قىامت قائم اولدىسە، الله تعالى بىر يوزىنىڭ حيوان (دابة) لرىدىن بر نوع مخصوصنى قوبارر، باشقە نولرىنى قوبارغان كىي ھم اول دابەنى سويلد شدر. دابە، انساننى كفىرى اىچون توبىخ قىلور، اول كوندە آدملىرىڭ تىلرى دە سويلەگان كىي. الله تعالى نىڭ دابەدن مرادى فرد توگىل بلكە نوعدر. «ارسل الله عليهم دودة انثقت زرعهم» قىيلىدىن يعنى نوع مخصوصدىن كوب قورتلر دىمىكدر.

ايتلردە اوى يورتوب فارا، اگر قرآن كلام الله اولماسە ايدى اولگى ھم آخرغى كىتابلردە تابلغان بالغىلار، ھملىر گىي فرآندەدە - زماننىڭ فاش اولغان ياكلىش ھملىر يوز مڭلەب تابلور ايدى. نادانلىق زمانندە علم ومجاس علماء دن براق اولوب اوسكان امى پىغمبر حقنە فلېڭدە نى ايدى؟ (صلى الله عليه وسلم).

برو بىزگە «فدما، سياراتلردىن بىشىنىگنە كورگىچ الله تعالى كلام شريف دە نىچون «الم تروا كىفى خاق الله سبع سموات علبافا» دىرەك ذكر ايدى؟» دىب اعتراض قىلسە آڭا جوابدە دىرەمىز كە: ايتدە اولغان رۇبىت، بصرى توگىل - علمى، استفهام دە انكار بىدر «الم تعلم ان الله خلق سبع سموات» دىمىكدر. بو ايسە «الم تروا كىفى فعل ربك باصحاب الفيل» قىيلىدىن؛ آندەدە پىغمبرمىزنىڭ ولادىتى اول حادثەدن صوك اولدىغىدىن حادثەنى مشاهدە قىلماش بلكە ايشتوب كىنە بلە ايدى، فدمادە شولاي بىشگنە سيارەنى مشاهدە قىلسە لردە بلەگانلىرى دە ھىچ فرسىز بلەگانلىرى كىيىر. آنلرغە، بىدى اولوى ايله پىغمبرلر خبر بىردىلر آنلر شونى تصدىق قىلدىلر. واقعە سيارات بىدىن كوبدر. الله تعالى نىڭ بىدىنى تەخصىص بالذكر قىلوى آنلر سياراتنىڭ الوغلىرى اولدىغىدىن. قرآن شريف بر اورنىڭ سياراتنى حصر طرىقەدە ذكر دە ايتىمادىكىدىن بىدىن كوب اولونى منافى توگىلدر. الله تعالى كلام شريف دە: «رب السموات والارض وما بينهما فاعبدوا واصطبر لعبادته هل تعلم له سميا» دىدى «وما بينهما» غە اىرچىلر كچك سيارەلر، بولوتلر وباشقە لردە كورە در عرب لغتى علماسىدىن بعضىلر دىلر «عرب - سبع سبعين، سبعمائە لفظلىرىنى كوبلىك دە مبالغە اىچون استعمال قىلەر» دىب. بو تەقدىردە عدد مراد اولمىدر. «مثل الذين ينفقون اموالهم فى سبيل الله كمثل حبة انبتت سبع سنابل فى كل سنبلة مائة حبة والله يضاعف لمن يشاء والله واسع عليم» آيتى ھم «وان جهنم لموعدهم اجمعين لها سبعة ابواب» آيتى ھم «ولو ان ما فى الارض من شجرة افلام والبحر يمد من بعده سبعة ابحر ما نفدت كلمات الله» آيتى ھم قابوسندە سبع لفظى مبالغە اىچوندر. قرآن شريف بولدىلر نىڭ حر كاتىنە اشارە قىلوب «فلا اقسىم بالخنس الجوار الكنس» ھم «وكل فى فلك يسبحون» دىدى. بو ايتلردىن بولدىلر نىڭ حر كاتى لذانە اولوى بلنە در كە فدماننىڭ ظن قىلدىقى ھكىي كواكب، افلاك دە مر كوز اولوب افلاكنىڭ بوروى ايله بورمىدر.

نباتات (*)

فنى اونو

جيمشلىرى، نباتاتىنى نى فايده بىرەرلر؟

I آلمار، آرمودلر، چىلەرهم بوتەن شونداى جيمشلىرى بىزنىڭ اوچون حاضرلەنە دىپ اويلاماڭز، شىكىرى تەملى آلمار هم يوزملر، آچى لىمەنلر، تەملى چىتلاوكلر، خوش ايسلى جىلمەكلر، فابىساڭك آوزدە ارۇب كىتە تورغان قورا جىلمەكلرى و آنارلر و سائىرە . . . . آغاچلر، آلارنىڭ بىرسى بىزنىڭ اوستالدىدە طورو ايچون ئوسدوما گانلر، بلىكە ئور- لىقلىرى اوچون . تىللىرى بولسى چىلەر بونى ايتورلر ايدى. جيمشلىرى پشوب كامىل يتوشكاچ آغاچلرىنىڭ توبىنى اوزولوب توشلر. اكر جيمشلىرى اچىدەكى بتون اورلقلر شوندى نالىسە، اوسكان آغاچى ن- آناسىنىڭ تىرە ياغىندە هر قايسى تامر جىباروب ئوسە باشلاسلر بىك طغز بولور ايدى. اويلاپ قاراڭز! بىر ماك باشى. بوزنىڭ بىت بىر باشىدە غنە نىچە يوزلەب ماك ئورلىقى بار، بولار بارى دە توشكان يىرلرىنىە صىوب نىچوك ئوسمك كىرەك؟ . . . . بولار نىشلەر ايدى؟ نىشلەسونلر. يىرلرى قىسولغان ايگونچى - كرسىيانلر كىك بولورلر ايدى. كرسىيانلرگە بىر جىتماسە چىتكە، يراق طرفلرغە كوچوب كىتوب شوندى اوطورلر. ئورلقلردە شولاي - اوزلرى سىزماسەردە - چىتكە كوچلر. درست، ئورلقلرنىڭ حىوانلر كىبى آياقلىرى يوق؛ ماچى اوز بالاسن تىلەسە فايدا كوچوروب يوروتسەدە ئولەنلر (بىر)، ئورلقلرن كىچوروب يورته آلىلر. نباتاتنىڭ ئورلقلرن كىم صوڭ ياڭا اورنغە كوچورە؟ بو اشنى قىلو- چىلردن بىرسى، نباتاتنىڭ طاغى بىرايكنچى دوستارى- قوشلردىر. هر كىم كورە، جاي كونى چىچقلر، صىرچقلر بتون اويورى بلەن بلوط كىك بولوب اوچوب، باقچىلرغە توشوب، آنداغى جىلمەكلرنى جىوب خىصوصا فرۇز اونىك هم قارلغانلرنى قابوب اوز وطنلرىنىە كىتەلر. ئورلقلرىن يولدى فايدا طورى كىلدى شوندى توشوروب قالدەرلر. دىمىككە جيمشلىرىنىڭ تەملى ايتلىرى - قوشلرنىڭ التقاتن قازانور اوچون ايكان . نباتات، قوشلرنىڭ التقاتن قازانور اوچون نىلر قىلمى دىسك.

(*) باشى ۲۳ نچى عددە

جوابلردە، يولمىنى بوغان تاش قويمالر ذكر ايتلماينچە يولمىغە اوسكان واوستىدىن نابىتاب كىتارگە مەكن اولغان چوب چارلر ذكر ايتلمايدىر. لىكن بونلرنىڭ كوبسى توب سىبىنىڭ فروعىدىن غنە، اڭ توب سىب و اڭ بىوك مانع بوزوق اعتقادىدىر. بىز شول بوزوق اعتقادىدىن شول چىرمىز هر بىرگە بىتسە، تىقلىد ابلە مەتلامىز، حرىت افكار بوق، فكىرمىنى يورتوب كوكدن كوكدە كوچە بارمىمىز. حقىقت- نلاحق افكار ابلە حاصل اولما، بىز ايسە فكىرمىنى مەطل بىرا- غوب حقىقتىدىن بىرافلاشە بارامىز. علوم، كون بكون آرتوب تور، زمان اوزغان صابون تىقىفە ايتلە، فكىر يورتىكان صابون حقىقت آچلە، مەجھول نىسەلر كىمى بارا. بو كون فائىدەلى سانالغان نىسەلرنىڭ ابرتەسون فائىدەسىلگى ظاهر اولما وبالعكس؛ بو كون مەم ابرتەن اهم اولما وبالعكس موندە شولاي اولغاچ هر زماندە ترقى گە تابا فكىر يورتەك تىوش، بىر فائىدەلى شىء ظاهر اولدىسە در حال قبول ايتەك و بىر شىبىنىڭ فائىدەسىلگى ظاهر اولدىسە در حال ترك ايتەك تىوش شوشى اعتقاد، رسوخ نابى توروب علم، كامىل تارالا آلمى. فاىچان بىز اعتقادىدىن تىزەلسە، حرىت افكار مەدان آلسە شول وقتىدە بىز عقلمىز حقىقتىنى تاباچق. سانالغان مانىلرنىڭ هر قايسىبىنىڭ بارا ماغانن بلەچك و آنلرنى سىروب نوگاچك و شول زماندە بىز آرامىزدە لازم درجەدە علمدە تارالاچقىدۇر.

علمى باور و پاللىرچە آڭلاو، علم بابىدە صوڭقىلرنىڭ اولگىلر درجەسىنە بىرشولارى حنى آنلردىندە اوزدرولارى مەكن دىب اعتقاد قىلمىچى اولمى. بو اعتقادى اولمىغان كىشىنىڭ روحى توشىكى اولما، علمى باور و پاللىرچە، آڭلى آلمى. شونىڭ ايچون دە بو توغرىدە ذا كىر جان افندىنىڭ انتقادى كىلمىدىر.

بىز آرامىزدە بوزوق اعتقادلر، نى سىبىلى اورناتقان؟ بىز، علم نامىنە، اهمىتسىز شىلر ابلە عمر اوزدرومىزغە نىلر سىب اولغان؟ بوسى اوز آلدىنە بىوك بىر مەسئەلە! بوندە آندىن بحث ايتىمىز.

محمد حنى محمدجان اولغى مظفرى.

عبرتىلى سوزلر:

آدم ايچون، دىبادە اڭ كوڭلى تاوش، اوزىنى ماقتاب سوبلەگان تاوشىدۇر.

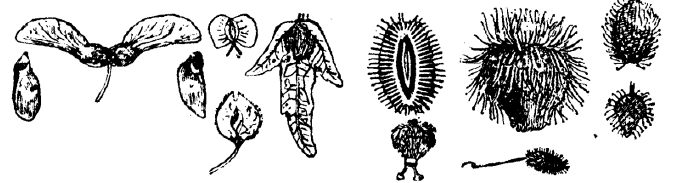
ئىللە نى چاقلى ئولەنار كون ساين بر طرفدن ايكنچى طرفقه مكلر چه چاقريم يراق چيرلرگه كوچلر. آلاز گوبا اوز- لربنه ياخشى ايركن ياخشى توفراقلى ياخشى هوالى چيرلر ازيلر. II چچكەلى ئولەنلرنىڭ اور چوون بز بلك. چچكەسز ئولەنلر، نر طرفقه اور چيلر صوك؟ مثلا گومبەلرنىڭ چچكەلىرى يوق، ئورلقلىرى دە يوق. لىكن گومبەلر يير يوزندن يوغالغانلىرى يوق ئىلى - همان ئور چيلر.

مىن بر وقتنى بر گومبەنى چيردن تارتوب آلدەمە تامرلىرى بىلەن بر كوك كاغد اوستينه اوپرتوب قويدم. ايكنچى كوننى قاراسام: گومبەنىڭ تيره ياغندە ئىللە نى چاقلى آپياق توزانلر چاچلىگان. شول توزانلرنى اورمانغه ايلتوب صاچساڭ ھىچ شىكسز ياڭا گومبەلر ئوسە باغلار. شول توزانلرنى مىكروسكوب آرقلى قاراغان ايدم. كورەمزكە: ھر بر توزان اچندە پرتوپلازمالى بر حجيره دق عبارت. بو آرش بغدادى، قاربوز ئورلقلىرى كىك توگل؛ بولارنىڭ ئورلقلىرى ئىللە نىچە حجيره لردن مركىدر. گومبەلر بر حجيره دق گندە ئوسە آلاز. بو حجيره نى اورلىق دىب ايتولمى؛ بلكە اسپور - Споръ ديولەدر. قىلردەغى، بەرلسەڭ پورغراب كىتە تورغان توزانلى گومبەلر - پاڭھىلرداغى توزان دە اسپوردن باشقە نرسە توگلر. گومبەلردە ياشل نوس يوق، يافراق چچكەلردە يوق؛ شونلقدن ئورلقلىرى بولماي. اما شونداي ئولەنلر بار، ياشل توسلى بولسەلردە چچكەلىرى بولماي. مثلا: آباغا ھم اوڭاي آنا يافراغى، ئولەنلىرى. آباغا حقندە نادان خلقلر آغزندن علقغە صىماي تورغان ئىللە نىندى حكايلر ايشوتىرسز. مىلار وسارده: آباغا Папоротникъ ئولەنى، گوبا اوزلر يىڭ ماقس كورگان ايوانوف كىچەسندە گنە تونلە چچكە اتادە ايمش، آنى براودە كورە آلمى قالا. اوزى بىك زور اوپلى بولا ايمش، بو اوت بىلەن چير يوزندەگى خزىنەلرنى ازەب تابارغە مەكن... ايمش. اما چنلاب آباغا گومبەلر كىك ھىچ وقتدە چچكە آتمىدر. آنىڭ چچكەسنى ايوانوف كىچەسندە ھر كم ازەب قاراغانلر لىكن دنباذە ھىچ بر كىشى تابا آلماغان. آباغالرنىڭ چچكەلىرى يوق، شونلقدن ئورلقلىرى دە يوق. آلاز گومبەلر كىبى اسپور بىلەن كوبايەلر. اسپورلر آباغالرنىڭ يافراقلرى آستندەغى كچكە قووقلر اچندەدر. بو قووقلر يارلقاچ اچنەگى اسپور- لرى چىتكە آتولوب شولاردن ياڭا آباغالر ئوسارگە مەكن، نىتەكە گومبەنىڭ اسپورلردن ياڭا گومبەلر چغوب ئوسوى مەكن ايدى.

اول آچق قزل - مىلەشلىر، قاراغانلر بارى دە شولار اوچون حاضرلەنە. بعضلىرى خوش ايسلرى بىلەن دوستلرن - فوشلرن جلب ايتەلر.

اما اركمەن - Репейникъ، صرلان ھم بوتەن شونداي ئولەنلر، ئورلقلرن چانچكىلى يعنى كچكە ارغافلر - قابترمالر بلە توروب اوسدرەلر. بولارنى ياڭى اورنغە فوشلرغنە ايلتمى؛ بلكە حيوانلردە ايلتوب قوبەلر. تىگەنەك وصرلانلر ارغافلرى بىلەن حيوانلرنىڭ جوينە يابوشەلردە تلەسە فايدە كىتەلر. حيوانلر كوتوى بىلەن، ۋاغون ھم پاراخودلرغە توبەب بر طرفدن ايكنچى طرفقه مكلر چه چاقريملر يراق چيرلرگە ايلتوب جىبارەلر حيوانلارنىڭ جوينە اياروب ئوراقلردە برگە كوچە.

جىل بىلەن كوچوب يورى تورغان ئورلقلردە بولا. بولار يىنە، ھوادە اوچار اوچون فانات يا ايسە جونلرى بولورغە كىرەك. مونە شونىڭ اوچون بعضى نباتاتنىڭ ئور- لىقلىرى - مثلا قاين، چاغان، اورانگى ھم چيركلرنىڭ - فاناتلى بولا. تال و اويانكىلرنىڭ ايسە - مامقلى جونلى بولالر. [شكىل ۲۱-۲۲] بونداي اورلقلرنى جىل بىك جىكل اوچورتوب تورلى يىبارگە كوچورەدر.

[شكىل ۲۱] چانچكى فانىرمالى اورلقلر. چاغان، ناراما، فاين آغلاچلرنىڭ فاناتلى اورلقلىرى. (شكىل ۲۲).

بعض ئولەنلر بار: جىل ھم فوشلرنىڭ ياردەمىدىن باشقە دە اوزلر يىڭ ئورلقلرن چىتكە ارغتوب جىبارەلر؛ مثلا قو- تورغان قىبار. بو - قىبار اچندەگى صىوق نرسەلىرى بىلەن ئورلقلرن برگە شارنلاتوب چىتكە تابا آتوب ارغتەدر. اسسى طرفلردە بو قىبار كىبى جىمىشلر ئوسە. بويە شارنلاغان وقتندە مطلق آتقان كىك بتون اورماننى ياڭھراتە، ئور- لىقلىرى، آتاهان پولە كىك اطرافقە تارالا. ايندى البتە موندای ئولەنلرنىڭ بالالرى آناسىدىن چىتەرك ئوسە؛ جىيەنلرى طاغى چىتەرك ھىكدا....

الحاصل نباتات نىندى صلاحيت و فابليت بىلەن بولسە دە طغز اورندن ايرىنگە كوچەلر. آلارنى قايغانە كىلوب چقىمىلر دىسك. ئىللە نى چاقلى ئولەنلر آمىرىكادن دىكزلر آرقلى ياوروپاغە كوچوب كىلگىنلر، ايندى آلار بزدە دە ئوسەلر.

توگىل - ئۆلەنلردە دەبار . ياخشى ، كوچلى ئۆلەننىڭ ئورلىقى ھەم ئاندىن چىققان بەبەگى دە شەب چىغە ، كوچلى بولوب قوۋرۇپ ئۆسەدر . لىكىن نى قىدرلى كوچلى بولاسىلار دە بو ئورلىقلارغە دە اورن جىتمى ، بولارنى ھەمان طاغى كوچلىرىك ئورلىقلار قىسە . بو كوچلىرىكلىرنى ايتىڭ كوچلىرى قىسە . شولاي ايتوب ھەمان كوچلىرىكەنە سايلانە . بوندىن آكلانەدرەك : كىلچىكەنەگى ئورلىقلار سايلانغاننىڭ ايتىڭ سايلانغانى بولاقچى .

بو گويىا بىر باقچەچى كىك : باقچەچى باقچەسىندە ھەر يىلى ماك چىكەلرىنىڭ زورلارنىغە ئۆسدىرگە تىلەب ارنى . لىرىن گنە قالدروبواق چىكەلرنىڭ ھەر بىرسىن اوزوب طاشلى بارغان . طىبىعى ايتىدى ارنى چىكەلرگە آتالانا . يتوشكان ئورلىقلارنىدىن ، البته طاغى زور چىكەلى ماكلر ئۆسە . باقچەچى بولارنىڭ تاغى زورلارنىغە قالدرب كىكەنەلرىن اوزە بارە ، شولاي ايتوب بو ماك ھەر يىلى اربىلانە بارا ، باقچەدە ھەر يىلى ارنى چىكەلى ماكلرگەنە سايلانە بارا .

باقچەچى ، باقچەسىندە شولاي قىلانغان كىك طىبىعت ، بىتون دىنبا دە شولاي قىلانا ؛ ايرىما فقط شونداغىنە ؛ باقچەچى ارنى چىكەلى ماكلرنى گنە سايلانغان ايتىدى . طىبىعت ايسە - كم كوچلى ، طورمىشقى كم صلاحىتىلى شونى سايلى . باقچە - چى كىكەنە چىكەلرنى اوزوب تاشلادى ؛ طىبىعت ، كم ضعيف ، كم چىرلى ، كىمىڭ قابىلىت وصلاحىتى آز - شونى بىتورە . باقچەچىنىڭ ماك چاچكەلرى يىلدىن يىل زور ايتىدى ، اربىلاندى ؛ طىبىعت دە ھەر بىر عصر ساين ، نىباتات وحيوانات دىنباين ترقى ايتىدە - ايتىڭ كوچلىلرنى و ايتىڭ اوستا ھەم قابىلىتلىرىن گنە باشاتە . الحاصل يىلدىن يىل آدمار وحيوانلرنىڭ كوچلىلرى ، طازا ، سلامتلىرى گنە فاللا بارا . نىباتات دىنبايندە شولاي ارنىلرى كوچلىلرى گنە فاللا بارا . كوچىلرلى ايزىلوب ھەمان بىتە بارالر . دىنبا دە ياشىم دىساڭ ھەر جەتدىن كوچلى - وەر اشكە قابىلىتىلى بولرغە طرش ! .

نىباتاتسىمان حيوانلر

روس - ياپون مىجاربەسىندە ، ياپون جاسوسلىرى يواش فطايلىر كىومىندە روس لاغرىنە كىلوب بوروب ، اوزلرىنە نىشىلەرگە مىناسب ، شونى ياشىرتىن گنە فاراب يوب - رودىلر . بونداى جاسوسلر آدملر آراسىندە بولغان كىك حيوانلر آراسىندە ھەم بار . معلومكىز . صىرچىقلر ، قارغىلر ، چاوكەلر . . . تورلى جىر قورتى ، كوبەلەك ھەم صوالجانلر بلەن رزقلانوب طورەلر . بەلەكى گنە باقچەدە دە ئىللە نى

III ئۆسملىكلر نىچىك گنە بولسىدە - ئورلىق بلەنمى ، اسپور بلەنمى ، يا ايسە تامرلرن بوتاقلرن كىسوب آلوب اوطرتوب كومو بلەنمى ، صوغان كىك توبن اوطرتوب بلەنمى ، بىرەنگى كىك كوزن كومو بلەنمى ، فايسى اصول بلەن بولسىدە اوسدىرگانە ، اورچىتكانە ئۆسملىكلر بىر اش قىلەر - يعنى اوزلرىنىڭ تەننىدىن بىر جىزلرن (كىساكلرن) ايرىلر ، قىربان ايتەلر . اگر نىباتات بويىلە قىلانماسە ايتىدى ، نىباتات دىنبايسى ئىللە فاچانوق بىتكان بولر ايتىدى . نىباتات بىتسە ، بولماسە ، جىر شارى ئۆلك بىر پلانېت بولر ايتىدى .

ئۆلەنلر بىك كوب ئورلىق بىرەلر . اگر بىر ئۆلەننىڭ گنە اورلىقلىرىنە ھىچ مانىع اولماينچە اوز ايرىكىنە قوبولسە اون يىل اچىندە بىتون جىر شارن شول ئۆلەن قاپلاب آلور ايتىدى . بىتان ئۆلەنلر اوچون اوسارگە اورىندە قالماس ايتىدى . لىكىن شونىڭ كىگوك بونەن ئۆلەنلردە بىتون جىر يوزىنە اوز ئورلىقنى ساچەسى كىلە ؛ بىتون نىباتات بىر قانون بىر نظام اچىندە طورالر : «ئۆس ! ايدە ئورچى ، بىتون جىر يوزىنە اوز اورلىقنى ساچ ، اوز بالارنىڭ بولسون» . شونىلدىن ئورلىقلرنىڭ ھەر بىر توشكان اورنلرى بوش بولماي ؛ اورن جىتمى ، ايرىكن بولماي يا ايسە ياقى ھەم آزق بولماي . بىر ئورلىق ئۆسارگە - باش كوتارىگە موفوق بولا ، ئۆسە ، يتوشە ، جىمىشلر بىرە ؛ اما بونەنلرى يا قارانغولدىن ، يا طغزلىدىن ، يا آچلىدىن ھلاك بولالر .

ئۆلەنلرنىڭ نىبىداىى ھەم ايتە ، نىبىداىى ھەم ايتە آلماي ؛ بونى ايتوبى بىك قىيىن توگىل . طوغروسى : مونە موند ايتلرى ھەم ايتە - ياشاي آلا : نقلى كوچلى تامرلرى بولسە ، بو - تاقلرى ھەم يافراقلىرى اوز اشلرن قىلورغىغەنە ياقىنوب طورسە ، اوزن اوزى گنە فايفرتسە ، مونە شول ئۆلەن ياشى آلا . اگر بىر ئۆلەننىڭ تامرلرى ھەم يافراقلىرى ھەر وقت اوطولوب ، كىراكلى نرسەلردىن قورى فاللا تورغان بولسە ، بونداى ئۆلەن كوبكە بارماي - بىتە .

قوتلى ئۆلەنلرنىڭ تامرلرى كورشىندەگى ضعيف ئۆلەننىڭ آزوغى دە ايمە ؛ يافراقلىرى ، ضعيف ئۆلەننىڭ يافراقلىرىنە قوياش دە كورشاتسى كىلمى . آنى قاپلاب آلوب باصوب كىتە ، حامض قاربون دە اوزى گنە كوب صوورا ، الحاصل ھەر بىر آزقنى اوز قورصاغىغەنە جىپە ؛ مونە بو ئۆلەن ياشى ، اوزى كوب ، سىمىز ارنى ئورلىق دە بىرە . نسل اوچون البته ارنى كوچلى ئورلىق ياخشى . ھەر كىمىڭ معلومى - بالا ، آنا آناغە اوخشاي ؛ بو اوخشاو حيوان ھەم آدملردە گنە

حيوانلاردا ئۆلە، نىباتلاردا ئۆلە. بسى ھەر جەھەتتەن قاراغاندا بىر بىرىنە اوغشاۋلارنى بىك كاملدىر. سز ايتورسىز: «حيوانات قىيلداي - ھىركىلەنە» دىوب، مىلا بورى چابا چابا اوزىنە آو آولاب تابوب آشاب ھم مەدەسندە آچى صوى بلەن ھضم ايتدروب رزقلانە - طويە» دىرسز. آنڭ كىك نىبا - تاتلاردا ھە بار. مىلا آكل لحم - مۇخولوكا ئۆلەنى. بو ئۆلەن چىنلرنى آشى ھم اوزىنڭ آچى صوى، عصارەسى بلەن قايناتە. آش قايناتە تورغان عصارەسى، عصارە (*) مەدويەگە اوغشاۋلاردا. بو ئۆلەن گويىا بىر توزاق كىك، اوستنە بىر چىن كىلوب قونسە آنى حاضر ئلە كىترگەگە طورى. چىن، آرى بىرى توزاقنىڭ استىنالىرىنە بەرلۈب صو - غلوب قارى لىكن بىرە اش چىقىمى، كوچى ارەم گنە بولا. بو ئۆلەننىڭ يافراقلىرى چىننى ئقلاب قىلوب آغاچ عصارە چىقارەدە چىننىڭ ايتىن صيوفلاندىر ب اريتوب يافراقلىرى بلەن صوورا. يافراغى گويىا بىر مەدە منزلندە. بونڭ يافراغى بىر چىتم ايت صالوب قاراغانلار، آنىدە شولاي ايتىكان. بىزنىڭ مەدە لىرىدە ايت - Вълък نىچك آرى ايدى، شونڭ كىك بو ايتدە ارىگان.

(شكىل ۲۵) دە تاغى بىر قىزغراق نىباتات رىسم ايدىلگان. بو ئۆلەننىڭ يافراغى بىر كىچىك گنە ماتور چولمىك شىكلندە. لىكن بو چولمىك سۇياكسىز حيوانلارنىڭ توزاغى. عىشات بوندا كىلوب توشسە - ئۆلە، بىتە. بو چولمىك قايسندە بىك زور بولا. حتى بىر مەچى بالاسن ياشىر صالوب قويارغە بولا. اوزىنە عىشانلارنى جىلپ ايتار اوچون قىرىندە بىر ايكى تامچى بالىدە بولا. عىشانلار بونڭ اچىنە توشىدىمى - ئۆلە. چونكە بونڭ عصارەسى؛ صو شىكىرنى اريتكان كىك، چىننىڭ ايتىن اريتوب ائىرنەدە قالدردىمى بتورە، يوتادىر.

(شكىل ۲۵) بو ئۆلەن ھەر نورلى چىنلرنى آشيدىر.

(شكىل ۳) تىمە، مېڭا ئۆلەنىنىڭ رىسمى. اولڭ ياقىدە غىسى كىشى تىگىچ بوروشووى صول ياقىدە غوسى آچق ھالدا طورووى.

(*) «فىنى اوفو» كىتابىنىڭ بىرىنچى جىزىنە قارا.

قىر جىر فورتلرى، حسابسىز كوب سويىا كسىز جىنكلر - (عىشات) قوشلارنىڭ زاقوسقە سىنەغىنە كىتە. بو (عىشات) كوبەلەك وصالچانلارغە بو ئۆلەمدىن نىچك قوتولورغە؟ بو طوغرودە بعض عىشات ھىلە تابقان (شكىل ۲۳) گە قاراڭز ئىلى. مەين سز «بو بىر صاباقلى يافراق صورتى ايكان» دىرسز. لىكن اول، آغاچ يافراغىنە اوغشاغان كوبەلەك. ھىچ بىر قوش مونى كوبەلەك دىوب يوتارغە ايسىنەدە كىترمەس. بوتەن كوبەلەك، چىچىقلىردىن يوتولوب سىبىسىز ئۆلەلر؛ اما بو بىزنىڭ آلداقچى - ھىلەچى كوبەلەگىمىز ھمان اوز كونن اوزى كورە، نىسلن قالدرو اوچون بىمورقەلر صالا. صوڭرە يازلغان اجلى بلەنگنە ئۆلە.

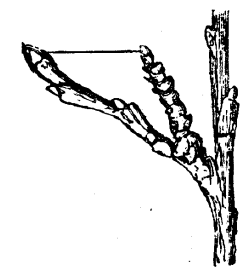
(شكىل ۲۳) يافراغە اوغشاغان كوبەلەك.

ايدى ايكىچى (شكىل ۲۴) گە قاراساڭز موندە بىر ياش آغاچ صا باغى رىسم ايتىلگان ايكان دىرسز. لىكن طوغرو - سى بو - بىر صوالچان -

جىر فورتى. بوشونداي بىر جىلى كىوم كىونىگان كە، قوشلاردا آدمىلاردا ھىچ مونى صوالچان دىب اويلاماسلر. البتە بو ماسكاراد آڭا كوب فايدا كىتورە - ئۆلەمدىن صاقلى. بىر قوشنىڭ قورصاغىنە كوردن اوشبو ھىلەسى آلوب قالا.

نىباتات بلە حيوانات آراسىندە مشابھت.

بونڭا چاقلى اوقوغان دىرلىرىمىزدىن معلوم بولدىكە، نىباتات بلەن حيوانات آراسىندە بىك كوب مشابھت بار: حيوانلارغە دە حرارت، صو ھم ھوا كىرەك؛ نىباتلاردا حرارت، صو ھم ھواسز طورە آبايلر. حيوانلر تنفس ايتە - مولد الحمدوضە آلوب، حامض قاربون چىقارلر. نىباتلاردا شولاي: مولد الحمدوضە آلوب

(شكىل ۲۴) بوناقە اوغشاغان صوالچان.

بوناقە اوغشاغان صوالچان. حامض قاربون بىرەلر؛ حيوانلاردا رزقلانە؛ نىباتلاردا، تاملرلى بلەن طوفراقىدن كول مادەسندىن رزق آلار؛ يافراقلىرى بلەن ھوادىن حامض قاربون آلوب آڭاردىن كراخمال - آزق حاضرلر. حيوانلر جىرەلردىن تىركىب ايتىلگان كىي؛ نىباتاتدە جىرەلردىن تىركىب ايدىلگان. حيوانلر بالالى يەنى نىسل آرتدىرغان كىك نىباتاتدە نىسل قالدردە، ئورقلىر چىقارە، ئورقلىردىن بالالىرى ئوسە.

سارت لفظی اصل سوزدر

۱۹ نچی نومر «شورا» مجله غراسنده جناب فضائل مآب محمود خواجه افندی و ۴۲ نومر - «ترجمان» جریده فریده سنده ادیب محترم اسماعیل بیك جنابلی، «سارت» لفظی نی اصل سوزلیگی خصوصنده اوز فکر و رأی لرینی بازیش ایدیار. بو باره ده بنده ابضاحات و تفصیلات آتیه ی بازوب عرض و تقدیم ایدرم:

(۱) ترکستان کلمه سی «ترك» لفظی ایله فارسجه «ستان» ادات مکانیدن مرکبدرکه، ترکستان کلمه سینی معنای لغویسی، ترکر مکانی و محلی دیک اولور. در واقع ترکستان - ترکستان در. دینداشلیزیمز اولان عثمانلی ترکرینی ده اصللری اوشبو ترکستاندنرکه چنگز وقعه سنده بورادن کیتمشلر در. بو مطلب هرکسجه (خصوصاً اصحاب تاریخه) معلومدر. بنم یازدیغم، توضیح و اضحاندر.

(۲) ترکستانده ساکن ترکر - اوزبکر ۹۲ عرقه (قبیله به) منقسم اولوب جهله لری اقوام ترکیه به منسوبدرلر. سانلری ترکی - چغتایی یاخود اوزبکی بولوب «سارت» نلی بوقدر. الیوم دولت فغیمه روسیه به تابع «سردریا» و «یدی صو» (سیهیرچیمنسکی) ایالتلری یعنی (ماورای سیخون) ترکستان اصلی در.

(۳) سمرقند ایالتی ایله بخارا خانلغی ماورالنه ر - ترانساکسانیا، ایران شرقی - واستاچنایا پیرسیا تسه به اولنه شدر اوشبو خطه نی سکته اصلیه سی فرسلر یاخود تاجیکلر درلر تاجیکلر اقوام آریانیه به منسوب اولوب ابرانی الجنس درلر. لسان ادیبلری ده فارس در. کینگی وقتلرده بو خطه دهده اوزبکر - ترکر یرلشمه شدر.

(۴) ترکستان یاخود توران و ماورالنه ر اهالیسی جنسیت و قومیت جهتیدن اکثر و اغلب، ترك و تاجیکدن عبارتدرلر. حتی بو ترك و تاجیک کلمه سی شرق شعراسینی اشعارینده ضرب المثل حکمه کیچه شدر. نه ایسکی و نه یاکی عربی و فارسی لساننده یازبلان تاریخ، جغرافیا و لغت کتابلرینده «سارت» سوزی بوقدر. اما ترك و تاجیک لفظلری هر تاریخ لغت - قاموس و دواوبن اشعار کتابلریک تاپیلمکده - بولوق ده در (موجوددر). اگر «سارت» لفظی نی اصل و حقیقی اولسه ایدی، عربی،

(شکل ۳) «تیمه میکا» Недотрога ئوله نینگ بر یافرا - غینک رسمن نوشورلیگان. بو ئولهن اوز اسمنه موافق قیلانا. سین آکا قانغلیساك گویا بر آغرتو سیزگان کبک جیورولوب یافراقلرن جیوب تارتونه هم تون بولدیمی بتون یافراقلرن جیوب بورولوب یوقلی؛ ابرته بلهن ماورا، یافراقلرن جایا. گویا تونله یوقلاب کوندز اویانغان حیوانلر توسلی. بو خاصیت، تیمه میکا ده غنه توگل: زغفران ئولهنی ده شولای. تون بولدیمی یافراقلرن جیه، ناک آتقاچده یافراقلرن جیوب چماروب ماتور توپجلری بلهن عشراتلرنی اوزینه جلب ایلارکه ماناشا. هم بعض صاری چکه للی ئوله ندرده شولای قیلانا.

II Хлороформъ یعنی یوقلاته تورغان دارو بلهن آدملرنی یوقلاتورغه بولا؛ اگر بر آورونک قولن یا که باشقه بر اعضاسن کيسارگه طوغری کیلسه، آغرتوون سیزماسون اوچون آورو کسه گه، خلوروفورم غازن ایسنه تهلر ده کیسلر. ایسنه گان کشی هیچ بر نرسه سیزمای اوطوره بیره.

نباتاتلرنی ده خلوروفورم ایله یوقلاتورغه ممکندر. عالمر، «تیمه میکا» ئولهنن بر پیلا فانوس اچینه اوطر - توب هم یانینه خلوروفورم سکدرلیگان بلوط (سونگر) قویغانلر ایکان. خلوروفورم ننگ غازی چنلابوق، «تیمه میکا» نی یوقلاتقان. تورتهسك سیزمی باشلاغان. ئلکگی کبک یافراقلرن حرکتله ندرمی باشلاغان.

الحاصل نباتاتنگ حیواناتغه مشابهتی بیک کوب جهتدر. شونلقدن عالمر، نباتات دنیایی باهن حیوانات دنیاسن بتولای آیرمایلر. توبان درجه ده گی حیوانلر، توبان درجه ده گی نباتلرغه بیک اوخشاشلی؛ حتی نباتات، حیوان - نات دیوب آیرراق ده بولمایلر. حیوان دینده ایتوب بولای، نبات دینده ایتوب بولاید.

بتدی. علی رفیقی.

عبرتی سوزلر:

عجله اش که عقلده حکمتده قانشماز.
دیوانلر ایله دعوالاشرغه کرشمش آدم، اوزینگ هم شونلر فیلندن بر دیوانه ایدیکندن خبری اولسون!
دشمن وفاتی ایچون باش آغز مازلر.
دشمنسز آدم، بغنسز آدمدره.

۹) نالیفکین جنابلری نالیف فیلگان لغت کتابلرینی، «روسکو-سارنافسکی» اسلاؤار و علم صرف که دائر تالیف لرینی: (Руковод. къ прак. изученію Сартовскаго языка.) تسمیه اینهش لردر.

۱۰) اما مذکور ملا شیرعلی لاپین جنابلری تالیف بیورگان لغتلرینی، روسکو - اوز بکسکی اسلاؤار و فن صرفی که دائر تالیف لرینی: (Грамматика узбекскаго языка) تسمیه فیلمیش لردر. مذکور لغت و کتابلرینی شیوه سنده هیچ فرق یوقدر همه سی ترکی در. ملا شیرعلی لاپین جنابلرینی فکرلری صحیح اولسه کرک!

۱۱) آستر و اوموف جنابلرینی «سارتلر» اسمنگی کتابلریندن و بشقه بر نیچه روسچه یازیلان کتابلردن آنداغ معلوم اولورکه، فرغانه و سر دریا ایالتلرینی اهالی سی «سارت» لردن عبارت درلر. سرفند ایالتی ایلان بخارا خانلغی نی اهالی سی تاجیک و اوزبک دن عبارت در، دیو یازیورلر.

۱۲) گیئیر، «ترکستان سیاحت نامه» سنده (صفحه ۷) یازادرکه: «سارت» لرنی اصل و نسب لرینی مسئله سینه حاضرکجه علما فیصل بریلگان یوقدر. آلارنی نسب لر یغه دائر درلو درلو ایضاحات دن صدق و صحت که زیاده یاقین و مناسب راق رأی: مملکت نی سکان اصلی سی اولان تاجیک و تسخیر ایدوچی سی اوزبک قومنی استفراش و اختلاطلندن متولد اولان عرفه (قبیله یه) «سارت» دینلمسی ظن و تخمین اولنور. دیور. (Путеводитель по Туркестану. Стр. 7. Ташкентъ 1901 г.)

۱۳) پروفیسور و امبری جنابلری «آسیای وسطی ده سیاحت» نام اثرنده (صفحه ۱۷۳) خبوه بیاننده یازیورکه: سارت، آلارنی بخارا و خوفنده تاجیک تسمیه ایدیورلر الخ.

(См. А. Вамбери, Путешествіе по средней Азии. Спб. 1865 г. стр. 173)

۱۴) مستشرق و امبری جنابلرینی «سفرنامه» لریندن لازار بودا گانی نی ترکیجه - روسچه لغتلندن، و شیخ سلیمان افندی بخارینی «لغت جغتای» نام اثرندن معلوم اولورکه «سارتلر» اهل فرس تاجیک و ایرانی لردن عبارت اوله لر. حالبوکه تاجیکلر - ایرانی لرنی اوز اسم و ناملری واردرکه اوده «تاجیک - فارس ایرانی» در.

۱۵) سلیمان افندی نی «سارت» لفظی حقیقه گی بیانی ۲۰ نچی نومر «شورا» ده درج اولنمیش ایدی، تکرار.

فارسی، ترکی معتبر تاریخ و قاموس کتابلریده قید و ضبط اولوردی.

۵) «سارت» لفظی نی اصل و حقیقتی و معناسی بزلره (بزلرکه) معلوم ایسه. اگر بو لفظ قزاقچه سوز ایسه معناسینی آنلر بیلمک لری کرکدر. بناء علیه بر نیچه نفر فرغز - قزاق فرداشریمیزی ایضاح و بیانلریده استناداً یازیورم. «سارت» سوزی «Бранное и ругательное слово» کلمه تحقیردر، ده آچیقه عرض فیلسفم «صاربخ ایت» دن مشتق و مخفدر دیورلر!

۶) کهن سنه لرده «سارت» سوزی حقیقه روسلر اورتلرینده مباحثه اولوب - «ترکستانسکی ویفوموست» غزته سنده هر کیم هر نرسه یازمش و هر درلو فرضیاندده فالقمیش ایکنلر. فرغز قزاق برادرلری یزین آبرازاوننی - دانشمندلریندن ملا شیرعلی لاپین (۱) جنابلری یازمش ایکنلرکه، «سارت» سوزی کلمه تحقیر اولوب «صاربخ ایت» دن مأخوذ و مخفدر. بو لفظ نی استعمال قیلمه مق کرک حاضرده ترکستان ده مستعمل «ترکی - اوزبکی شیوه سینی» نلنی، سارنسکی یاریک - (سارت نی) دینلمسون، ینگی اوزبکی نل دیب تبدیل و تسمیه اولنسون:

Сартскаго языка слѣдует (надо) замѣнить (назва- ніемъ) Ново-узбекскимъ языкомъ.

دیبلر در.

۷) آستر و اوموف جنابلری، Сарты (سارتلر) اسمنگه تخمیناً ۳۰۰ صحیفه لیک روسچه بر کتاب نالیف فیلگان درلر. اوشبو کتابلرینده مذکور ملا شیرعلی لاپین نی سوزلریغه بعض اعتراضات ده فیلمیش لر، لیکن اوزلری ده، «سارت» لر کیم ایکنلیکی نی ثابت قیلیب بر بره (بر جای که) فرار برگان لری یوقدر. کتابلری درلو درلو اختلافات و فرضیات ایلان مملودر.

۸) محترم آستر و اوموف اوز تحت اداره لرینده نشر اولنان غزته نی «ترکستان ولایتی ننگ گزیتی نی» سرلوحه سنده یازمش درلرکه: «هفتده ایکی مرتبه دین سرتیه زبانیده باسیلیب چیقادر» دیب. ینه: (Этимологія Сарт. яз.): (سرتیه زبانی نی حرفی) دیب بر کتاب یازمش درلر. حالبوکه مذکور کتاب و غزته نی شیوه سی - تیلی ترکی - جغتایی یاخود اوزبکی در.

(۱) ملا شیرعلی لاپین جنابلری تاشکند اوچیتلسکی سیمیناریه - دارالعلمین مکتبهنده تحصیل و تربیه بولمشلر. سابق بزیم سرفند ایالتی نی والیسی حضورلریده ترجمان ایدیلر. بعد بر نیچه وقت چاستنی پاورینتی - دعوی و کیلی اولدیلر.

حاجت يوقدر.

(۱۶) لازار بودا گانی ترکهه- روسچه لغتنده «سارت» سوزی ایضاحنده بویله یازیبور:

дж. сартъ, названіе, которое дается джагатайцами городамъ персидскимъ, горожанамъ въ Туркест. краѣ, воевъ не знающимъ турец. языка и вообще всѣмъ предметамъ , принадлежащимъ Персіи: языкъ, нравы и пр.

مجالس النفايسده ايكنچي مجلس آخرنده سيد حسن آر دشير وصفنده كلوركه «بو فقير ترك وسارت آراسيدا آندين تمامراق كشي كورماي دور مين» .

лукавство, обманъ. [слово сартъ по толкованію мѣстныхъ жителей Туркест. края произносилось прежде башъ-сартъ, а сартъ—звѣрокъ съ желтымъ мѣхомъ, въ родѣ лисицы или шакала. т. е. носящій на головѣ мѣхъ сарта.

فرغز- قزاق بر ادلر ريز ين «سارت» سوزی تحقير سوزدر- « صاريغ ايت» نى مخفى در ديهك لرى بو بردن مستبان اولور. ايت ابلان تلكى وشغال آراسيدا مناسب ومشاھت واردر. راقم).

По другимъ, это испорченное киргизами произношеніе: سارتمى в. м. ар. شرطلى т. е. условно допущенный жить въ городахъ и селеніяхъ. См. Туркест. край 1866, стр. 168,—Пашино.—Сарты въ Хивинск. ханствѣ живутъ въ окрестностяхъ г.г. Хивы, Новоругенджа, Ханкавъ, Кента и Хахъ-Абада, но болѣе въ самихъ городахъ, такъ какъ кромѣ хлѣбопашества занимаются торговлею, ремеслами и шелководствомъ. Они коренные жители Хивы. Какъ древніе переселенцы изъ Персіи, коренной языкъ сартовъ—персидскій, но въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ они говорятъ уже по джагатайски, (какъ напр. въ Коканскомъ ханствѣ). (См. Лазаръ Будаговъ. Сравнительный словарь турецко-татарскихъ нарѣчій. Спб. 1869 г. Т. 1 стр 612).

(۱۷) پالکونيك لاگافيت جناب لرى روسچه ابكى مجلد، بخارا خانلقى- «Бухарское ханство» نام اثرلر- ينده تركستانده موجود ترك - اوز بك قبيله لر ينى تعداد ايدوب يازمش لر. اوصرده «سارت» عرفى يوقدر. تاجيك- فرس قديم لر خصوصنده (احوالندن) على حده معلومات ويومش لردر.

(۱۸) اما صجرانورد، باديه نشين (Номады) فرغز- قزاق برادرلر يمز شهرده مقيم [Осѣдпый] خلق نى خواه ترك- اوز بك اولسون خواه تاجيك، بلانقر يق «سارت» ديهش لردر. خلاصه: «سارت» سوزى اصلسز و حقيقتسز مجهول بر

سوزدر. يوفار يده ذكر اولان كتاب ولقت لرنى «سارت» خصوصنده گى ايضاحات لرى بر برينه مخالف در، يازان شيلرى اوقدر انماھت ويومبور، علمى وقطعى مقنع دليل لرى يوقدر .

(۱۹) فرغز- قزاق برادرلر يمزى اولر لرى ده ترك - اوز بك درلر. مؤرخ ومستشرق محترم پروفيسور بارتال جناب لرى روسچه: « شرق نك تاريخ تعلمى آوروپاده روسيه ده» نام اثرلر ينده ياز يبورلر كه: چولده (صحرا ده) قالهيش اوز بك لره «قزاق» اسمى تخصيص فيلندى قزاق- تركى سوزدر، معناسى- «Гусь» قاز معنای هجazy سى قوش كى سربست ومطاق العنان كيشى .

(См. В. Бартольдъ, Исторія изученія востока въ Европѣ и въ Россіи. Спб. 1911 г. стр. 190).

(بو كتاب چوق على بر اثر اولوب روسچه بيلوچى لر يمزه بر دانه اشترا ومطالعہ سى الزم در).

(۲۰) شيبانى نامه صاحبى محمد صالح كذالك على شير نوايى، بابرخان، ابو الغازى خان لر كندى لرى ترك درلر. بولر نى تاليفات وتصنيفات لر ينده «سارت» كله سى بار بولسه كيم لر اولور عجب! ؟ البته بولر تركستان نى تمام ترك - اوز بك اهالى سيني - اوز جنس داشلر ينى ديمايش لردر. بولر ايرانى لرنى يا خود باشقه بر طائفه نى (وقوع معاربه اثناسند هگى سياسى دشمن لر ينى) مقام تحقير وغيظده «سارت» اسمى ايله ياد ايتمش اولسه لر كرك . شيبانى نامه دن بويله آنگلا شيلور .

(۲۱) سهرقند ايلاتى نك رسمى تحرير نفوسى (۲۸ ينوارده؛ ۱۸۹۷ نچى يلى اجرا اولنان عمومى تحرير نفوس يوز بدن) از قرار ذيل در:

۱	۲	۳	۴
اوز بك لر،	تاجيك لر،	فرغز - قزاق لر،	عرب لر،
۳۹۰،۰۰۰	۲۰۰،۰۰۰	۲۱۰،۱۰۰	۲۰،۰۰۰
۵	۶	۷	
آوروپالى لر	مخلى - توز يمنى يهوديلر	افغانلر	
۱۸،۰۰۰	۶،۰۰۰	۲،۰۰۰	
۸	۹		
چنگانه لر	سائر جنس لر		
۲۵،۰۰۰	۸،۰۰۰		

بو تعداد وجدولده «سارت» قبيلسى (عرفى) يوقدر، ناموجودر .

سهرقند وكنه قورغان اوبردلر يقه فشلاق عربان اسملى بر قاچ فشلاق باردر كه اهالى سى ايسكى زمانده كامپش

بک نڙک «تورک تارىخى» اثر نده مارجانى دن کوچرگان صحيفه لرن اوقوغانده شولوق مى غرور حس ايتولدر . ۱۸۷۴ نچى يللرده لوندن ده بر کتاب فيرماسى «فاموس عومى اينسكلوپيديه» باصدرغانده . مشهور كشيلىر آراسينه شهاب حضرت نڙک ترجمه حالن درج ايتار ايچون مکتوب ايله آنڭ اوزينه مراجعت ايتكان بو حقه ماتيريال صورغان . بو مکتوب حاضرگه چه مرحوم نڙک وارث لرى قولنده صافلاناد .

(۴) شهاب حضرت زماننده بيك منتشر بر فېكر اهل اسلام نڙک روسيه ده ترقى ايتويندن اميد اوزوب تركيه گه هجرت قىلو كر كلگى بولغان . قران نڙک ايڭ مشهور مدرسلرندن كريم حضرت و غير كوب كشيلىر شول فكرگه بناء هجرت ايتكانلر . لىكن شهاب حضرت روسيه ده تاتارلرنڭ ترقى ايتولارى ممكن ايكانچيلگى فكرنده بولوب ، شونڭ طريقلرن كورسانكان ، بو مسئله ده حلق قايو طرفه بولديغى اول زمانده فارانغو بولسه ده موفقيت و توغريلق آنڭ طرفه بولديغى حاضرده كون كىي ظاهر در .

(۵) شهاب حضرت دن الوك علم اشى ملا و مدرسه لرگه خاص كىي بولغان . (الوك زمانده خريستيانلر علمنى مناسطره يابقان كىي) اول ايسه علمنى مدرسه پوچماغندن چغارغان آنڭ حلقه تدريسنده استفاده ايتوچى لر كوب بولسه درسينه كتاب آچوب او طور ماينچه آندن استفاده ايتوچيلر ، ينه كوبر كدر . قرانده صلاح حضرت شاكردى و مرجانيه گه دشمان مدرسه گه منسوب بولغان مشهور عالم جان حضرت اوزينڭ «شهاب حضرت دن استفاده سى قرانده غى باشقه استاذلر دن استفاده سينه كوره آرتغراق بولغاننى» مع الافتخار ذكر ايتدر . قرانده سودا گر ، ميرزا و عوام صنفينه منسوب اوله رق مرجانى حضورنده كهالت تابقان كشيلىر كوب بولغان . علم نڙک مدرسه حجره لرنندن و چار شاولرندن چمت كه چغوى ، يعنى علم نڙک عواملاشوى بر نيچه اون يل لر الوك ميدانغه قويلو سببلى حاضرگى زمانده او كاز سز و «لوازم» سز كشيلىر آراسنده شونداين عالم لر تابولا كه بو حال ايله ملت مز ايچون افتخار ايتماسكه ممكن توگلدلر .

(۶) آنڭ تاريخقه خدمتى ماتمز ايچنده اساسلى اوله رق تاريخقه خدمت نڙک برنجى سى اولديغندن نى قدر تقدير ايتولسه ده اورننده در . لىكن مرحوم نڙک بولوغى خدمت لرينڭ بر قسمى گنه ميدانغه چغوب بيك كوب خدمت و مشقت لرنندن همانده استفاده ايتولمگان كويى طورولا . نا اهل وارثلر ، استعداد سز خلىلر ، اش كه كيلگانده صوونا تورغان آلچاق

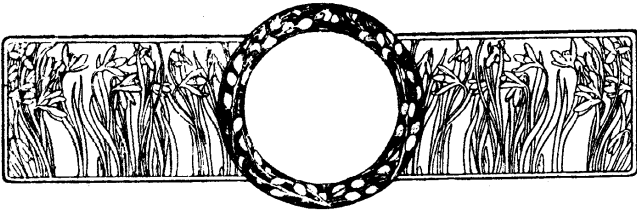
صورتده ميدانغه قويلو اوزيگنه نى طوراً ؟ تركيه باشده اوله رق بيك كوب اسلام مملكت لرى بو حقه روسيه گه غبطه قىلورغه تيوشيلير . امام ابو حنيفه نڙک «هم رجال و نحن رجال» ديگانن آڭلاب شونى تاتارلرغده آڭلاتورغه طروشو آز خدمت منى ؟ بو حقلر ده قورصاوى حضرتلرينكده خدمتن اونوتيمه ز . لىكن خلق غه تاثير مارجانى دن بولدى . قورصاوى نڙک «الارشاد» و «شرح عقايد» لرى باصيلوب ميدانغه قويلغانه ايندى بازار نڙک قزوى اونكان ايندى . شوڭا كوره اول اثرلرنڭ چغوى آرنغده قىل فال گه سبب بولمادى . شاولونڭ بارييسى طاش كىچو قيرمانى قولاغينه يانغراب بتكان ايندى .

كچكده گنه ايكى اش (أ) شهاب حضرت اوزينڭ حسابى ايله قرانده ايكى مسجد نڭ محراب اورنن آلماشدرغان . چونكه بو مسجدلر قبله غه قيقو صالونغان بولغانلر . حاضرگى والوكىي زمانده غى «تدبيرلى» ملالر عوام نڭ «قبله نى اوزگارندى» ديگان سوزن ايشونماس ايچون بو حركت دن صافلانورلر ايندى ديب اويليم . ب) نقل ايتولرينه كوره شهاب حضرت اورامده مثلا ايتويندن چغوب مسجد كه بارغانده آوز ايچندن برر درس تكرر الاب باروب كشيلىر نڭ سلامنده آلهمى تورغان بولغان ؛ مسجدده نماز كوتكانده قران يا باشقه كتاب مطالعه سى ايله مشغول بولغان . بو اشلر زور كهالت توگل . اما مونڭ ايچون عوام دن اوستون طور و كر كلگنده شهبه يوق . حاضرگى والوكىي زمانده «سياستلى» علمالر مسجد كه كرگانده و چقانده بر نيچه كشيلىر ايله ايسانله شوب سويله شوب آلارنڭ «خاطرلرن تابو» نى كهالت دن صانيلر توگلمى ؟

(۳) تاتارلر دن عالم صفتى ايله چيت مملكت لرده تانولغان كشيلىر نڙک ايڭ برنجى سى شىباب الدين المارجانى بولدى . مدرسه ده هند باصمه سى كتابنڭ هامشده گى قيقو بازولرن اخلاص ايله اوقوغانم زمانده شول كتابده بر مسئله گه دليل ايچون «الفاضل شهاب الدين المارجانى» نڭ فكرى آيرم ذكر ايتولگاننى كورو مېڭا شول چافلى شادلىق بولدى ، تاتارلق ايچون شول قدر غرورلاندنم ، كه تيزوك چقوروب ايداشلرمنى جيوب كتابنڭ شول اورنن كورساتمىچه چدى آلمادم . اول كتابده تاتار عالمن ايسكه توشور وچى كم ايدىكن بلورگه تليسزىمى ؟ رحيم ايتوگز . مارجانى نڭ سوزى ايله استدلال ايتوچى كشى هند نڭ ايڭ زور و ايڭ مشهور عالم لرنندن امام عبدالحى اللكنوى ايندى .

مارجانى نڭ استانبولده استعصان ايتلوب باصدرلغان ملا جلال حاشيه سن آفتارغانده ، مشهور مؤرخ نجيب عاصم

مدعامه ديلم

۸نچى نومرولى «شورا» ده «انسانلارغا كۆب خدمت ايتوچىلار كېملىرى؟» عنوانىغا بىر مقاله يازمىش و مقاله منىڭ نىھايىتىدە سۆالغا جابابا «انسانىمىڭ كۆب خدمت ايدىنلار اخلاقىيون ايله اطلبادر» دعواستىدە بولمىش و دىلېمى دە كېلە چك نومرولارنىڭ بىرىدە يازاچاغىمنى وعد ايتمىشدم. لىكىن ادارىغا خىصوصى بىر مکتوب ايلان بىلىدىدىكىم بعض اسبابدىن تولايبى بو كۆنگە قىرە ھېچ بىر شى يازماغە موفىق اولمەمادم. محترم اوقوچىلارنىڭ عىقولرىغا اغترارار شىمدى شول حقدە دىلېمىسى بىر ايكى جەملە يازمىقى بولام. ھەر نە قىرە دعوانى ايراد ايدوب دە دىلېمىنى ىدى، سىزنى كۆرە كىتورمك پك كىچ ايسەدە، ھېچدە ذكەر قىلمى فالدىرو آندىن زىيادە كۆچدىر. حالبوكة «كىچ اولسون دە كۆچ اولماسون» دىيورلار. بىرە «الھرا اذا وعد وفا» دىيورلار.

دعوامنى تىكرار ايتەم: انسانلارغا كۆب خدمت ايتوچىلار طىبىلار بىلەن مورالىستلار يعنى علم اخلاق عالملىرىدىر. چونكە بولنلر طوغرىدىن طوغرى ھېچ بىر واسطەسىز بىرى انساننىڭ مادتا، دىكرى ايسە معنا ترقىسىنە خدمت ايتەلار. ماداندان مقصودم بىنا دىكە اولوب معنادىن دە روحاً دىمىكدر.

علم طب انساننىڭ بىدىنى ھەر ئورلى مەھلك و قورقونچلى خىستەلىكلەردىن ساقلى، بىدىكە عارض اولغانلارنى دىفعا ايتە. طب فىنى ترقى ايتىكان صابون قورقونچلى آورولر بىتە ياخود آزايا بارا و ياخود پك آز بىر زمان اىچىندە مداوات اولنە. اوتىكان سىنە مشهور آلمانىيالى پروفىسور طرفىندىن كىشى قىلغان ۶۰۶ علاجى بوقىيلىندىر. بو كىشى، علم طبىنىڭ آلفە نابا پك زور بىر آدىم آتووينە سىب بولدى. چونكە بودارو سايبەسىندە اولدە ىدى آى نداوى ايتولە طورغان مەدەش خىستەلىق، حاضر دە ىدى كۆندەكنە نداوى اولونە. بو دوا حاضر دە ھەر بىر مەدىنە مەلىكىلەردە وار. جەملەدىن اولەر ق توركىمە دە دە تطىبق قىلنە. بو علمنىڭ شو بىكرىمىنى عىصر دەگى ايس كىتەرلك ترقىسىنە قاراغاندە بىق بىر استىقبالدە انسانلر آرسىندەغى مەدەش خىستەلىقلر آزالور حتى بىتەر دىب امىدايتەرگە بارى. لىكىن بىر شرط بىلەن؛ اودە، اھالىنىڭ طىبىلارغا اعتماد ايتوب

مخلصلر آنىڭ اثرلرن مىدانغە چىغرونى بولدىر آلمى طورالار. سوز چىققان دە شونىدە ايسكە توشورىك ئىلى. «شەپاب آخوند» نىڭ قىر طاشى بىر نىچە زمانلر قزان مقبرەسىندە ايكى گوزل طاش بولوب تورغان ايدى. ايدىنى طاش اوستىدەگى طولى آى نىڭ آلتونى بىتوب بىتونلاى قىزغانچ حال دە فالغان. بىر بىدلچى نىڭ قىرىنە چاردوغان يازغان قزان خلقى شەپاب آخوند قىرىنە لازىمچە خاطرە ياسى آلەملىر. آنىڭ طاشىغا تەمىر ايتىدىمىلر. مرحوم اوزى قىر طاشلىرىنىڭ قىرىنە بىك بىلۇچى، آلارنى از لىب سىفر چىگىچى، ھەمدە سىن دىقلىق ايتوچى بولغان. بوغارىدە مەككە نىڭ مادە گەغلاو ايتولە چك شىمار ىنە بىك كۆب. تفصىل تىر جەمەت حاللارندە البىتە كۆرولور. لىكىن بو قىرىسىندە بوغارىدەغى سۆالگە جواب چىقار.

شەپاب حضرت عالم، علم گە بىقىنلى، علم نىڭ مقتىداسىن عوام فىكرىدىن بوغارى طوتا آلا، ھەم شولاى طوتا، علم گە اجتىدالى و آنىڭ اىچون غىرتلى كىشى بولغان. اوزىدىن سو كىشىلر كوز آلدىندە علم نىڭ درجەسىن كوتارگان، چىت مەملىكت دە تاتار اسمىنىڭ علم گە مقارن اولەر ق ذكەر ايتولونە سىب بولغان. بىك كۆب علم مسئلەلرن مىدانغە قوبوب تىدقىق و محاكە نىڭ قىرى بىلونە باشلاو غە و ايسكى خىزىنە مەزەگى نرسەلرنى آقناروب بىھالرن تىكشىروگە باعث و قوزغانوچى بولغان. بولر آز خدمت توگىل. بولرنىڭ اثرلرىدە كوز آلدىندە. بىز، مەرجانى حضرتلرنى كۆرەمىگان، آنىڭ صەمىتىدە بولۇچىلردىن غەنە اثرلىگان كىشىلر «الوغ آبىز» نى شولاى طانىمىز.

شعر:

دوستم آغزىدىن:

كوكىل فابىدى مېنىم شادلىق، آزادلىقنى كوتوردىن
كوروب مەھنت وزمەت لذت ايله بەش توگوردىن
اگر كىلسە بختىرىك نىڭ كى بەمسىز مېنىونلرى
قىسلىمىم، يانمىم يالقونلاسادە قاينغى اوتلرى.
مېنى قورقۇتىدىر اصلا بختىنىڭ يوقلىقى ايدى
ئلك گى كوك ايزلىمىم ھەم آچىمىم، بىتەمىم ايدى
تەمىم ايدى مېن بىك زور درجە و ماتورلقلار
تەمىم ھەم بختىلىك، بوغارىلىق وزورلقلار.
طورام اورتاچە بىر حال دە، تەلەب بىر شىنى كۆچلەنمىم.
طىبەت قوشقانچە مېن يورمىم ھېچ شى گە اولچەنمىم.
مەصفى ثابتى.

خسته لقلر بىنى تداويگه، تمايل ايتولر يدر. اما اهالى حاضرگى حاللرنده يعنى شفانى بتيلردن، ناريلكه يازدروب ايچودن، اوشكورتودن، نادان ايمچيلردن ايملا تودن، اوليا و انبىانك فبر تاشلرندن كوتوده ثابت فالسهلر، طبيعيدر كه او زمان طب نه قدر ترقى ايتسه ايتسون فائدهسى محدود و نار بر دائره گه منحصر فالور.

بو ذكر ايتديكم شيلر مسلمانلر غه غنه خاصدر ديب اويلانماسون، هر ملتنگ اكر ريسى كه جاهل لريد، شو اعتقادده درلر. بوسنه ايتاليمانك الك زور شهرلردن بعضيلرنه اهالينك خسته خانهلرنى ياندولرى، دوكتورلرنى طوتوب فينالورى بو مقدس علم گه فارشى اظهار قيلنغان دوشمنلقلرنك الك اشا كيلرنددر.

بز مسلمانلرده علم طب غه اشانماو هيچ بولماسقه تيوشلى ايدى. چونكه بزم پيغمبرمز « سلوا الله العفو والعافية فان احدكم لم يعط بعد اليقين خيرا من العافية، الوء من القوى خير من الوء من الضعيف » كى اقول كريمه سيله صحتنگ قيمتنى تقدير ايتمش و تداووا يا عباد الله! فان الله لم ينزل دأ الا انزل له دوا. لاتفعل صم و افطر و فم و نم فان لجسدك عليك حقا » كى احاديث شريفه سيله اهلينه مراجعت ايتوب باقترونى امر ايتمش اولديقى كى « من تطيب و لم يعلم منه طب فهو ضامن » قول بليقى ايله ده نا اهل اولان متطبلر گه مراجعت ايتودن منع ايله شددر.

ديمك كه علم طب حقيقت بشريه نك يعنى روحنگ قالبى اولان بدننى محافظه و نتيجه اعتباريله قوه مفكره مرك طوغرى تفكر ايه بيلمسنى تا ميين ايديمور. زيرا صاغلام فكر صاغلام وجودده اولور ديورلر كه بو بيك طوغرى بر سوزدر. اما بعضيلر صاغلامنى سيمز معناسنه آكلارلر او ياكلشدر.

***

علم اخلاق ايسه انسانلره خير و شرنگ نهدن عبارت اولديقى و انسانلر ايچون غايه حيات (ياشاودن مقصود) نه اوله بيله چكنى و او غايه به بر صورت مشروعه ده واصل اوله بيلمك ايچون نيندى يوللردن كيتمك لازم كله چكنى بيلدرن بر فن عالى اولوب حقيقت انسانيه نك تعاليسنه خدمت ايبور.

علم اخلاق روحنگ علم حفظ الصحه سيدر. او بيلنمه دكچه روح خسته لقلدن قور تيلمه ماز. اونك قوانيننه رعايت و نظرياتي ايله عمل اولنمادقچه بشر، « انسان » نامنى طاشيمايه كسب استحقاق ايله مز. اونك كوسترديكى يول ايلن كيدلمه دكچه

غايه حيات اولان تكملات معنويه و سعادت اخرويه كه يتشيله مز. انساننگ فلاح و نجات بوله بيلمه سى، نفسنى هر تورلى رزائلدن تخليه، فضائل ايله تخليه ايتوب تركيه ايلمسنه موقوف اولديقى كلام قديمه مصر حددر. « قد افلح من زكاهها ». بعضيلر: « اخلاق، ديننگ بر شعبه سيدر » ديمشدر. ميين طاغنده بر آز آلغهرق كيتوب دين و اخلاق ايكي سى بردر ديمكچى بوله م و سوزمنى جناب پيغمبرنگ « بعثت لا تمم مكارم الاخلاق » قول منيفيله تايد ايتهم.

بعضيلر اخلاقنگ تربيه و تعليم ايله قابل اصلاح اولماديقنى ادعا ايتمشدر و لهذا بو علمنگ فائده سز بر علم اولديغنه ذاهب اولمشدر و « اساس اخلاق ياراديلشدر » ديمشدر ايسه ده بو قول مرجوح و مقدوحدر. اخلافيونك اكرى طرفندن قبول اولنمش نظريه بونك خلافى اولوب تعليم و تربيه نك، اخلافى تعديل و اصلاح ايلمكه بك بيوك بر تاثيرى اولماسندن عبارتدر كه: توبانده ذكر ايله چكم آيات و احاديث ده بوشقنى ترجيح و تايد ايديمور: « يا ايها الذين آمنوا عليكم انفسكم، ان الله لا يغير ما بقوم عنى يغير و اما بانفسهم ». « تخلقوا باخلاق الله، حسنوا اخلافكم، اللهم كما حسنت خلقى فحسن خلقى ».

شمدى دليلى خلاصه ايله لم: انسان ايكي شيدن مركبدر؛ بدن و روح. علم طب، بدننى هلاكنه توشودن و علم اخلاق ايسه روحنى ضالته كيتودن محافظه ايتنه. بز، امراض جسمانيه دن بدنمى محافظه ايتمك ايچون علم طب قه، امراض روحانيه دن نفسمى قوتقارمق ايچون طب معنوى اولان اخلاقه محتاجه ز. ديمك كه بو ايكي فن بولماسه بز يا بدنا، يار و حا و ياخود هر ايكي جنتدن عليل و خسته اوله جقر. خسته بر آدم ايسه نه علوم رياضيه، نه علوم طبيعيه و نه ده سائر علوم ايله اشتغال ايله بيلور. شو حالده مادامكه بو ايكي فن ديكرلرى ايچون اساس كيدر، مادامكه طوغرىدن طوغرى انسانه تماس و اونك ترقيسنه خدمت ايديمورلر، لهذا- انسانته الك چوق خدمت ايدنلر، بو ايكي علمك اهلى اولان اطبا ايله اخلافيوندر.

ديكر علوم و فنوننگ كافه سى ده حسن استعمال اولنمق شرطيله منافع بشريه و ترقيات انسانيه به خادم ايسه لرده خدمتلرى بالواسطه اولديغندن طب و اخلاق دن دون بر در جهده اولمالرى لازمدر. بوراده ديكر علوم دن مقصودم علوم سياسيه، رياضيه، جغرافيا، تاريخ كى طب و اخلاقه مقابل اولانلر يدر. يوقسه علوم طبيعيه نك اقسام مهمه سى طبنگ مقدمه سى اولديقى

کون و هر ساعت معلمك باشينه كيله تورغان اشلردر . بزنگ معلملرنك ا كثرى دارالمعلمين كورمه گان ذاتلر ، بونلرغه هر درس ايچون بر رهبر (بول باشچى) فولده توتارغه كيرهك بولا . ولو عالم ده بولسون ، دارالمعلمين دن چققانده بولسون همان رهبرگه و اصول تعليم كورسه تكان بول باشچيلرينه احتياجى توشهدر . چونكه اصول تعليم يل - بلدن اوزگار و مكملله شه ، آنى معلم ، بلوب توررغه كيرهك بولا بيگرهكده معلم ايچون حساب و املا درسارنده رهبر بيك ضرور .

معلم ، ايرتهسى كون مكننده حساب درسى بپره چك بولسه ، خانه سنده بر نيچه ساعت حل مسائل ايله اوغراشورغه طوغرى كيله . اگر آلاى اينمه سه صنفده اوزاق عذابل نوب بالالرنك وقتن ئره م ايتوگه و بعضاً شاگردلرى آلدنده يوزى قزاروب فالوغه سبب بولادر .

روس اوچيتللىرى بزنگ معلملرگه نظراً هر نه قدر حساب فننده عالم بولسه ارده ، حل مسائل اصولن كورسه تكان رهبرنى فولده توتالر وشونك ايله عمل ايدوب اوزارينك ده و شا گردلرنك ده عمرلرن ئره م ايتودن صافلانالر . بىكرمى قدر مسائل حساب تارالوب مكنبلر مرگه قبول ايدلديكى حالده ، بر دانه بولسون حل مسائل اصولى كورسه تكان رساله نك بولماوى زور قصورلقدر .

اوشنداق املا كتاپينه ده احتياجى زور .

مكتبلر ايچون ايسكى تورلى املا كتابى ضرور . برىسى : « يازو قاعده سى » ، « صرف و نحو » قاعده لرينه موافق روشچه ، شا كردنك بلوى و كوكلگه آلوى لارم بولغان حرفلرنى توشروب ، آنلر اورنينه بر سزق قويوب ، توشرلگان حرف و كلاه لرنى شا كرددن اوزندن تابدروب ، صنفده و ايونده شغلله نور ايچون ياصالغان املا كتاپيدر . بو اصولده گى كتاب ، قواعدنى كوكلگه آلوغه زور ياردمى اولديغى اوستيينه ، صنفده معلم ، ايكنچى بر صنف ايله مشغول بولغان آراده ، شا كردنك سويوب اشللى تورغان بر اشى بولادر .

ايكنچيسى : معلم ايچون رهبر بولورلى املا كتابى . بونسنده تورلى مثاللر ايله فسقه فسقه جمله لر ترتيب ايدلگان بولورغه تپوشلى ؛ تاينكه اولده توشرلوب يازغان حرف و كلاه لر ، بونسنده بتون كويينه بولوب معلم گه ياردمى بولورلى بولسون . حاضرگه املا يازدرو ايچون قواعدغه مطابق بر تورلى ده كتاب اولمايدىغندن معلم .

كيبى تفسير ، حديث ، فقه ، سير ، تصوف ، علم احوال روح ، علم تربيه اطفال ، علم منافع الاعضا و تاريخك بر قسمى اولان تراجم احوال كيبى علوم ده ، اخلاقك موقوف عليه لرى اولديغندن بونلر طب و اخلاقه داخل ديمكدر . حالويله ايكن عجباً بزم روسيه اسلاملى آره سنده بو ايكى مهم فن ايله اشتغال ايتوچى نيچه كشى بار ؟

بن بوكونه قدر بالخاصه اخلاقه عائد بر كتاب يازلديغنى و علم اخلاقك آير وجه بر فن اوله رق مكنبلر مزده اوقوتيلديغنى كورمه دم و ايشتمدم . بلكه يازغاندرده ، اوقوتيله طورغاندرده مين كورمگان و ايشتمگانن در . تيك شوشلاى بولسون ده مين اوزمنك عيبللى بولوموه راضيمن . ملت عيبسى اولسون ده ايچنه بر ايكى عيبللى صييار .

بو صوك سنه « شورا » مجله سده تربيه بدنيه و اخلاقيه كه دائر بر نيچه مهم مقاله لر يازلمش ايدى ، شايد ملت مز طرفندن لايق اولديغى اهميت ايله تلقى اولنمشدر و يا خود اولنور . بز حال و قالمز ايله ملل سائره يه رهبر اوله چق امت ايدك ، شمدى ايسه رهبر دگل اونلره پير وييله اوله ميورز ! نهدر بو سقوط اليم ؟ نهدر بو انصطاط ؟ نره ده قالدى جناب حفاك « كنتم خير امة اخرجت للناس » قول جليلنه مصداق اوله چق حقيقى مسلمانلر ؟

بلكه شو صوك عصرده مسلمانلر بيننده حاصل اولمايه باشلايان انتباه عمومى بر شكل آلورده ديدنه عبرتلمز آچيلورسه سقوط ايتديكمز دركه ملندن قورتيلماغه چاليشرز و موفق ده اولورز . كل آت قريپ . عالمجان الادريسي - استانبول .

تربيه و تعليم

مكنبلر مز همان بر ئزدن بارا ، قصورارى بيك آز اصلاح ايدله . ايك كيرهك برلر يده بر تورلى ترتيب و نظامه قويغانى بوق ، نگرى اوزى اصلاح ايتسون دبو قول سلكه سى كيله ، لىكن مكتب گه باراسك : اول برى بيتنى ، بو برى بيتنى بنه كوكل اورنندن قوزغالا ، قصورلرن كورسه توب فرياد ايدسه سى كيله ، طامى شول فلمنى آلاساك ده يوره گسكه نيگان اورنلرن كورسه توب بارا باشليساك . مونه بونده بارا تورغان ماده لرده ، مكنبده هر

مراسم و محاربه

چلك - ۱) نوارىخ كىتابلارنده، امام محمد بن الحسن الشيبانى نىڭ توفوز يوز توفسان مؤلفاتى وارلقى بيان ايدى. لىش. بىز ايسه بو كونده امام محمد اثرى اولمىق اوزره آنچىق ايكى عدد كىتابغه مالك اولدىق بونلارنىڭ بىرى «الموطأ» وايكنچىسى ده «الجامع الصغير» در. شونلاردىن باشقىلارنى بو كون دىياده وارمى؟ اولسه نه قدرىسى مطبوعىدر؟ ۲) بىزارا طرفلارنده «الموطأ» نىڭ معتبر دىگل ايدىكى ايشتىك، بونىڭ سببى نەدر؟ ۳) امام محمد كىتابلىرى كى ايسكى وخصوصا مچتهد و مذهب باشلىقلارنىڭ اثرلارنى دىياده موجود اولدىغى حالده متأخرىن و مقلدلر اثرلارنىڭ شەرت تابه قىلارنى باعث نە شيدىر؟ حالبوكه مچتهدلارنىڭ اوز اثرلارنى انابتلى اولدىقلارندن باشقىه، خطا و تلىق كىبى شيلاردىن سلامت اولسەلر كرىك. معروف السعودى.

شورا: ۱) امام محمدنىڭ شول قدر كىتابى وارلغىنى كورمىش كىتابلار كىزنى اسملارنى ايلە كوسترمىش اولسەكز گوزل اولمىش اولور ايدى. كىتاب تالىق ايتەك، صناعات دىيويه جملە سندن اولوب بو صناعات صاحبلارنى، تىكچىلىك و تىمىرچىلىك، بوياوچىلىق و ساعتچىلىك صنعتلارنى ايلە مشغول ذاتلار فېيلىندىن اعتماد و صداقت ھەمدە اوز عمللارنى محكم و اتقان قىلمىق بابلارندن بىر بىرندىن تىقاولتى اولدىغىدىن، اوزمىزگە كرىك اولمىش آدمنىڭ كىم ايدىكىنى بىلورگە احتىياج وار. بعض بىر مؤلفلار و كىتابلار واردىرگە اعتماد سزلىق و اوچرامىش بىر سوزنى تىقەقسىز جمع ايتەك ايلە معروف اولدىقلارندن، اوزلارنىڭ وسوزلارنىڭ اھەمىت و بىرلەمىز. شونىڭ اىچون مشهور و معروف دىگل سوزلارنىڭ راويلارنى، كىتابلارده يازلمىش ايسه شول كىتابلارنى و مؤلفلارنى بىلورگە تىوشلى.

مناقىب بازوچىلارنىڭ مبالغەلرى و افراطلارنى كوب اولدىغىدىن ھەر وقت آنلار حقتە دىقلى اولمىق لازم اكرده امام محمدنىڭ شول قدر كىتاب تالىق ايتەك حقتە اولان خبر، درست اولسە بونىڭ فقه عالمىنىڭ ھەر بابى (مىثلا كفالە، حوالە، ھبە و بىع، عتاق . . . .) كىيلارنىڭ آيروم كىتابلار

شا كرىدلر آلدندە جملەلر تىرىب ايدوب بىك زور زحمت چىگەدر.

بىزنىڭ ايسكى مدرسەلرده تارىخ انبىاء اوقوتلمى ايدى، درتى بولغان كىشىلر آلنى بارمىق و قىصص الانبىاء كىتابلارنى مطالعە قىلە ايدىلر. بائىكا اصول مكىتبلر آچلوغە، بالالارغە تارىخ انبىاء اوقوتو قبول ايدىلى، لىكن معلملارنىڭ اول طوغرودە معلوماتلارنى آز، اول دە بولسەدە شول قىصص الانبىاء معلوماتىغىنە. ايشتە شونىڭ اىچون معلم، صنفدە شول بالالار قولندە بولغان مختصر تارىخدىن آرتىق سوز سويلە آلمى. كىرەكلىكى ايكىنچى درجەدە گنە بولسەدە درستەك مفضل بىر تارىخ انبىاءغەدە احتىياج بار.

علمى و قلمى ايلە ملتىنە خدمت ايدەرگە تىلەگان مقتدر علمامىز، مالى ايلە ملتىنە و اوزىنە فائىدە ايدەرگە اويلاغان كىتابچىلارمىز، مكىتبلارمىزنىڭ شول قىصورلارنىڭ دقت ايدوب ايكىنچى اوقو يلىنە شونلارنى بولدىرسەلر، مكىتبلارمىز بىر آدىم بولسەدە آغە كىتكەن بولور ايدىلر.

«چىتا» دە معلم: رضوان ابراهيموف.

ايسكى حكايەتلەر!

عبدالملك، اسير آلمىش خوارچىلارنىڭ باشلارنىنى اوز كوز اوڭندە كىسىدروب طور دىغىندە بىر اوغلى يىلاب كروب اوزىنىڭ معلمى صوقدىقنى سويلادى. عبدالملك معلمنى اورشورغە باشلادىغىندە، باشى كىسلەچەك كىمسە عبدالملكگە قاراب: «قوى! معلمگە آچىغلانمە، بالا يىغلاسون، بالانىڭ قىقروب يىغلامى سىبىلى تاوشى آچلوب كوكراگى باخشىبلانەدر، بالالار اىچون يىغلامى فائىدەلى شى!» دىدى. عبدالملك بوڭا قاراب: «اوز باشكۇدە اولان اشنى (اولدىرلەچكن) اونوتدۇمى؟ بو يىلە اشلرگە قاتوشمەقدە سن؟» دىدىكىندە اسىردە: «مىسلەمان آدم اىچون ايزگولسىكى باشروب قالدىرمىق عىبىر، شەمدى اجلم آلدەمە كلىدى، بىر ايزگولك اولسەدە بىرنە كىنوروب قالورغە كرىك دىدم» مضمونندە جواب وىردى. عبدالملك بوڭا تىجب ايتدى و اولدىن آزاد قىلدى.

البيان والتبيين.

ایچون بونلر شاگردلر آراسنده شهرت اولمیشدر. اما اعتماد و قبولتی چهندن مجتهدنك اوز اثرلری قیاس قبول ایلماز درجهده یوقاریدر.

امام محمدنك فقهگه دائر اولان کتابلرینی، «مطالعہ» نام اثرده (اوپونچی فائده اسملی مطلبده) یازمیشدک. شونلردن «المبسوط» شمدی باصلوب تمام اولدی. باشقه - لرینك باصلنه چقلری حقندهده خصوصی خبر وار ایدی. بلکه آنلرده باصلامش اولورلر. مصدرده مشهور کتابچیلرغه مراجعت ایتسه کز امام محمدنك باشقه کتابلرینی ده مالک اوله بیلورسز.

نامعلوم. اوفورغه هوسلی اولدیغهمزدن آز اولسهده همیشه کتاب آلوب طوره مز. بایلقمز اولماسهده ایمدی کتابمز خیلی کوبایدی. بعض قارت ملالر: «هر فزندن برر کتابغنه، حاجت اصلیهدن اولوب آندن آرتقی بایلقدن سانالادر، شونك ایچون بو کتابلرکدن زکات واجب اولهدر» دیلر. بعض وقتده اولسهده فائده آله چق کتابلرده حاجت اصلیهدن دگل بلکه بایلقدن سانالورمی؟ بو طوغورده «شورا» ده برر سوز یارلنسه ایدی.

صدرالدین حمیدوف.

شورا: - زکات و عهوما مال و بایلقغه متعلق عبادتلر

حقنده بو عصر، خصوصاً بزم اوشبو مملکت مسلمانلری ایچون تحقیق ایدلنورگه نیوشلی مسئله، کاغد آچه مسئلهسی دگل بلکه «حاجت اصلیه» نی تعیین مسئله سیدر. حکومت طرفندن چیقارلمش، کاغد آچه لرنك ونه کبی طرفتی ایله اولسهده دولت بورچلرینك سنلاری، حکومتنك مفلسلگی رسمی صورتده اعلان ایلمایدیکنده، آلتون و کوش ایله برابردر. بونلرغنه دگل بلکه حکومت کفالتی تحننده اولان تهر بوللر و پاراخود شرکتلری، زاوود و فابریقلر، دورانلر صنفینه مخصوص بورچ سنلاری هر بری آلتون و کوش حکمنده لردر. بو طوغورلرده تردد فیلورغه اورن یوق. اما «حاجت اصلیه» مسئلهسی بونلر قبیلندن دگل. «حاجت اصلیه»، شارع طرفندن تعیین ایلمامش بلکه استعمالی مباح شی اولقی شرطی ایله بونی تعیین ایتمک هر کمنك اوز اوستنه امانت ایلمیشدر. اگرده خلاصه و قاضیخان یا که هدایه و مبسوط کبی کتابلرده «حاجت اصلیه» نی تعیین حقنده سوزلر اولسه، اوشبو سوزلرینی، شارع تقدیری ایوب دگل بلکه مذکور مصنفلر طرفندن اوز عصرلرند، و اوز یرلرنده اولان «حاجت اصلیه» نی تعیین گنه

ایدلوب سانالدیغینه حمل فیلتور. بو تقدیرده الك فسقه اولان کتابی «جامع الصغیر» ده بر فاج دانه کتاب ایدلوب سانالقی ممکن. بر کتابده: «امام غزالی توفوز یوزده توفسان توفوز عدد کتاب تألیفی ایتدی» دیه کورمش ایدک. سوکزه «امام غزالی» اسملی اثرنی یازدیغهمزده اوشبو مسئلهنی نیکشردک، بونی هم یوقاریده ذکر ایتدیگهمزچه تابدق. بو آدملر یالکز «احیا» نی هر بر بابی بر کتاب اولقی اوزره یوزلر ایله کتاب ایدوب سانالرر ایش. بو کونلرده «ابن عربی» ترجمه حالینی ترتیب فیلق. بونك ترجمه حالینی یازوچیلر، دورتیوز عددکه بالغ کتابی اولدیغنی بیان ایدلر. احتمال بونك آیروم کتابلری ده بو قدرگه بالغدر، لکن ابن عربی کتابلرینك کوبوسی پک فسقه لر، آنلرنك اکثری ده «الفتوحات» ده سویلانمش بر بحثنی اجمال و یا که تفصیل فیلمقدن و بعض وقت عینا نقل ایتمکدن عبارت اولهدر. بویله حال امام غزالی دهده وار. مثلاً بونك «فائحه العلوم» اسملی کتابی، جزئی تغییر ایله «احیا» نك «کتاب العلم» نین عبارتدر.

ایلك زمانلرده باصمه لر اولمادیغندن، کاغدلرده فالون و آغر صورتده اشلاندیکندن احتمال که امام محمدنك فقه فننده بر اسم قویوب یازمش کتابینك بابلری آیروم آیروم اولرق یورتلمش و ترجمه سینی یازوچیلرده شونلرینی آیروم آیروم کتابلر فیلوب سانامش اولورلر. ۲) بخارا طرفنده اصول تدریس بوزولدیغندن اعتبارا بر الموطأغنه دگل بلکه باشقه حدیث کتابلری ده اعتبارده اولمامشدر سوک وقتده بخاراده حدیث علمینك درس پروغرامینه کرمگی احتمال که مدینه عالمرندن سید علی الظاهر سیاحتندن سوکغنه باشلانمشدر. ۳) یوقاروده «کتاب تألیفی ایتمک دنیاوی صناعتلر جهلسندن» دیک صناعتلر ایسه زمان اوتمک، تجربلر حاصل فیلق، کوب عقللرنك، بر برگه قوشامقلری سببندن گوزللمشور، ترقی فیلتور. داملا عالمجان حضرت کتبخانه سنک، اسلام اثرلرندن برنچی دفعه اولهرق باصلامش ابن سینانك «القانون» نی کوردم شول قدر ساده وشول درجهده عادتق صورتک اشلانمشدرکه ایلك کوروده بونك باصمه اثر اوله چغینهده کوکل تردد فیلتور. کتابلرده تألیفی اصوللری ده شوپلهدر. «هدایه» ایله «الجامع الصغیر» نی برگه کیتوروب قویسه کز درس ایدوب اوفوتور ایچون اوزکزه «هدایه» نی ترجیح ایله - چکسکز. متأخرین اثرنده اسلوب گوزل، پخته؛ شونك

شورا: بوندى مسئلەلەر حقنەدە «اورنبورغ دوخاۋونى»
 صوبىرايە سېنە مۇراجەت ايتسەكۇز دىخى بىخىشپىراق اولور.
 «اوشبو شرعى مسئلە حقنەدە الله هم آنك رسولينك حكى
 نېچوكدر؟ بونى بېلەك بزم ايچون شمدى ضرور اولدى»
 دىبە صورار اولسەكۇز سكوت ابدوب فالورغە ياكە آلاى
 بولاي بورغالورغە «شريعەت محكمەسى» ايچون مەكەن دگل.

نازان: - اوشبو سنە ۴ نېچى عدد «شورا» دە خلیل
 افندى قارمىشى طارفندىن بازارغان فالوق لغتلىرى آراسندە
 «ايگەچى» سوزىنىڭ «آپا» معناسندە ايدىكن اوقوغان
 ايدىم. بو يل قارتچقلر دن ايسكى مقاللر جىوب بورگانەدە
 «ايگەچىم اويپنە بارغىچە ايگەرچى لك اون تارتورمن»
 دىگان مقال چقدى بومقالنىڭ، ايلسكە قول تىگرمەنلرى
 ايلەگنە تارتوب آشاغان چاقەدە ايتىلگان ايدىكن سويليلار.
 آرامزدە «فاين ايگەچ» سوزى دە «ايگەچ» لفظىنىڭ «آپا»
 معناسندە اولان اوز سوزىز ايدىكن بىلدۈرەدر. بو نقدىردە
 فالوقلارنىڭ «ايگەچى» لرى بتونلاى بىزنىڭچە بولادە، آلامى
 بزدن، بزمى آلاردن آلغان ايكانىگنە بىلمىسز قالا. اما:
 «ايگەرچى» نىڭ معناسىن بىلە آلماق. حبيب اسعافى.

شعر

دلپويە

اى مەجەت غىچەسى تەسەيىن سېڭا مەك آفرىن!
 نېنىدى رحمت احسان ايتىكان سېڭا رب العالمين!
 كوزىڭ آل باق نېنىدى ملىكت بىرلە تولغان آى يوزىڭ!
 ايليدىر عرض مەجەت، چەرگە روى زمين.
 اتقانى كورسەلر رەسەمنى يا غەيىنكى بىر:
 مىنگو آبرىماز ايدى رەسەمگە نوك شيطان و جن.
 نېنىدىر فيض الهى قاپلاغان روڭ تمام!
 ھەسەن كور كۈنلەشەرلر دىختران اصحاب دىن.
 كورگاچوك ايسسز فالوب ھوشلانغاچوق ايتىم دعا
 «بىر مېڭا تىگرم مولى!» دىب بىقلام دىم: «آمين!»
 اى قوباش كېل وصالنىڭلە بىر شرف فىل مرەمەت!
 اينمە طن اچدىن حاضر قارشىمە سېن، قارشىكە مېن.
 و. الجلالى.

عبارت ابدوب اعتبار فىلورغە تېوشلى.
 «بغداد» شەرىندە «حاجت اصلبە» دن اولان بىر
 شىنىڭ «اورنبورغ» شەرىندە اصلا حاجت اولمىبەچقى وياكە
 بىر عصر دە حاجت دگل بىر شىنىڭ ايكىنچى بىر عصر دە
 «حاجت اصلبە» دن اولمى مەكەن. حتى بىر كېمەسە ايچون
 بىر نرسە، بو سنە «حاجت اصلبە» دن اولوب، كەلچەك
 سەنەدە بايقىدىن حساب ايدامكى جائز. بىر كېمەسە نىڭ يوز
 تىكەلك آرباسى «حاجت اصلبە» طىشندە اولوب دە ايكىنچى
 بىرىنىڭ اونىنىڭ سوملىق آفتامابىلى و اوچونچى بىرىنىڭ
 يوز بىنىڭ سوملىق پاراخودى حاجت اصلبە دن اولمى مستەبد دگل.
 حاجت اصلبە اولوق ايچون بىر شىنىڭ ھەر كۈن
 كرىك اولوب طورمقى وياكە آندىن آرنىلى نرسە ايلە
 مەبىشت مەكەن اولمازلىقى شرط اولماسە كرىك. شونىڭ
 ايچون پىچان اشلاوچىلارنىڭ سەنەدە بىر ايكىگنە دفعە كرىك
 لىكن پىك كرىك اولان اوزون سەنگلرى و ۲۰ تىنىلك
 تېمىر اوراق ايلە اشلامك مەكەن اولدىقى حال دە اقتصادى
 فائىدەسى نىجىر بە ايلە معلوم اولمش ايكون ماشىنەلرى
 اوشنداق قازاقلر قىملىدىن زىھلانكەدە وياكە اجارە ايلە
 طوررغە مەكەن اولدىقى حال دە، اوزى وعائىلەسى، كەلش
 قوناقلىرىنە مەخسوس اولان آغاچ وياكە تاش يورنىلارنىڭ
 «حاجت اصلبە» جەملەسندىن اولمىقلىرى مەكەن كورلور.

بو حق دە سوز كۈب ايسەدە مەجموعەدە بوندىن زىيادە
 سويلرگە اقتدارمىز يوق. بونىسى دە بىر قدر فضلە اولدى.
 خصوصى فەكرىمىزگە كۈرە كۈنلارنىڭ بىرنەدە استفادە ايتەك
 امىدى و كرىك اولوق ظنى ايلە جىولەش كىتابلر، نەكى فىن ونە
 كى لساندە اولسەلدە مادام كە بىر طبعدىن مەتەدد نەسخە
 اولماز، ھەر بىرى حاجت اصلبە جەملەسېنە داخلىر.

آخوند (ۋىر خورال). بىزنىڭ قىرەمزدە «واق بورچ»
 شىركىتى آچەق اولوب، حاجت شىلر حاضرلىدىكىندە بونىڭ
 شرعا جائز اولوب اولمادىغىنى اماملر مەزدىن صورادىلر.
 اماملر اوز آرالىرىدە بىخت قىلىشىدىلر و تورلى سوزلر
 سويلادىلر ايسەلدە كۈكۈللردىن شېھە كىتارلك اش اولمادى.
 شونىڭ ايچون بو طوغرودە «شورا» دە جواب يازوگۇزى
 اوتنەمەز. بو اش شىريعەت نظرىندە درستىدىر؟ اوشبو مسئلە،
 بىر بىزنىڭ قىرەمزدەگنە دگل بىلىكە پىك كۈب قىرەدە اولسە
 كرىك. بىر مرتبە جواب يازلسە بىلىكە باشقىلر ايچون دە
 شول جواب پارار.
 عمر صادق.

تقریض

تورك يوردى. اشبو اسم ايله استانبولك اونبش كوندە بر چىقمق اوزرە بر مچەووعە نشر ايدانورگە باشلاندىغى ادارهگە كامش عددلارندن معلوم اولدى. مقصد ومسلگىنى اشبو موجز، لکن غايت تيران معنالى اولان سطرلر ايله بيان ايتمشدر:

«توركلكىگە خدمت ايتەك، توركلره فائەك موفوندرەق استيورز. مقصدەز ايشتە بودر. مقصدە ايتشەك ايجون هانكى بوللردن يورويەچكەزى، مچەووعە مزك مندرچانلى كوسترەچكەندن. مسلكەرك نىشر يعنى فضلە بولورز. نكرى باردەچيمز اولسون!»

اڭ سادە لساندە وەر كىم آڭلارلق روشدە اولان بو مچەووعە غايت اعلا كاغدە نفىس روشدە باصلمقتەدر. ناشرى «تورك يوردى» اولوب مسؤل محررى آق چورە اولغلى يوسف افنديدر.

چەووعە نڭ فائەدەلى طرزە ترتىب ايدلنە چكىنە محررى نڭ يوسف افندى اولمقى كفىلدر. هر حالە رفىقەز نڭ دوامنى ورواجنى صەبى صورتە اميد ايتىكەمز. روسيە ايجون سنەلگى ۳صوم ۵۰تەين وبارم سنەلگى ۲صومدر. آدرىس: استانبول. آياصوفيا چوارنە قباسقال چيشمە سوغاغندە ۲۸نومرولى «تورك يوردى».

تسهيل جغرافيا. دورتنچى صنف شا كرددلرگە مخصوص اولارق اورنبورخ شەرنە معلملردن عبىدالله افندى ردودى طرفندن ترتىب ايدلمشدر. حقى ۱۵تەين. مکتەب. مکتەب شا كرددلرگە مخصوص اخلاقى، ادبى، فنى مصور بر مچەووعە اولوب باكو شەرنە اونبش كوندە بر دفعە چىقار نىسخەسى ۱۰تەين، سنەلگى ۲صوم ۵۰تەين. مدىرى وصاحب امتيازلى غفور رشاد ميرزا زادە ايله عبدالحمن افندى زادەدر. ياكى رفىقەز نڭ رواجنى تەمنى ايتىكەمز.

مقا

اوطى سونگان جهنم (*)

۷

آدملر قوت چەتنچە بر نيچە نورليگە بولنەر: بر نورليسى اوزى نڭ تيمر قولى، فونلى ارادەسى بلەن احوالنى اوزى تلەگان ياقفە بورا - بوندى آدملر طورمشنڭ چندن ايپەسى، اداره فيلوچىسى بولالار. ايكنچى بولگى ايسە «ارادە فوتلرى» آز بولغان آدملر اولوب، آلا احوال نڭ آغمينە بويصنورغە مجبورلر، آلا طورمشنڭ ايپەسى، مدىرى توگل بلەكە بندەسى بولالار. مەن ايكنچى بولمىكەنەن آخرسى، شوندى بر مسئلە حقندە سوز چققانەدە ميكا بر ايدەشم: - سەن طشقى تائيراتقە هر وقت جيكلەسك، سەن، عقل ومنطقك بلەن توگل، حسك بلەن اش فيلاسك، سەن - احوال و حسيات قولى، سەن - احوال آغمينە ياتمى فاللا آلەپسك! ديگان ايدى. بو وقتندە مەن بو سوزگە فارسى باروب، نظرى رەوشدە رد فيلغان، يانمەغى ايشكنڭ طوتقاسندن طوتوب: - سەن يا گلشاسك، سەن مەنم تيمر ارادەلى ايكانەنى بلەپسك، طوتقاسندن طوتقان مونا شول ايشكنى تلەگان ياقفە بوروب يوروتا آلفان شىكلى، طورمش و احوالندە اوزم تلەگان ياقفە سوق ايتە آلام ديگان ايدم. هم شو اعتقاددە ايدم. بو كون ايسە يا گلشاقانەنى آچق بلدم، اوزم نڭ «احوال آغمينە قول» ايدىكەنى بو كون سيزدم. بوگادە غلمان بلەن اوچراشو سەبب بولدى.

حاضرگى مەنوندە روحەنڭ نى درجەدە دولقنلانغانن ئەيتوب ييتكررگە سوز تابا آلەيم. غلماننڭ كىلوب كىتوبى ميكا چندن دە بيك آور تائير ايتدى. اول ميكا طورمشەنڭ نى حالە ايكانن كشى ايتدوب، يورەكەنى - طنغان، يوقلاغان يورەكەنى بوتون اورنى ايله فوزغاندى. مەن چنلابدە سەيسكەنوب كىتكانداى بولدم. گويلا ئەللە نيچە بللر مرتكە كىتوب طوروب، ياكى نرلدم؛ يەيسە ايسروب ياكى آينودمەدە حاضرگى طورغان حالتمنى آكلاب شاشوب فالدم كىي طويلا. اسرافيل اوچنچى «صور» نى اورگاچ،

(*) باشى ۲۳نچى عددە.

ليكن هيچ بر تقدیرده، باكلشقهده اوزكڭڭ بر فارانغى اولقه ملا بولوب، فدیه آشاب عمر ايتووك اولانغى، استقبالد بو كون كيلوون هيچ بر احتمال طوتلمى، اول احتمال يوق، اول بوتونلمى مجال اوک .

مونا مین خیالیم بله شوندى ایدم؛ مینم کوزلرم طوغرى عرشکه فاری، مینم کوکلم، اوزمچه مقدس وعالی دیب تانغان ایدمه بالمهغنه نابنا، شوکاغنه سجده قیلا ایدی. لیکن مین بومشاق هم قوتسز کشی ایکنمن مینم حقمده تگی ایدمه شمنگ سوزلری بارده طوغرى بولغان. مین، طورمش و احوالنی اوزم تله گان یاقغه بورلوق قوتم بار دیب اویلاسه مده واقع، احوالک آغومینه قول ایکنمن طورمش تأثیر ایتکان ده مینم فکرم آچلوب تگی « مقدس ایدمه بال » غه تابنورلوق بر مرتبه گه کیلنگان . ایکنچی یاقغن دولفن چقان، احوال آلسنغان، شونک ایله بر گه مینده آغمه فارشسی بارا آلمانغان، چیکلنگانمن . طوتقاسندن طوتوب، ایشکنی صولقهده اوکقهده بورغان کبی اوزم تله گان یاقغه بوررغه اویلاغان طورمش، مینی قوتلی دولقنی ایله ئلوب آلمانده دیکگزرگه تاشلانغان بر جومو چقا رهوشنده اویناتوب بورتوب نهایت فارانغی بر اولقه طومان اچینه کیتروب تاشلاغان وشونده ملا یاصغان . مین حاضر چیتگی فاپنارلغان ملا . جنازه اوغیم، فدیه آلام، بهلش آسیم . بارلغی شول مونا تگی ایدمه بالدن، تگی خیالدن مین شوکونگی حالگه توشکانمن . تگی وقتده مونی اویلاو توگل، ذهنمهده کیترمی ایدم . حیاتده هر نهرسه آقرن بارا، تدریجا کیله . مینده شولای بولدم . مین تگی یولدن چغوم، توشوم بارده طبیعی، بارده سببی بولدی . نی بولسه، بولغان کیتلکان، بئلسکان . مین مونی اوزم طوبیعی، آچق ایتدروب اویلی آلمی ایدم . بو کون غلمان کیلوب، آنک نهق شول مین اوبلاغان یولده، شول نقطهغه تابا باروون، میندن کوب توبه ن ییردن کوته رلوبده همان یغلم اوون کورگاچ گنه بوتون دهشتی بله ن اول خیالدر اویانوب، جانلانو ب چقدیلر . آنک آرمی تالمی شول ایدمه بالغه اومطوون کورو میکا آچق کورسه تدی گه مین حیات بولنده بیک زور یا کشلقلر اشله گانمن یا که مینده قوت بولماغان، نی ده بولسه بولغان، مین کوکدن، عرشدن بخلوب ئه ل، قایا توبکه، آستقه، قوت اوچقچ توبه نگه کیتکانمن . بو بلسکه بات یا که یا کشل طویلور . نی بولسه بولسون لیکن مین حاضرگی مینوتده شونی حس قیلیم . اوزینه بو حال واقع بولماغان آدملر بونی، طبیعی توگل،

آدملر قبرلرندن فوبارلوب چقارلرده طوفراق اوستنده نی قیلورغه ونی حالده ایدیکلرن بلمی حیران بولوب اوطورلر، دی مینده شولای بولدم . مین چنلابده احوال و تصادفی قوی ایکنمن . بیک عادی، بیک اتفافی بر اش، مینی در سلسکندی و بوتونلمی ایکنچی نورلی طویغولر اچینه صالحی . در واقع مین شاشا قالدیم، مین حیرتده من : - مین کم بولورغه اویلی ایدم ، مینم ایدمه بالمه نهرسه ایدی؟ - ئه واقعده کم بولوب قالغانمن ، حاضر کهمن؟ - دونا شوشی ایکی سؤالکڭ جول بلری آراسنده ییر بلن کوک آراسی چاقلی آیرما بار . ئه نه شول مینی حاضر اضطراب دولقننده ئه یله ندره .

واقعاً مین - کم ایدم ، مین کم بولورغه اویلی ایدم؟ اوزکنی تعیین ایتو اور، شولایده ئه یته آلام : مین بیک پای خیاللی، حیاتدن بیک کوب نهرسه امید ایتوچی آدملردن بری ایدم . نورلی مدرسه لرده یوروب سوکره اوزکنی اوزگرتو دنیا فنلری اوقوب اجتماعی اشلرنک بری آرتندن یوری طورغان ضیالی ومدنی بر آدم بولو - مینم باش تلگم ایدی . بو کونگی کبی ایسه ده : اوزم آچ بولام ، بر تینگه آبدراب ، فاکتروب بوریم ؛ شولایده روح فوتلی، یورک تازا بولا، حاضرگی آچلقنی وعدابنی آلدای امید بله ن جويا طورغان ایدم . مین اول چافده آلمده بیک کوب و بیک الوغ اشلر، مرتبه لر بارلقینه اشانا و شوکا اومطولا ایدم . اوزمنی نیچکده دنیاغه کیلنگانگه اویلا ماسلق بر رهوشده فرض قیلا ایدم .

بولا وقتار : آچسک، اچک طرنی، آشارغه آچهک یوق، ئه شول وقت خیالک، بارلق آورلقنی اونوتدروب، آلدای نهرسه لر بله ن جو باتا . لامپنی باصوب قویاسکده کیله چکنی اویلا رغه طوتناسک . اول تورلیچه کورنه : بعضاً خلق اوچون بیک زور اشلر قیلا طورغان بر فدائی بولاسک، سینى طوتوب آصالر، لیکن سین اولمنک کوزینه کولو بکنه فاریسک . سین مسعودسک چونکه فدائیلی شرفینه ابرشکانسک . یا که خلق اوچون اوتوز یلاب زندانده یانوب، صافالک آغارغاچ . چقارلوب، خلق طرفندن زور احترام ایله فارشی آلسک . سین مسعودسک، آق صافالک بویلاب شادلق یه شلری آغا - چونکه عمرک ایدمه بالکله ابرشو بولنده اوتکان . قای بر وقت اوزکنی هر قاچان عموم فائده سنغه اویلی طورغان بر دوکتر یا که آتاقلی بر آدوا کات یاصاب، یا که تانار خلقینک تر فیات مدینه حرکتی بولنده ابک زور اورن طوتقان بر آدم ایتوب اوبلیسک .

وقتلی توگل، اول مہنگگی، اول فبرگہ چہ حیاتمنزک قویاشی بر بایبسه، قابات طورمی، آور، تہمسز فارانغیلقدہ یہ شہرگہ فالاسک. مونه مینم بر وقت کونلرم آ باز، کوگمذک نہق اورناسندہ طوروب قویاش کولہ، صاندوغاچ صایری، ہر اش کوکلچہ بولوب سعادتنک ایگی چیگی بولمی، شودرچہ کہ دنیاغہ کتیرگان نہ گریگہ سجدہ دن طوراسی کیلمی ایدی .. یاز مشنک یاوز قونلی و قزغانچسز دولقنی صوفدی دہ ہر نرسہ بردن ہر آلسنوب یاز، سوکی کیلمہس اوصال قشقہ، حیاتمنک کونی، نہایہسز تونگہ ٹہیلہندی. شول تون، شول دہشتلی فاراگھی فش کیتوب، قویاشلی ہم آ باز بولغان یاز کیلوردہ مین تاغی اوزمنک بختہ، ایدہ بالہہ تابا آتلارمن، مین تاغی اوزمنک حیات کوگدہ کولوب طورغان قویاشنی کوروب، صاندوغاچ صایراوون ایشورمن، دیب اویلی آلیم. یوق، بولماس. آلدہ، کیلمہ چکدہ نی بولاچفی حاضر کوز آلدہ. آلفی کوندہ نیچک بولوومنی خیالم ابرکسز اشلی: بالاغی چقغان، ایسکی جیلہن کبگان ہر ملا، ہر کوتو بالا؛ میت، فدہ .. قبر.. نی دیہرگہ، روحنی قابلاغان طن ٹہر نونی، نی دیب تعبیر قیلورغہ بلمیم. ذہنہ ہر شاعرمنزک، زمانندہ یانلاب دہ ٹہللہ قاچان اونوتقان، ہر شعری کیلمہ:

- فارانغی ہم دہ تاکی یراق - اوٹی سونگان جہنم مینم تون» (۱)
شاعر اوزینک تونن «تاکی یراق» دی دیمک نہایہ سز توگل، قاچان دہ بولسہ ہر تاک آنا، دیمک آلدہ ہر امید بار. امامین دہ آلی توگل؛ عمرم - قویاشن، یازن بوغالتوب، فارا تونگہ ٹہیلہنگان دہ اول توننک تاکی یراقنہ توگل، بردہ یوق، اول نون مہنگگی، اول ازلی. مین ہوننک بولای بولوون حاضر بوتون روحم بلہن حس اینہم؛ «آکلیم، بلہم» توگل؛ جانم، اچم بلہن سیزم. آلدہ حیات یوق؛ اول سونگان، آندہ تیک عمرگنہ؛ یازن، قویاشن بوغالتوب طن و فورقنچ فارا تونگہ ٹہیلہنگان عمرگنہ بار. آنی «کیلہ چک کون» دیب آتیلر. اول مینی کوتہ. مین دہ، اوزم تلہمیچہ شونک فارا ہم فارانغیلقنی بلہ طوروب، شوگابارغہ مجبورمن شول مجبوریتنک حاضر دہ حس قیلدرغان ужасъ ن تعبیر قیلورغہ، اول «کیلہ چک کوننک» حاضرگی، نیک حاضرگی سیکوننتدہ روحہ ہرگانن زہرلی صالحقن آکلانورغہ «اوطی سونگان جہنم» اول، دپودن باشقہ ہر سوزدہ تابا آلیم ہم یوقدر دہ. آرالرنہغی مناسبتنی بلمیم،

(۱) سعید رمیفتنی.

دیہرلر. بلکہ شولای در. کوننک شاولی و آبی چاغندہ بلکہ اوزم دہ باشقہ چہ راق طویلور لکن طن و فارانغی توندہ بو بوتون دہشتی ایلہ فارشی کیلوب باصادہ، روحنی، نی دیب دہ تعبیر اینوب بولمی طورغان ہر اضطراب قابلی، یورہ کئی طن لکن غایت فعال ہر ٹہر نو باصا. حیات مہنگگیلک کہ جیمرلگان، آلدہغی کوننک حاضر گیلدہ کوب توبہن، کوب فارانغی بولور شیکلی طویلا ہم شول طویغی جانکنی قرقغہ یارا.

VI

صالمافغنہ، تیگز ہم ٹہ کرنگنہ شہرداب طورغان یا کفرنی طکلی طورغاچ مین بیک ٹہزگنہ شاعر دہ، بیک ٹہزگنہ فیلسوف دہ بولوب کیتہم، بوغای. شول اضطرابلر، ٹہرنولر اچندہ کوکلگہ «الہامی» بر اوی کیلمہ. اویلیم: نیچک، دیم، طبیعت دہ حضور. بوگون کون بویینہ آ باز بولدی، کوک یوزی کیٹ ہم آچق بولوب قویاش طوروی وسویوب قاری ایدی دنیا راحلانندی، کولدی. بو - طبیعت دہ اورناق بخت ایدی. لکن بو بخت اوزافغہ بارمادی کیچکہ تابا بولوت چقدی دنیانی ہیشن، کورولتی، اوط، فارانغیلق و فورقنچ قابلا دی. یا کفر باشلا دی، ٹہلی مہان دہ قویا. مونا تاغی ایرتہ گہ، اوچنچی کونگہ، ہیچ بولماسہ ہر آندان ہر آیدن سوک تاغی آ بازور، تاغی کون آچلور، تاغی یافتی، شاد کون طووار. کیلمہ آچی جیللی، صالحقن یا کفرلی آچولی کوز کونلری .. آندن سوک فورقنچ فش کیلوب، حیات شہمن سوندہ، دنیانی فارغہ کومہ. صالحقنی بلہن یورہ کلرگہ اوتہ بو وقت آدملر دنیا و طبیعت کہ لعنت اوقوب، جانلرن قایا قویارغہ بلمیلر. لکن بو حال مہنگگی بولمی. اوزافلامی تاغی یاز کیلمہ، تاغی ماتورلق، یافتیلق طووب، قویاش ایرکہ لب قاری باشلی. تاغی صلور آغا، قرلر بہ شہرہ، تاغی صاندوغاچ صایری. دنیا تاغی شادلانا، تاغی مسعود بولا. شولای اینوب، طبیعت دہ بہم بلہن تہم آلسنوب طورا؛ آلا، درسہ، بتہلر لکن مہنگگیگہ توگل، وقتلیغنہ بتہلر، تاغی کیلوب اوزلرن نغراق حس قیلدر و اوچونگنہ بتہلر. ٹہ بزدہ، آدملرنک حیاتندہ آلی توگل. ہوننک حیاتندہ «یاز» قشقہ. اول، بالتراغان ہیشن کبی گنہ کیلوب کیچہ طورغان محبتلی بہ شملک دورندن عبارت اول اوتہ دہ، فورقنچ فارانوندن عبارت بولغان اوصال فش کیلمہ. لکن اول طبیعت دہ کبی

لطائف

۱۳۲

فورطنهغه اوچرامش بر كويمه نك قپودانى كويمه نك بازارغه باشلادىغنى كوردىكنده: « هر كيم اوزى نك آغر يوگىنى صوغه تاشلاسون، يوقسه بتونلاي هلاك اوله مز» ديه فچقرندى اوشبو سوزنى ايشدر ايشتماز بر ايسپانيول اوزى نك خانونىنى كوناروب صوغه آتق ايجون چيت كه كلدىكنده سبىنى صورديلر ايسپانيولده: « بنم بوندن ده آغر يوگم يوق» ديه جواب وبردى.

۱۳۴

بر عر بدن: « سزده « شولپا» نك اسمى نچوك؟» ديه صوردفارنده: « سخين!» ديه جواب ويرمش. يندهن قايتاروب: « سخين، قاينار شولپا اسميدر، صوق شولپاغه نچوك آيته سز؟» ديدىكلرنده عرب: « بز، شولپانك صورذفانن كوتهمز!» ديه جواب ويرمشدر.

۱۳۳

بر كيمسه يارومى حاضر آنچه و يارومى كوناچك اولمق اوزره ۶۰ صومغه صغر صانوب آلمش نه قدر وقتلردر اوتدىكندن صوك صغر صاتوچى آدم بورچىنى صورديفنده بو آدمده: « ائندم، بن يارومى كوناچك اولور ديه سويلاشوب آلدم دگله؟ اگرده اول آنچهنى ويرر اولسه نچوك كوناچك اولسون؟» ديه جواب ويرمشدر.

آچق كورگه زده آلیم لکن نیچوندر آنی شولای دیب ایتسم کیله، شونى اچكى بر قوت تلى. حاضر شونى بىك نى حس ایتهم: اول، اول اولى سونگان جهنم مینى كونه. یا كغر طوقتادی، باياغى طنلق بتوب بولوندر فانتلاولانا، جیل تاغى صزغرا باشلادی تهزه م فارشيسندهغى فارانغى بافچه ده يافرافار شو بوردى، فاراولچى ده نيكدر، فارا توننى ياروب، شافلدارغه طوتندى. يورهك آشقنوب، ايكنچى تورلى قوت بله ن سيكره، نیچوندر باياغیچه باياغى اورنده طنعه او طوراسى كیلمی... خدايم، تاغى نیلر گنه بولور ايكان؟.. اوزكدن اوزك رضا بولماوچیلق نهابه سینه بیته، بوغای روحنى بوتونله ایکنچى تورلى بولغان طن وفعال بر نهنو وآچى بر اضطراب قابلى. اوبليم، تموغ، ديم، يوقدر بولسه، مینم حاضرگی مینوتم اوزى آهوغدر.

مینم اوبم نه ق شول نقطه ده چاغنده قوتلى بر یه شن یه شنى، بوتون دنیایى عجیب بر یاقتیلىق آلا وشول یاقتیلىقنك فارانقیلىق بله ن آرالاشوب كینكان آفتق سبكوننده خبالمه اوزكچ بر كورنش يالتراب كیته: گویا، مین عرشدن، نوردن بگلوب نهابه سز وفارانغى توبكه، توبه نكده، قوت اوچقچ آستقه كیتكانهن ده، شونى آكلاب فابازدن اوستكه چقارغه تالپنام، لکن قوت يوق وفانات كيمسك بولغانغه كبرى يوز توبهن اولگيدن ده توبكه رهك كیتهم ایهش... مین شول كورنشدن آينوب ده بیته آلمادم، نگی يافده بالا يلاغانى ایشتملى، خاتونم يوقى آراسندن تاغى: - صالح، صالح، جه ايندى، بات ايندى.. بو نيتكان اش، اللهم.. ديب صوفرانا باشلادی. تاغى بر فات يه شن به شنه دى ده، قویوب یا كغر ياورغه طوتندى.

مین ده خاتونم یانینه کیتدم
.....
حکایه شول یرده کيسلدى. بزده، بر بر مزگه سوز سزگنه قول پيرشوب، نارالشوق.

ع- جان ابراهيمى. فازان.

ناشرى: محمد زاکر و محمد زاکر راسيفلر

محررى: رضا الدين بن فخر الدين.

«شورا» اورنبورغده اون بيش كونده بر چققان ادبى، فنى و سياسى مجموعه در.

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНИЯ: НА 2-Й СТРАНИЦЬ ОБЛОЖКИ 30 КОП., НА 3 И 4 СТР.—20 К. ЗА СТРОКУ ПЕТИТА. Адресъ: г Оренбургъ, Редакция журн. „ШУРА“.

آبويه دلى: سنه لك ۵، آلتى آيلىق ۲ روبله ۶۰ كاپك. « وقت » برلن برگه آلوجيلرغه: سنه لك ۹، آلتى آيلىق ۴ روبله ۶۰ كاپك در.

۴ نچى جلد „شورا“ دە ذكر ايدالمش مادە واسمىلارنىڭ

فهرستى

- آنار سوزلىرى ۵۴۰
آثار قديمه ۱۲۵ - ۴۳۰ - ۵۸۵ - ۶۸۵
آخوندوف (ميرزا فتح على) ۷۴۰
آداشقان لغتلىرى ۱۶۸ - ۲۰۸
آرگنتىن بايلىقى ۶۵۷
آسراولار (كربە كورلەشلەر) ۴۶۵
آغاچلارنىڭ آغلاولارى ۵۹۳
آغاچلارنىڭ جۈزلىرى ۶۵۵
آغابوف خطبەسى ۲۶۲
آق چەك كۈنى ۳۴۱
آفچورا يوسىف خطبەسى ۲۶۱ - ۳۹۰
آمرىقادە خىراتلى خانولار ۱۵۴
آمرىقان كلبەسى (بىرۈتدە) ۵۶۶ - ۵۹۶ - ۶۲۷ - ۶۵۸
آنا تىلى قىمىلى ۲۳۲
آنار دىققەت ۱۱۹
آروپا عالمىدە انتقاد ۵۴۸
آروپالولار ومسلمانلار ۴۲۷ - ۴۵۸
آبرى حرقار حقندە ۴۹۳
ابتدائى مەكتەپلەر مىچۈن آلتى يىللىق پروگرام ۹۰
ابجد ۵-۳۲ - ۳۷۵ - ۷۰۸
ابراھىم شىناسى افندى ۴۶
ابراھىمنىڭ وفات كۈنى ۹۹
ابن تىمىيە (كىتاب) ۳۱۳ - ۶۳۳ - ۶۹۴
ابن تىمىيە و زىيارت ۹۴
ابن تىمىيە ولوتىر ۳۹۶
ابن سىنا ۱۳۱
ابوالاسود الدۈلى ۷۴۱
ابوبىكر ۲۲۵ - ۲۴۴
ابو حنىفە و روايت ايتەش خەتەرلىرى ۱۲۳
ابوذر ۳۵۴ - ۷۲۸
ابوطالب و آنىڭ قەبىلە لامبەسى ۷۱۰
- ابوالعلاء المعرى ۲۵۲
اتحاد وتعاون ۵
اجىمائى مەسىلەلەر مىچۈن ۴۸۶
احتياط ظهر نمازى ۱۲۳
احمد مەدحت افندى ۴۸
احمد عربى پاشا ۵۷۷
احيا (كىتاب) ۲۵
اخلاق و اعتقاد ۷۰ - ۴۲۰
ادىيات ۱۴۶ - ۲۲۳ - ۵۴۰ - ۷۰۰
ادىياتىمىز ۸۳ - ۱۱۵ - ۲۷۹ - ۵۰۸ - ۶۸۰
ادىسون ۶۱۸
ازدواج فىلسەفىسى ۱۱
استانبولدا دارالمعلمىن ۶۹۲
استانبول مەكتەپلىرى ۱۴۶
استانبولدا مەھم قونفرانس ۲۶۱ - ۳۹۰
اسرائىلىيات ۷۲۸
اسفەنديار خان فرمانى ۱۶۵
اسلام دىنى و بو كۈنكى مىلمانلار ۳۸۹
اسلام دىنى و سعادت دارىن ۴۲۹
اسلام دىنى و مېسوپوتاميا ۱۰۹
اسلام و انتقاد ۵۸۶ - ۷۲۰ - ۶۳۶ - ۶۷۸ - ۷۲۰
اسلامدا علم نېچۈن تارالماز؟ ۵۵۲ - ۵۸۸ - ۶۱۴ -
۶۴۸ - ۶۸۷ - ۷۱۹ - ۷۴۸
اسلاملار و معارف ۶۳۱
اش ۵۳۴
اشقوللار ۳۱۳
اصول تدرىس ۱۷۹
اصول تعليم و تربىيە ۷۲۶
اصحاب كەھف اورنلىرى ۵۶۹ - ۶۷۶
الفبا ۳۲۵ - ۷۰۷
الفبا اوقۇتۇش ۱۴۷

- الف ليله وليمة مؤلفى كيم ؟ ۲۸۵
 الله عدالتى (كتاب) ۵۷۲
 اليكساندر II ايمپراطور ۱۲۹
 «امام غزالى» رساله سيني تصحيح ۵۵۱
 املا مسئل لرى ۲۴ - ۷۹ - ۶۳۶
 اميد و مابوسيت ۵۳۳
 انجيل نك روسجه سى ۲۵۲
 انسانلرغه الك كرب خدمت ايدوچيلر ۷۵۹
 انسانلرغه الك كوب خدمت ايدوچى حيوانلر ۲۳۱
 انسانلرغه ايزگولك ايدوچى حيوانلر ۴۶۲
 انس (رض) حقنده ۲۶ - ۹۵
 انشا اصولى ۹۱
 اوبالر ۶ - ۸۵
 اوچ مسئله ۵۹۴ - ۶۲۶
 اوفو-امش فرلر نك آخرى نه اولور ؟ ۶۶۱
 اوفو و اوفوتو حقنده ۱۲۰ - ۳۳۸
 اوفو و بازارغه اوگرتو ۵۴
 اوفو و بازو بياهاوچيلر ۶۰
 اولن روشنده حيوانلر ۷۵۲
 اويان فزاق (كتاب) ۲۱۸
 اويس القرنى ۲۴۷
 اويقو ۵۳۰
 اهمينلى تاريخلر ۹۹
 اياس بن معاويه حقنده ۳۰۰
 ايران حقنده ۲۵۲
 ايسرنيچ ياساوچى حيوانلر ۴۰۰
 ايسكى فكرلردن ۷۰۲
 ايگون چاچو. (كتاب) ۵۴۱
 ايكيوز بيلدن صوك انقراض (كتاب) ۵۷۰ - ۶۸۰
 ايجى فارچقلر ۳۴۶
 بابر نامه ۱۵۳
 بارابا خاقلرى ۲۹۵
 باعلوى سوزينك اصلى ۶۳۳
 باقريبه لر ۲۲۳ - ۳۰۳ - ۳۳۰ - ۴۳۱
 بالا فاراوچى (كتاب) ۴۱۰
 بالالار و سلامتك ۲۴۴
 بحارا تاريخى ۳۳
 بز تانارمز ۲۳۶
- بز توركمز ۲۳۸ - ۳۲۷
 بز نك فزلمز نه اشليلر ؟ ۶۶۱
 بصره شهرى نه يردنه ؟ ۲۸۴
 بور نغى آنچه لر ۵۸۵
 بوزولغان هوا حقنده حكابت ۴۹۸
 بوغاجوف ۶۰۹ - ۶۴۱ - ۶۷۳ - ۷۰۶
 بيان السنة (كتاب) ۳۱۳
 پيداوغوبا ۵۰ - ۹۱ - ۱۱۸
 بيدل ۱۶۳ - ۳۲۶ - ۵۳۱
 بيوك آدم كيم ؟ ۱۷۰
 پاستور نك انسانيت كه خدمتى ۴۰۰
 پرستلى كشفى ۴۹۸
 پولشه تانارلرى ۲۸۶
 پيشنهاز زاده ۱۶۶ - ۱۸۸
 تانار سوزينك معناسى ۳۲۹
 تانار تيلينك نجر و صرفى (كتاب) ۲۴۹
 تانار صرفى (كتاب) ۵۸۳ - ۶۹۵
 تاريخ اسلام (كتاب) ۹۶ - ۲۱۹
 تاريخ الامم (كتاب) ۲۱۵
 تاريخ عمومى (كتاب) ۶۰۳
 تاريخ ۱۰ - ۱۱۶ - ۳۰۱
 تاريخمز و روسجه كتابلر ۱۱۴
 تاريخى جرالر ۵۲۵
 تاشكند مسلمانلرينه نصيحت (شعر) ۵۲۸
 تعريرات ۶۵۲
 تحذير المسلمين (كتاب) ۷۳۳
 تذكرة الحفاظ (كتاب) ۶۲۰
 تربيه ۱۴ - ۲۳ - ۵۳ - ۹۰ - ۱۸۰ - ۱۸۱ - ۲۴۶ -
 ۳۰۷ - ۳۴۳ - ۲۷۳ - ۵۰۰ - ۵۰۲ - ۵۳۴ - ۷۱۷
 تسهيل الصرف (كتاب) ۱۲۳
 تصوف و انگليزلر ۴۳۹
 تعاون و اتحاد ۵
 تعليم و تربيه ۱۴ - ۹۰ - ۱۸۱ - ۵۳۴
 تعليم و تربيه تاريخى (كتاب) ۲۵۰
 تقليد و علم ۵۱۳ - ۵۴۸ - ۵۸۶ - ۶۴۶ - ۶۷۸ - ۷۲۰
 تماكو ۶۵
 تواريخ خمسه شرقى (كتاب) ۶۰۳
 تورات جمعيتى ۴۵۵

- تورات و تەجرىف ۲۷
 توران قومى و فاتانوف فكري ۷۱۲
 تور كستانده مكنب مسئلهسى ۵۲۰
 تور كستان چىنى مسلمانىلىرى ۳۴۴ - ۶۱۷
 تور ك قويمەلىرى ۱۱۷
 تور كلر ۲۶۱ - ۳۴۴ - ۳۹۳
 تور كبادە بر و خلق ۴۳۹
 تور كى اوقو (كتاب) ۲۴۹
 تور كلردە ملتچىلىك ۴۹
 تور كلر نك ايسكى سوزلىرى ۴۷۰
 تور كمز ۲۳۸ - ۳۲۷
 تور كىچەدە مذكرك و مؤنثلك ۶۰ - ۵۹۴ - ۶۲۶
 تور كى خطبەلر (كتاب) ۳۷۶ - ۶۹۶ - ۷۳۲
 تور كى شعرلردە وزن ۵۹۴ - ۶۲۶ - ۶۸۸
 تور كى قوملردن بر قىبلە نك انقراضى ۳۶۵
 تور كى و قالەق سوزلىرى ۱۱۴
 تولستوى ۱ - ۱۵۴ - ۲۵۲ - ۶۰۷
 تىردە آغو ۶۹۹
 تىل ۳۹۸
 تىلەز و مكنبلىرمز ۳۶
 تىل و املا ۷۹
 تىل بارىشى مقالهلىرى ۳۰ - ۶۳ - ۱۸۶ - ۳۰۵ - ۳۶۰
 ۴۰۴ - ۴۶۹ - ۵۲۸
 توابت ۷۲۳
 جامى شعرلىرى ۷۰۲
 جرلرمز (ايل جرلىرى) ۲۵۳ - ۳۱۷ - ۴۴۵ - ۵۲۵
 جغرافيا ۴۸۳
 جوابلر حقندە فكرلر ۲۰ - ۶۸۷ - ۷۱۹ - ۷۴۸
 جوامع الكلم (كتاب) ۲۸ - ۹۶
 چاخوتقە ۳۴۱ - ۵۵۰
 چالما فضىلىتى ۲۶
 چالولر نى باخشىلاندر و (كتاب) ۱۲۳
 چچكلر نك خدمتلىرى ۶۸۹
 چوبار تىل ۳۹۸
 چىت حرفلر نى قبول ايدو ۱۰۰
 حرفلر نى اصلاح ۳۷۰ - ۴۹۱ - ۴۹۷ - ۵۶۳ - ۶۲۴
 حفظ صحت قاعدەلىرى ۶۰ - ۱۳۶ - ۱۴۲
 حقسز عىبلاو ۴۹۷
 حقيقت آرتندن ۱۸ - ۴۰ - ۱۰۶
 حكمت اسلاميه ۵ - ۹۸
 جمال يعقوب (كتاب) ۹۶
 حميد نك حياتى (كتاب) ۳۱۳
 حياتدن مقصد ۷۱
 حيات محمد عليه السلام (كتاب) ۶۶۵
 حيات و سعادت ۱۴ - ۶۹
 حيوانات باغچەلر نك ايسكىسى ۶۳۷
 خاتونلردن قرآن يازوچىلر ۲۲۰
 خدمت و اشتغال ۶۹
 خديجه ۶۶۵
 خزر تور كلرى ۲۷۴
 خط طباعت (كتاب) ۴۹۱
 خطا قىلمەق بندە اشىدر ۶۵۱
 خمر ياساوجى حيوانلر ۴۰۰
 خىرات ۶۰۶ - ۶۳۷
 خىن آغاچى ۶۲۱
 دار المعلمينلر ۳۳۸ - ۶۹۲
 درسلىر حقندە ۲۳ - ۱۱۸
 دنيا ايچندە دنبالر ۳۸ - ۷۷ - ۱۰۲ - ۲۱۰ - ۳۶۵
 دنبادن عزلت ايدوچىلر ۲۹
 دنبانك آخرى نيچوك اولور ؟ ۴۲۶
 دنبانك بيوك آدمى ۱۷۰
 دوروفديه ۶۶۴
 دوستلىق ۵ - ۶۸
 دوستلر (تمثيل) ۱۹۱
 دين درسلىرى ۲۴۲ - ۲۸۰
 دينلر و تەجرىف ۳۶۶
 «الدين» سوزينك اسملردن جز اولمقى ۶۶۳
 دينى تربيه ۷۲۷
 دينى مدرسەلر ۳۳۸
 رحمت آلهيه برهانلىرى (كتاب) ۱۲۳
 رسم درسى ۴۰۶
 رسول (ع م) نك ولادت ، هجرت ، وفات تاريخلىرى
 و عمرى ۱۰۰
 رضا توفيق بك خطبەسى ۲۶۳
 روزە (تون وكون يوق بىر كىردە) ۲۲۸ - ۴۰۵
 روسچە اوگرەنوچىلرگە ۲۲۰

- روسچہ و نانارچہ لغت (کتاب) ۲۱۹
 روسستان (کتاب) ۳۷۶
 روسلارده تورکچه سوزلر ۱۸۸
 روسیهدہ ابتدائی اشقوللر ۳۱۳
 روسیهدہ مطبوعات موقوتہ ۶۰
 ریاض پاشا ۳۸۸
 زاهدی ۱۸۳ - ۲۴۹
 زلزله ۸۹
 زیاد بن ابیہ حقندہ ۲۷
 زیراک بر بالا ۳۴۸
 زان زاق روسسو ۳۶۸
 زول ژرن ۲۷۵ - ۴۷۴
 سارت کلامہ سی و سارنلر ۵۰۴ - ۵۸۱ - ۶۱۶ - ۷۵۴
 سعادت یولی ۴۵۲
 سعدی ۱۶۱
 سقراط حکیم ۵۵۷
 سنیک و شیبیک ۱۸۴
 سوت و میقروب ۱۶۷ - ۲۰۰ - ۲۲۹ - ۶۷۱
 سوداگرلک ۴۶۱
 سیاحت و آنک فائده سی ۵۹۵
 سید بطل حکایتی حقندہ ۶۸۲
 سیفیالیس ۴۱ - ۸۶
 سیمہ نای مناص ۱۱۷
 شاعر لرمز و آنلرنک شعرلری ۶۰۱ - ۷۱۳
 شاول ۲۷
 شداد جننی ۴۳۷
 «شورا» نک سؤالی ۱۲۷
 شیخ الاسلام نصیحتی ۱۴۱
 شیطان عالم ایدی بی؟ ۵۳۷
 شیطان غه عبادت ایدوچیلر ۱۲۶
 صارفل شهری ۲۷۳
 صاقال قروغه قارشی ۷۳۳
 صاولقنی صافلاو (کتاب) ۶۶۵
 صداقت ۵
 صدیق حسن کیم؟ ۳۱۱
 صوصار ۵۶
 صوقورلر ۲۲۰
 ضولرنی تازارتو (کتاب) ۵۴۱
 ضب ۵۶ - ۹۳ - ۹۴
 طاعون زحمتی (کتاب) ۵۴۱
 طالوت ۲۷
 طبری تاریخ حقندہ ۲۱۵
 طبقات الحفظ (کتاب) ۶۲۰
 طبیعیون فکری ۱۵۲
 طورمش ایزه ۳۳۳
 طورمشمی بو؟ (کتاب) ۳۴۵
 طورمش هم دین (کتاب) ۷۳۲
 عائنه ۷۶ - ۳۴۳ - ۳۷۳
 عبدالاحد خان ۳۳
 عبرتلی درس ۳۴۶
 عبیدالله ابن مسعود ۶۳۴
 عثمان ۳۲۴ - ۳۵۴
 عثمانلی ادبیاتی ۴۵
 عرب ادبیاتی و مدرسہ لردز ۶۳۰
 عرب لغتی و آنک املری ۵۷۹ - ۶۱۲ - ۶۳۴ - ۶۷۶
 - ۷۰۸ - ۷۲۹ - ۷۴۱
 عربلرنک بوزوق نیلرلی ۷۲۹
 عصبی خسته لک ۱۳۹
 عطالله آخوند ۲۹۲
 عقل نچوک نریبه ایدلور؟ ۵۱ - ۱۵۰ - ۳۰۹ - ۴۳۵
 - ۴۶۶
 العقد الثمین (کتاب) ۶۶۵
 علم تشریح (کتاب) ۷۳۲
 علم حساب (کتاب) ۱۸۶
 علم هیئت تاریخچه سی (کتاب) ۷۳۲
 علماء و طلبه علوم (کتاب) ۱۸۶
 علی ۳۸۵ - ۴۱۷ - ۴۵۰ - ۷۰۹
 علی بن الحسین کیم؟ ۵۵
 عمر ۲۵۷ - ۲۸۹ - ۳۲۱ - ۴۴۹ - ۵۶۸
 عمر الخیام ۶۵ - ۹۷
 عمومی اوقو ۲۶۶
 عمومی اوقو ایچون پروگرام ۹۰
 عیسی نزولی و معری ۱۸۵
 عین الدین امروف ۶۴۲
 غائبلر دنباسی ۴۰۰
 غلازوف مسلمانلری ۴۳۰

- غولجه سلطانغى ۵۶۱
 غيەناستيقه و نماز ۳۴۵
 غيورغ (هندستان ايمپراتورى) ۷۳۷
 فتوح الشام (كتاب) ۵۳۷
 فرانسز بالاسى ۵۸۷
 فرانسبه و مسلمان تبعه لر ۷۴۴
 الفرق بين الفرق (كتاب) ۲۵۰
 فلسفه اعتقاديہ (كتاب) ۶۹۷
 فلسفه عبادت (كتاب) ۲۸۵
 فن و قرآن ۷۲۳ - ۷۴۶
 فاتانوف ايله مصاحبه ۷۱۱
 فزانچيلر ۵۱۸
 فزانقار ۹۲ - ۱۳۴ - ۱۷۵ - ۱۷۷ - ۲۹۸ - ۲۹۹ - ۵۵۰
 فزان تاتارلرينك تاريخى جرولىرى ۵۲۵
 فلا سوزينك معناسى ۶ - ۷۴
 فالقى و توركى لغتلىر ۱۱۴
 فاندە اولان ميقرولر ۲۹ - ۱۵۳
 فايغونك ضررى ۱۴۰
 قبله و دور عالم ۵۶۹
 «قدس» دە عمر مسجدى ۴۴۹
 قرآن آيتلىرى حقدە ۲۴
 قرآن اوقومقى (كتاب) ۳۱۳
 قرآن باصمه سنده خطالار ۲۴۸
 قرآن ترجمه سى ۲۹
 قرآن بازوب طوروجى خاتونلر ۲۲۰
 قرغيزلر ۱۰۲
 قزلر دنياسى (كتاب) ۶۶۵
 قزلىغە قرائت (كتاب) ۲۸۵
 قزلىم نادان قالسه صوگى نه اولور؟ ۶۶۱
 قصرالزهره ۱۲۵
 قطايدە قزق جمعيتلر ۶۲۰
 قلعه سوزى ۷۴ - ۸۵
 فلوروفيل ۵۲۴
 قواعد ادبيه (كتاب) ۵۴۱
 قواعد فقيبه (كتاب) ۳۳ - ۴۵ - ۱۹۷ - ۲۷۸ - ۳۵۷
 قورغانلر ۶
 قوشلرنك فائده لرى ۲۴۱
 قوباش ۶۳۶
- قيشقى تاريخى (كتاب) ۲۸۵
 كاليندارلر ۲۸ - ۱۸۶ - ۶۰۳ - ۷۳۲
 الكتاب الاول، الكتاب الثانى، الكتاب الثالث ۲۷ - ۹۶
 كتاب الرفاق (كتاب) ۲۷
 كتب سته و مؤلفلىرى (كتاب) ۲۷۵
 كشف الظنون كتابى حقدە شبهه ۱۲۱
 كعب الاحبار ۳۲۳
 كلستان (كتاب) ۱۷۶
 كليله و دمنه (كتاب) ۳۱۳
 كمال بى ۴۷
 كوب آشامق ضررى ۱۳۶
 كوزگه كورلمگان اشچيلر ۴۰۰
 كوزگه كورلمگان ايگونچيلر ۴۰۲
 كوزگه كورلمگان چنلكلر ۴۳۲
 كوزگه كورلمگان حيوانلر مملكتى ۳۳۴
 كوزگه كورلمگان دشمنلر ۴۳۱
 كون و تون اوزايمةقده حكمت ۲۱۶
 لامانوسوف ۷۰۳
 لغت (كتاب) ۱۲۳ - ۲۱۹
 لغت چيوچيلر ۲۴۹
 لونر ۳۹۶ - ۴۸۲
 لوندىن خالقينك كوبلىگى ۶۹۹
 ليتوا تاتارلىرى ۳۰۱
 مالو اويازنده مسلمانلر هم اوقولرى ۲۶۶ - ۲۶۷
 مامق باباي تربه سى ۷۳۰
 مجتهدلر حقدە ۶۹۴
 محمد عليه السلام (كتاب) ۱۲۲
 محمد عليه السلامك ولادت كونى، عمرى، هجرتى
 ووفاتى تاريخلىرى ۱۰۰
 محمد عليه السلامك دين تاراتمقى ۱۷۸
 محيط المعارف (كتاب) ۲۵۲
 مختصر القدرى (كتاب) ۶۰۳
 مدرسه لرمزده ادبيات درسلىرى ۸۳ - ۲۷۹ - ۶۳۰
 مرجانى ۷۱۴ - ۷۵۷
 مسلمان اثرلىرى (آروپاده) ۱۲۶
 مسلمانلر آراسنده نشر معارف ۶۳۱
 مسلمانلرنك حسابى ۴۸۰
 مسلمه پادشاه ۴۵۶

- نحو فاعده لری نیچوک تعلیم قیلنور؟ ۵۰
 نحو و صرف (کتاب) ۴۴۹
 نماز و غیمناستیقه ۳۳۶ - ۳۴۵ - ۴۶۴ - ۵۳۶
 نهج البلاغه (کتاب) ۷۱۰
 واجب صدقه و بای ملالر ۲۶
 واندر بیلت عائله سی ۴۵۴
 وظائف اعضا ۱۴۲
 وعظلم ۴۹۰
 وفات نبی تاریخی ۱۰۰
 و فواق جزیره سی ۱۵۳
 ولادت بنی تاریخی ۱۰۰ - ۵۳۷
 وهم خسته لگی ۱۳۹
 هارون الرشید ۱۵۱ - ۴۴۸
 هجرت کونی ۱۰۰
 هندستانده اسلام دارالفنونى ۱۲۶
 هوا ۴۹۸
 هیئت عالمربینک فرضیانی ۱۸۴
 یاپون اجتهادینه مثال ۱۳۷
 یاپون خاتونلری ۲۵۲
 یاشلک چاره سی ۱۴۱
 یاشل یافراقلر ۱۱۱
 یاشل مملکت ۴۶۲
 یافراقلر ۴۶۴ - ۵۵۸
 یافراقلر ایله تجربه لری ۵۲۲
 یالقاولق خسته لگی ۳۶۱
 یر سانونک عاقبتی ۵۴۲
 یر نهدن عبارت؟ ۷۲۳
 یرنک طوگوی ۵۱۶
 یرنک عمری ۶۰۶
 یرمامه ولایتی نه یرده؟ ۲۸۴
 یرمشلرنک فائده لری ۷۵۰
 یرمن قطعه سی ۱۹۳
 یوسف آنچورا خطبه سی ۲۶۱ - ۳۹۰ - ۶۸۰
 یوسف سکاکی تر به سی ۴۰۸
- مشکاة الانوار (کتاب) ۶۲۲
 مشهور خاتونلر (کتاب) ۲۷
 مصر خلیفینک اورجوی ۲۱۹
 مصر وطنچیلری ۲۲
 مطلوبه لری حقنده ۲۶۰
 معراج ۷۴۷
 معلملر ۱۱۵ - ۱۴۷ - ۲۱۲ - ۲۸۱ - ۳۳۸ - ۳۷۳ - ۶۶۰
 معلمه لری ۳۳۸
 معلومات (کتاب) ۵۴۱
 معلومات جدیده (ژورنال) ۲۱۸
 مقتی بویلیمسی و مکتوبی ۳۴۰ - ۳۵۲
 مقاتل بن سلیمان کیم؟ ۱۵۱
 مکتب بالالربینک آنلری ۶۹۹
 مکتب بالالربینه اوبن ۶۲۸
 مکتبه ملی ادبیات (کتاب) ۱۲۳
 مکتبلر ایچون پروگرام ۹۰
 مکتبلرده اوقولر ۲۳ - ۱۲۰
 مکتبلرده دین درس لری ۲۴۲
 مکتبلرده علم حساب درس لری ۵۹۹
 ملتلر فونفره سی ۱۲۶
 ملتلر نک انقراض لری ۱۹
 المنار (مجله) ۲۱۹
 موزیقه ایله دولانهق ۱۲۶
 موزیقه موزه خانه سی ۶۹۹
 موسی افندیبنک انتقاد لری، جواب لری و اوزینه تارشو
 یازلمش مدافعه لری ۲۰۳ - ۲۷۵ - ۳۰۶ - ۳۳۳ -
 ۳۵۶ - ۴۵۷
 موقوفیت خاطر لری (کتاب) ۶۸۰
 میر محبوب علی ۵۴۵
 میرزا بیدل ۱۶۳ - ۳۲۶ - ۵۳۱
 میرزا فتح علی آخوندوف ۷۴۰
 میسیونیرلر ۱۶ - ۱۰۹ - ۳۶۲ - ۴۵۵
 میقروبار وسوت ۱۶۷ - ۲۰۰ - ۲۲۹ - ۲۷۱
 میچنکوف و میقروبار ۱۶۷
 نباتات ۳۸ - ۱۱۱ - ۴۰۰ - ۴۳۱ - ۴۶۲ - ۴۹۷ - ۵۲۲ -
 ۵۵۸ - ۵۹۲ - ۶۲۱ - ۶۵۵ - ۶۸۹ - ۷۱۶ - ۷۵۰
 نحو ۲۱۹

لطائف و شعرلر، عبرتلی سوزلر و حکایتلر همده
 اجمال سیاسی لری، فهرسته کوسترله مادی.

شورا

«شورا» مجموعه سى اوشبو ۱۹۱۲ نچى يىل باشندن اعتبارا بشنچى ياشينه چيقدى. بوندن صوڭ هم اوزينڭ مسلكىده دوام ايتەچكدر، انشاء الله

۱۹۱۱ نچى يىل نىشرايدىلەش «شورا» دە مسئول محرزندن باشقە اوشبو محترم ذاتلر هم قىلمىرى ايله اشتراك ايتىمىشلا ايدى:

احسن بن شاه احمد (امام). آرتق. احمدجان بىكتەروف. احمدجان مصطفى (فازان). احمد زكى وليدوف. احمد مختار فريق (استانبول). احمد ناناغاتاروف (معلم). اسماعيل عثمانى (امام). الله يار بلەشف. امير بن عبدالقادر (معلم). اهل الله خير الله اوغلى (خوقند). بدرالدين آباناي (فازان). بدرالدين عمرانوف (امام). برهان شرف. بهرام بيك ترجمان دولتشايوف (بخارا). تيمرعلى ولييف (امام). جار الله ژيرغازوف. جمالالدين وليدوف (معلم). ج. وهبى (پارىژ). جمالالدين يومايوف. حاجى احمد راميف (معلم). حاجى معين بن شكر الله (سمرقندە معلم). حبيب اسحاقى (معلم). حبيب النجار الاوتاكى (امام). حسن على (معلم). حسين توفتارغازى (معلم). حسين زينى. حسين مقصودف (دوقتور). خليل سلطان محمد (معلم). خليل فارميشى (غولجە). داود آقچورين (امام). دردمند. ذاكرجان الخانوف (معلم). رضوان ابراهيموف (معلم). ساقمارى (بيروت). سرورالدين بن مفتاحالدين (امام). سعدى. سعيد سونجهلى (معلم). سيد سلطانونف. شاکر مصطفى. صابر جان القورماشى (معلم). صابر عبدالمنوف. صلاحالدين شاهميرزاوى (معلم). ضيا یرمكى. عارف كرىهوف. عارف الله كيكوف (امام). عالمجان ابراهيموف. عالمجان الادريسى. عبادالله آلپاروف. عبد الخبير الرشيدى (خيوه). عبد الرحمن سعدى (معلم). عبد الرحمن فخرالدينوف. عبد الرحمن مصطفى (فازان). عبد الرشيد رمضانوف. عبد الرشيد يولداش. عبد العزيز موسى (معلم). عبدالقادر (كائغرده مدرس). عبد القيوم بهمانى (امام). عبد الله بيكتيمروف (معلم). عبد الله بيگى (معلم). عبدالمجيد غفورى. عزالدين ايسانبيردين (معلم). عطاء الاسحافى. علاءالدين خداياروف. على آغيشوف (معلم). على اكبر قارى نوغابوف (خيوه). على جان تيرشقاوى (معلم). على ريفقى (معلم). عمر القراشى (امام). ع. عزيز (بيروت). فراقى. فرحالدين احمدوف. فيض الرحمن جهاندروف (معلم). قربان على بيكقولف (چواچك). قيامالدين يولداشوف. قيوم قولانقى (معلم). كبير بكر. كريم ابوبكرى. كلیم الله سعدى. كمالالدين فخرالدينوف (معلم). كمال مقصودف (معلم). مبارك شاه الحنفى (امام). مجاهد عبيدى (معلم). محبوب جمال آقچورينا. محمد حنفى مظفر (امام). محمد سيد احمدياروف (مدرس). محمد صلاح الجنابى. محمد على بن محمد عمر (خوقند). محمد عليم آقچورين. محمد فاتح كرىهوف. محمد كمال مظفروف (مالىژ). محمد هادى سعدى (امام). محمد خواجه بن بهبود خواجه (سمرقند). محمود المرحانى. معروف المسعودى (معلم). منير هاديوف (امام). موسى بيگييف. نصرالدين الخوجاشى (امام). نظر خواجه بن عبدالصمد (غولجە). نعمت زاده. نوقايسكى. ن. دوماوى (معلم). واقف الجلالى (معلم). وامبرى (مشيور مستشرق). هادى آطلاسوف. هادى طاهرى (يكتارينبورغ). يارالله الهرادى (معلم). يعقوب آيمانوف. يوسف شرقى (معلم) وباشقەلر.

۱۹۱۲ نچى سنە ايچون «شورا» مجموعەسى دفتىرى آچىقدىر .

سنەلگى ۵ سوم . آلتى آيلقى ۲ سوم ۶۰ تىن . اوچ آيلقى ۱ سوم ۳۵ تىن .
«وقت» ايله برلىكده و بر مدتە اولسه ايكسینگ سنەلگى ۹ سوم . آلتى آيلقى
۴ سوم ۶۰ تىن . اوچ آيلقى ۲ سوم ۴۰ تىن .

«شورا» مجموعەسىنىڭ بايلرى اوشبو ترتىبده بولنور :

- (۱) مشهور آدملىر و الوغ حادثەلىر . بو بابده ايسكى و يڭىلاردىن برر بيوك آدمنىڭ ترجمە
حالى درج اولنور . پادشاھلاردىن بحث ايدىلدىكى وقت مەلىكتارىنىڭ قسقهچە جغرافىيە
و تارىخى سويلەنور .
- (۲) مقالەلىر . بو بابده ادبى ، تارىخى ، اجتماعى مقالەلىر بولنور .
- (۳) تربىيە و تعليم . بو بابده حفظ صحت ، تدبير منزل ، تعليم ، مکتب و مدرسە ، شاگرد هم
معلملىرگە دائىر بندلر يازلنور .
- (۴) كشفيات و اختراعات .
- (۵) متنوعە . مەلىكت ايچندە و طشندە اولان هر نورلى خبر و معلومات يازلنور .
- (۶) تقرىض و انتقاد . يڭى چىقىمىش اثرلىر (كتاب . رسالە و غزتە هم ژورناللر) حقندە
معلومات و يربىلور .
- (۷) اجمال سىياسى روسيەنىڭ ايچندە و طشندە اولان ايكى هفتەلك سىياسى حاللار قسقهلىق ايله
بيان ايدلنور .
- (۸) مراسلە و مخابرە . سؤال و جوابلر و هر تورلى مکتوبلر يازلنور .
- (۹) حكايەت . اشعار . لطائف و مقاللر .

Инд. № 569

«شورا» مجموعەسى طشىنىڭ ۲ نچى و ۳ نچى بىتلرىنە قويمق ايچون اعلان قبول ايدلنەدر .
مجموعە ، كىتابخانە و مکتبلىر ، مسافر خانە و مدرسە هم معلملىرگە كوب كىدىكى سببلى كىتاب
و مطبوعاتكە دائىر اعلانلر اولمقى مطلوبدىر . حقى طوغروسندە ادارهگە مراجعت ايدلنور .

Оренбургъ. Редакция „ШУРО“ }
Orenbourg. (Russie) Rédaction „Chourá“. } آدرس :

آیرم - آیرم کوبى فاز، اوردەك هم تاوق يومورقاسى
آلغان؟

تابشماقلرنىڭ جاوابلىرى:

۲۴ نچى عدد تابشماق ق. يولداشوف.

بۇندە ۸ پودلى، ۵ پودلى، ۳ پودلى قابچىقلر اولوب
اولگىمىسى آرش ايله طولى صوڭغىلىرى بوش بو قابچىقلرنىڭ
۸ پودلىسى ج، ۵ پودلىسى ھ، ۳ پودلىسى ج اسملى بولوب
طورسونلر. اڭ ايلك ج ايله ج دن ايىكى مرتبه آرش
طولدر وب آلوب ھ گە سالورسز. ج دە ۲ پود، ھ دە ۵
پود اولوب ج دە ۱ پود قالور. بۇندە صوڭ ھ نى ج گە كبرو
بوشاتورسز. ايمى ج دە ۷ پود، ھ بوش، ج دە ۱ پود
خالندە اولور. بۇندە صوڭ ج نى ھ گە سالورسز ج ايله
بر مرتبه ج دن آلوب دخى ھ گە سالورسز ج ايله ھ نىڭ
هر ايكىسندە توگال دورتار پود اولور.

بو تابشماق غە درست جواب ويروچىلر: فاسم خان
محمدوف (ياركند شېرنده، يدى صو ولايتى). احمد (تابول
شېرنده). كلیم الله بن فضل الله فورامشىن (استرخانده).
اسماعيل عبید اللین. (جامینى، اورال اوبلوستندە). محمد
بن الحارث (زلاتاوست اویازى قیغى اولندە). عبدالله
بن یوسف (قایداغى ایدیکى مکتوبندە معلوم دگل). عبد
القدوس نعمان (بو هم معلوم دگل). اهل الله بن فیض الله
مظروف (خوالین اویازندە تیرشقه قریهسندە).

۲۵ نچى عدد تابشماق. آخوند عبدالهادى.

بر قداقندن ۳۰ قداق غە قدر اولچارگە ممکن اولان
گرلر: ۱ - ۳ - ۹ - ۲۷ قداقلىلردر.
بوگا درست جواب ويروچىلر: معلم ى. مصطفىوى
(توبان اول، اویازى معلوم دگل). فاسم خان محمدوف
(ياركند شېرنده يدى صو ولايتى).

۲۷ نچى عدد تابشماق ق. يولداشوف.

تاتارنىڭ برسى ۵ نچى وايكنچىسى ۱۷ نچى كشى
اولوب اوطورمشلر. درست جواب ويروچىلر: اسكندر
ايرجانوف (ترويسكى دە مدرسه رسوليە طلبهسى). عبدالله
حكيموف (واتقه). عمر اميرخانوف (چيستاپول). عبدالرحمن
حسام الدينوف (فازان اویازى يەشارمه مدرسهسندە شاگرد).

سوراشا باشلادم. آنامده اوزينىڭ صبيە وقتندە، پترووسقى
اویازندە، آق چارشاو يابندروب «فر يغلانو» بولغان يردە
خالندە كىتكانچە يغلادىنى سويلەب مگنايتاق معلومات بىردى.
بوجرلر منم حكايە چكەمە يازلغان فدركنە بولمچە بيك اوزون
بولغان. بيتلىرى بوروشكان، كوزلىرى اچكا باتقان فارتچىقلردن
صوراشوب، خاطرمدە فالغانلر ينى غنە يازدم. شونداى مىلى
عادت، جر، تابشماق، ئەكىتلرنى صوراشوغە هوسلى بولسامك
اول وقتدە يازا بارماغانمە حاضر هر وقت اوكونەمن.
محبوب جمال آقچورىنا. «ساو بنقا».

۱۷

قربان افنديگە جواب:

۲۲ نچى عدد «سورا» قابندە: قربان افندى: «۱۲-۲۰ نچى
عدد شورالردە، على آقبيردىن امضاسيله «طورمشندن زارالانوى
دوستمە، دوستمىڭ دقتىردن» نام شعرلر باصلدى. لىكن بو
شعرلر على افندينىڭ توگل، بلكە عارف افندى شريفى شعرلرى.
على افندينىڭ آنلرنى اوزينىڭ حساب ايدوب شورادە باصدرووى
مطبوعاتمە بر جنائيتىر «دېمىش، بۇندە افترا ايسى چىققانلىقند
بر قدر فلم تېرەتمە، شايد باصارسز. «طورمشندن زارالانوى
دوستمە» شعرى بنم اوز مالم بولدىقندن اناڭ حقدە سويلانبدە
آزابلانئيم، بوبر سۇطن غنە. اما قربان افندينىڭ: «دوستمىڭ
دقتىردن» شعرن فقط آستندە امضامنى كورو بلەن مېنىكى
حساب ايدوب عيبلەوى حقسز. شول شعرنىڭ اسمى دە «دوستم
شعرى» ديگان سوز توگلمى صوڭ؟

احترام و سلام ايله: معلم على آقبيردىن.

تابشماقلر:

XXXI

... (وضاحان عبداللین).

يوز صومغه - يوز حيوان آلورغه كبرهك: تانالر -
اون صومدن، بوز اولر - بيشهر صومدن، بەرەنلر - ۵۰
شەر تيندن هر برسى نيچە شەر؟

XXXII

..... (ع. ى.)

بر صوم آفچەغە يوز دانە يومورقا آلورغه كبرهك:
فاز، اوردەك هم تاوق يومورقالرى. فاز يومورقاسينىڭ برسى
۵۰ تيندن، اوردەكنى ۳ تيندن، ئە تاوق يومورقاسينىڭ ايكىسى
بر تيندن.

زاغرانېچنی نووستلر! ❁ آز آقچه ايله كوب نابش!

پورژینالی یاندرغج شربی اورنینه بر صوم ۵، ۳ سی ۲ صوم ۸۰، ۶ سی ۴ صوم ۱۵، ۱۲ سی ۷ صوم ۷۵. زاغرانېچنی خودوژستویننهی آنکریتکه - پوچته فارتهلری: یوزی بر صوم ۸۰، ۲۰۰ - ۳ صوم ۴۵، ۳۰۰ - ۴ صوم ۷۵، ۴۰۰ - ۵ صوم ۹۵، ۵۰۰ - ۷ صوم ۲۰، ۱۰۰۰ - ۱۳ صوم ۸۵. اویا کوفکه و پوچته مصارفی نزدن. زا کازلر بارتی حقندن کیم زادانکسز بباریلمی. آقچه اورنینه مارقده مقبول. یاندرغج طاشی یوزی بش صوم. آرس:

г. Самаркандъ, М.-Ф. Ю. Заманову, отд. Ш. 2.

ترکیه و اینالیه صوغشندہ خصوصی اوز مخبریمز اولدقندن،
مشتري يلرمز هر وقت چن و درست خبرلرگنه اوقوب طور اچقلردر.

کونده لك

«بیان الحق» غزیتہ سینہ ۱۹۱۲ نچی یل ایچون
مشتري قبول ایتله در.

«بیان الحق» ده داخلی و خارجی، سیاسی، و اقتصادی خبرلر وقتنده مفصل یازیلوب طور دیغی کبی، قارت و قلوغ محررلر زدن عبدالرشید افندی ابراهیم حضرتلری ترکیه و ایتالیه محاربه سندن قلدلری ایله غزیتہ مرگه خدمتنده دوام ایتله چکدر. بوندن ماعدا ترکیه و عربستانده خصوصی مخبرلر امز اولدیغی کمی جهانتنگ هر اولکسند. دیورلک خصوصی یازوب طور - چیلر همز بارد. «بیان الحق» ده احمد منیر رشید افندی جنابلری، یاپونیه و عهوما اقصای شرق هالندن دائمی خبرلر یازوب طور اچقلرد. «بیان الحق» ده غ. دوما و غ. صاویت خبرلری هر وقت یازیلوب طور اچقلرد. «بیان الحق» سودا و اقتصاد اوچون خصوصی اورن بیروب نزان و اطرافنده غی بازار بهالری وقتنده یازوب طور دیغی کبی، نزان بازار بهالرین وقتنده بلسی کیلسگان کشیلرگه جوابلی تبلیغرام ایله سوراسه لر، وقتنده اعلان ایتله در.

پوچته غه پیویؤودلر کوندرگان اوچون آقچه توله و لازم توکل!
چونکه «بیان الحق» عه، مشتري هر بر استانسیه و هر بر پوچتا و تبلیغرافی خانهلرده قبول ایتله در.

حاضر دن یازلغان یللق مشتریلر مرگه یاغی بلغه قدر گازیتہ بوش بمرله در.
«بیان الحق» ننگ اولده آطنده ایکی چغوب بر آزدن اوچ نهایت کونده لك بولوی، آننگ کوندن کون ترقی ایتکانلگین کورسه تسه کیردک. کونده لك «بیان الحق» ننگ یللق بهاسی ۵ صوم، ۶ آیلاق ۲ صوم ۷۵ تین ۲ آیلاق ۱ صوم ۵۰ تین، بر آیلاق ۶۰ تین.

هر نورلی خط، پیر یوده، باصیلکله لر ایچون آدریس: «Баянцүль-хакъ» Казань, ред. газ. «Баянцүль-хакъ» تبلیغرام ایچون آدریس: «Баянцүль-хакъ» Казань.

تصحیح.

اداره دن

۷۴۱ نچی بیت ۱ نچی باغانا ۵ نچی سطرده «طاغون»
سوزینی «طاغون» دیه ۷۴۲ نچی بیت ۱ نچی باغانا ۴ نچی
سطرده «پیری» سوزینی «پیرلری» دیه ۷۴۳ نچی بیت
۱ نچی باغانا ۳۴ نچی سطرده «طشه» سوزینی «طشره»
دیه اوقورغه تیوشلی.

۵۵ اوزیننگ وقتینه کیلوب یتشهادیکی سبندن «پوغاچوف»
بو عددکه باصلمادی.

۵۵ محمد نور نوغای افندی گه: آثار فدیمه جمعیتی
اداره سنده، مذکور جمعیتنگ نظام نامه سی اولنور. اعضا
اولور ایچون سنهوی نه قدر ویررگه تیوشلی ایدیکی
وکیملرنگ اعضا اولورغه ممکن کورلمادیکی هر بری شونده
بیان ایدلمش اولور. بر نسخه سینی صوروب آلسه کز
حاجتلر کزنی نابارسز.

